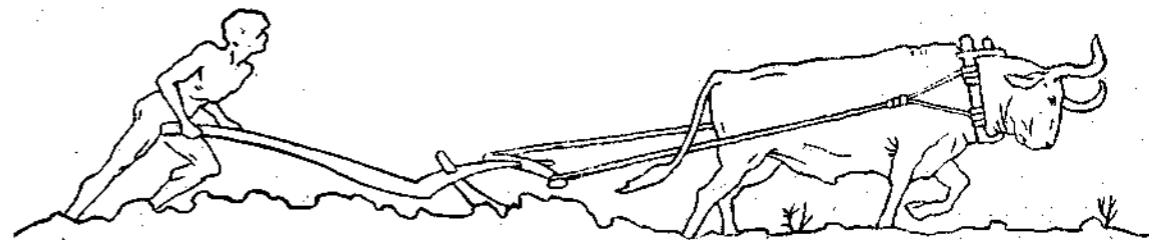

ΕΙΣ ΤΟ ΔΑΣΟΣ

I. COROT

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΑ

ΕΤΟΣ Ζ' 15 ΔΕ-
ΚΕΜΒΡΙΟΥ 1906

ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΠΟΛΕΙΣ—ΖΑΚΥΝΘΟΣ

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐνετικῆς κυριαρχίας, — ἸΕ' αἰῶν — ἡ πόλις τῆς Ζακύνθου ἀπετελεῖτο κυρίως ἀπὸ δύο τμήματα: τὸ φρούριον καὶ τὸν αἰγιαλόν. Ἡ καθαντὸ πόλις ἦτο ἐπάνω, εἰς τὸ φρούριον ὃ δὲ λεγόμενος «αἰγιαλός» εἶχεν ὀλίγα οἰκήματα διεσπαρμένα, τὰ ὅποια ἐγκατέλειπαν οἱ αἰγιαλίται διὰ νὰ ἐγκλεισθοῦν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ φρούριον, ὅσάκις ἐνεφανίζετο κανὲν ὑποπτον πλοῖον καὶ ἠπειλεῖτο κατὰ τῆς νήσου ἐπιδρομὴ πειρατῶν.

Ἡ σημερινὴ πόλις εἶνε ἡ μοιραία ἐξέλιξις τοῦ ἀρχεγόνου ἐκείνου «αἰγιαλοῦ». Τὸ φρούριον, ὅλον ἐν ἀνωφελέστερον, παρήκμαζε διὰ τῶν αἰῶνων καὶ ἤρημοῦτο, ἐνῶ ἀπεναντίας ὃ παρὰ τὴν θάλασσαν συνοικισμὸς κατέκτα ὁσημέραι ἔδαφος καὶ ἐπυκνοῦτο. Σήμερον τὸ ἐνετικὸν φρούριον δὲν εἶνε παρὰ μεγαλοπρεπὲς ῥεῖπιον δεσπότης τῆς πόλεως κ' ἐξηγεῖρον τὰς ἀναμνήσεις, μὲ τὰ σχεδὸν κατεστραμμένα τείχη του, τὰς ἐπάλλξεις, τοὺς προμαχῶνας, τὰς τουφεκῆθρας καὶ τοὺς λέοντας τοῦ Ἁγίου Μάρκου, τοὺς γλυπτοὺς ἐπὶ τῶν ὑπερθύρων. Ὁ εὐρύς του περίβολος, τὸν ὅποιον καμμία ἀνάγκη δὲν εἶνε πλέον νὰ προφυλάττουσιν σιδηραὶ πύλαι, τώρα περικλεῖται μόνον τὰς φυλακὰς, ὅπου κρατοῦνται φθισικοὶ κατὰδικοί, καὶ τὸν σηματογράφον, τὸν «τηλέγραφον» ὅπως λέγεται ἐκεῖ-πέρα, ὃ ὅποιος σημειώνει — «σινιολάρι» — τὰ καταπλέοντα ἀτμόπλοια. Ἄλλὰ κάτω ἡ πόλις καταλαμβάνει μέγα μέρος τῆς ἀνατολικῆς παραλίας, ἐκτείνεται ἐμπρὸς πρὸς τὴν θάλασσαν μὲ μώλους καὶ προσχώσεις, ἀνέρεχεται ὀπίσω πρὸς τοὺς λόφους, μέχρι σχεδὸν τῶν ἐπάλλξεων τοῦ φρουρίου, ἀπλώνεται παντοῦ, μεγαλώνει, ἐξωραΐζεται μὲ νέα κτίρια, —

ὅταν δὲν ἀσχημίζεται, ὅπως τώρα, μ' ἐρείπια σεισμῶν, — καὶ ἀντιτίθεται πάντοτε πρὸς τὴν ἐρημίαν καὶ τὴν ἐρείπωσιν τῆς ἀρχαίας πόλεως ἐκεῖ-ἐπάνω, τὴν ὅποιαν διεδέχθη καὶ ὑπερευδοκίμησε. Ποία ἐκπληξις θὰ ἦτο τὸ θέαμα αὐτὸ διὰ τὸν Ζακύνθιον τῆς ἐποχῆς τῶν πρώτων Πρεβεδούρων, ἂν ἦτο δυνατόν ν' ἀναστήθῃ ἀπὸ κανένα τάφον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἢ τῆς Ἀναλήψεως!

Ὁ εἰσπλέων διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸν εὐρύχωρον καὶ ἀσφαλῆ λιμένα τῆς Ζακύνθου, μένει ἐκθαμβὸς πρὸ τοῦ πλήθους καὶ τοῦ ὕψους τῶν κωδωνοστασιῶν, ποῦ στολιζοῦν τὴν πόλιν αὐτὴν, ἡ ὅποια φαίνεται μεγάλη καὶ ὠραία. Μερικοὺς ἀπὸ τοὺς ὑπερψήλους τῆς πύργους ἐκουτσούρευαν ἢ κ' ἐξηφάνισαν οἱ τελευταῖοι σεισμοί, ἀλλὰ καὶ πάλιν μένουσιν ὅσοι εἰς καμμίαν ἄλλην ἑλληνικὴν πόλιν. Ἡ πρώτη αὐτῆ ἐντύπωσις ἐξακολουθεῖ καὶ μετὰ τὴν ἀποβίβασιν. Ἡ Ζάκυνθος εἶνε ἡ χώρα τῶν καμπαναρείων καὶ τῶν ἐκκλησιῶν. Εἰς τὴν πόλιν, κάθε εἴκοσι σπίτια καὶ μία ἐκκλησία. Εἰς τὸ φρούριον ἐρείπια ἐκκλησιῶν. Εἰς τὴν ἐξοχὴν ἐκκλησιάκια, ποιητικὰ ξωκλήσια, μερικὰ ὄχι μεγαλείτερα ἀπὸ μίαν σπηλιὰν ἢ καλύβην. Εἰς τὰ χωριὰ ἐκκλησιάι μεγάλαι, διπλαῖ καὶ τριπλαῖ, μὲ καμπαναρεία ὅπως εἰς τὴν χώραν. Παντοῦ «οἶκοι Θεοῦ» παντοῦ ἀετώματα μὲ σταυροὺς, παντοῦ κόγχαι μὲ θυρίδας, ὅπισθεν τῶν ὀπίσθεν λάμπει τὸ φῶς τῆς ἀκοιμητοῦ κανδήλας. Καὶ τί ὠραῖοι, τί πλούσιοι, τί καλλιτεχνικοὶ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς πολυπληθεῖς αὐτοὺς ναοὺς! Εἰς ἀπλοῦν ρυθμὸν «βασιλικῆς», χωρὶς θόλους, χωρὶς στήλας, χωρὶς λαβυρίνθους, καὶ παρεκ-

κλήσια, αλλά με τους άμυθητους στολισμούς ξυλογλύπτων τέμπλων, επιχρυσών με παλαιάς εικόνας καλής και πολλάκις έξοχου τέχνης, με δλόκληρον θησαυρόν μανουαλίων, κανδηλών, πολυελαίων άργυρών. Ο σημαντικώτερος είνε ο τής Φανερωμένης, επί τής πλατείας Δοξαρά, θαύμα πλούτου και φιλοκαλίας, ο κομψότερος, ο καλλιτεχνικώτερος ελληνικός Ναός.

Οί ναοί τής Ζακύνθου είνε οικοδομήματα παλαιά, αιώνόβια. Ο νεώτερος από αυτούς δέν πιστεύω νάριθμη δλιγώτερα από εκατόν χρόνια. Ίδρύματα έποχής τρανού πλούτου και ευσεβείας, όταν οί καλοί άνθρωποι αφιέρωναν τά «υπάρχοντά των» εις τόν Θεόν, όπως σήμερα αφίνουν τας περιουσίας των εις τό Έθνος. Άλλά και τά άλλα οικοδομήματα δέν είνε εκεί περισσότερο νέα. Τά σπίτια τής Ζακύνθου μετά δυσκολίας κρύπτουν υπό χθεσινά έπιχρίσματα τούς αιώνας των. Άν δέν ήταν οί μεγάλοι σεισμοί, πού κατ' ανάγκην φέρουν κάποια ανακαίνισιν, ή πόλις θα ήτο ακόμη όπως κατά την έποχήν των Βενετών. Καλόκτιστα παλατια, προωρισμένα νάντέχουν και νά καταλήγουν εις θαλαρά, ήρεμα, γλυκοδώρητα γεράματα, γειτονεύουν με σπιτόπουλα, πού εις ρυθμόν και χρώμα φαίνονται ως ευπειθή παιδιά των. Τήν άρμονίαν αυτήν του παλαιού, του άμυροού, του «βενετικού», μόλις εδώ κ' εκεί διακόπτει κανένα σπίτι καινούργιο, σιλπνόν, «άθηναϊκό». Υπάρχουν και άλλα σπίτια, σχετικώς καινούρια, κτισμένα πρό πενήντα χρόνων. Και μεταξύ των παλαιών και των νέων, νεώτερον φαίνεται τό ωραιότερον: τό παλάτι των Κομούτων, πού ένθυμίζει την Φανερωμένην. Έχουν και τά δύο την ίδιαν σχεδόν ήλικίαν και την ίδιαν άγέραςτην ευμορφίαν· ίσως διότι είχαν και τά δύο τόν ίδιον καλλιτέχνην αρχιτέκτονα, τόν Νικόλαον Κομούτον.

Ο χαρακτηριστικώτερος δρόμος τής Ζακύνθου δέν είνε βέβαια ή Στάτα - Μαρίνα (όδός Λομβάρδου) — ο παράλιος δρόμος, ο ίσιος και πλατύς, με τά νέα σπίτια, με τας αποβάθρας και τά διπλά πεζοδρόμια, ο σκεπάζων όλην την γέφυρην πόλιν ως με μίαν προσωπίδα νεότητος, — αλλά ή όδός Άνεξαρησίας, ως βαπτίσθη τελευταίως ή φημισμένη Πλατεία Ρούγα, ή παληά. Αρχίζει σχεδόν από την μεσαιωνικήν πλατείαν του Αγίου Μάρκου, την σημερινήν Πλατείαν του Σολωμού, μικράν και πλακόστρωτην, με τόν σεμνόν τάφον του ποιητού εις μίαν άκρην, ά-

πέσω από την λατινικήν Μητρόπολιν, — και προχωρεί διασχίζουσα την πόλιν από βορρά πρός νότον ως ή κυριώτερα της άρτηρία. Άκανόνιστη, άλλου πλατεία και άλλου στενή, άλλου ίσια και άλλου λοξή, μ' ελαφρούς ανήφορους και κατήφορους, τέμνεται κάθε τόσο από τά πολυάριθμα και στενά καντούνια, πού βγαίνουν από εδώ πρός την θάλασσαν και από εκεί πρός τας επάνω συνοικίας. Τά σπίτια της έχουν κολόννες, στοάς, υπό τας οποίας οί Ζακυνθίνοι εμπορούν νά περνούν όλην την Ρούγα, προφυλαγμένοι από την βροχήν και από τόν ήλιον. Είνε ο κατ' έξοχήν εμπορικός δρόμος και όλα σχεδόν τά καλά μαγαζιά είνε συσσωρευμένα εδώ. Εις έποχήν κατά την οποίαν ή άθηναϊκή όδός Έρμού μόλις υπήρχε σχεδιασμένη, ή Πλατεία Ρούγα είχε νά επιδείξη μαγαζιά με τόσην κομψότητα βαλμένα και πολυτέλειαν, πού θα τά εξήλενε και ή όδός Σταδίου ή σημερινή. Τώρα ή Πλατεία Ρούγα εξέπεσε, όπως και όλη ή πόλις, όπως και όλη ή δυστυχής Έπτάνησος, πού έζησε τετρακόσια χρόνια πολιτισμένη διά νάποροφηθή εις τό τέλος από την νεοελληνικήν βαρβαρότητα. Άλλά τό χρώμα, τό ύφος, την γραφικότητα και την ευγένειαν, αν θέλετε, μιάς Πλατείας Ρούγας, καμμία «Ένωσις» δέν ίσχυσε νά τ' αφαιρέση, όπως αφήρεσε τόσα άλλα. Και ή Πλατεία Ρούγα απομένει με την μελαγχολικήν της όψιν την υποκίτρινην, γεμάτην άναμνήσεις, έγχαρτέρησιν και ποιήσιν.

Τήν ποιήσιν αυτήν πού αποπνέουν όλα τά παληά πράγματα, την άπαντά κανείς εις κάθε βήμα. Υπάρχουν και άλλοι δρόμοι σύγχρονοι τής Πλατείας Ρούγας, και άλλοι γηραιά συνοικία, ήσυχαι και ήρημικαί, όπου αι μεταβολαί, αι νεώτεραι βεβηλώσεις, είνε όλίγα, και άλλοι πλατεία μικρά — Πλατώματα, όπως τά λέγουν εκεί, — πλακόστρωται ως ή πλατεία του Αγίου Μάρκου και περιοριζόμεναι από ένα παλάτι, από μίαν εκκλησίαν, από δύο - τρία σπίτια, και από πέντε - έξη χαμόσπιτα. Εις την μέσην των υπάρχει τότε ένα δένδρον πυκνόφυλλον, πού ψάλλει στόν άνεμον τραγούδια του παληού καιρού· τότε μία κρήνη, πού έκουράσθη νά χύνη τό νερόν της επί δύο αιώνας και τότε ο κορμός ενός δένδρου πού απέθανε, ή τά ξερίπια άπλώς μιάς βρύσης πού έστειρενος. . . Άλλ' αυτή είνε ή Ζακύνθος ή άληθινή, ή γνησία, ή ομοιάζουσα «με μικράν μεσημβρινήν Ιταλικήν πόλιν» κατά τόν χαρακτηρισμόν ενός επισήμου περι-

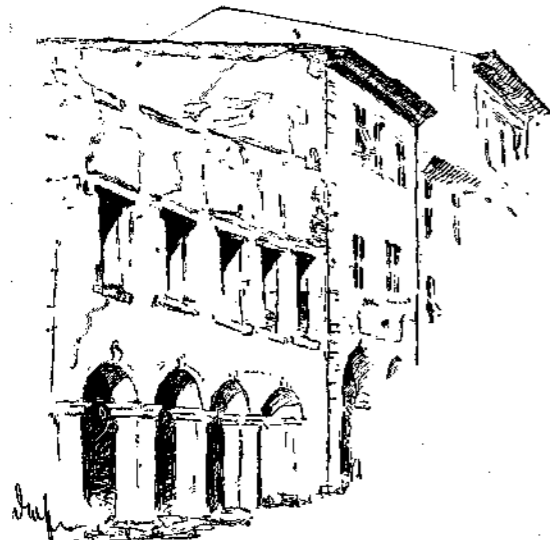

ΖΑΚΥΝΘΟΣ — Η ΠΛΑΤΕΙΑ ΡΟΥΓΑ

γητού, του Ροδόλφου τής Αυστρίας. Αί προσθήκαι, τά νέα κτίρια, οί νέοι δρόμοι και αι νέα πλατεία, δέν έχουν ακόμη τίποτε τό ιδιαίτερον και δέν ομοιάζουν με τίποτε. Είνε Ζακύνθος και δέν είνε κάτι τι ξένον και νόθον, πού δέν ενεκλιματίσθη ακόμη και ίσως δέν θα έγκλιματίσθη παρά μετά ένα αιώνα. Κάτι τέτοιο είνε και τό ήλεκτρικόν φώς με τό όποιον έφώτισε την πόλιν ή πρόνοια ενός άληθινά φιλοπόλιδος δημάρχου. Ω, δέν φαντάζεσθε πόσον όλίγον ταιριάζει μέσα εις τά μυστηριώδη καντούνια ή βάρβαρος ακτίς! Τάς άμυράς, τας ευγενείς εκείνας προσόψεις των παληών σπιτιών, πού μερικαί επήραν πλέον τό χάλκινον χρώμα, μου άρέσει νά τας αναπολώ, όπως τας έβλεπα κατά τας παιδικάς μου νύκτας, υπό τό έρυθροπόδν φώς του νυσταλέου φανού με τό λάδι. . . Και ακόμη περισσότερο μου άρέσει νά τας φαντάζωμαι υπό την εξαφανικήν ακτίνα του κλεποφάνταρου, τό όποιον περιέφεραν εις την ζοφεράν και ποιητικήν των νύκτα, την ρομαντικήν, μιά φορά κ' έναν καιρό, οί βενετοί - Ζακυνθίνοι με τις περούκες και τά κοντά πανταλόνια. . .

Άλλ' ο δρομίσκος όπου κατοικεί ο κ. Δήμαρχος έπωνομάσθη πρός τιμήν του «Όδός Προόδου», και ή πρόοδος δέν σέβεται τίποτε, πολύ δε όλιγώτερον τά ποιητικά ίνδάλματα. Η Ζακύνθος φθίνει, εκλείπει και. . . προοδεύει. Σιγά - σιγά, με την βραδύτητα τής άσφαλείας, τό ωραίον, τό γραφικόν, τό ποιητικόν, τό δύσ-

χρηστον, αντικαθίσταται κ' εδώ όπως παντού από τό άσχημον, τό άντιποιητικόν, τό πρακτικόν, τό άφελιμον. Τις λεγόμενες λόγου χάριν, τά μεγαλοπρεπή φορεία των άρχοντισσών, πού δέν υπάρχουν τώρα παρά ως άρχαιότητες εις τά οικογενειακά μουσεια μερικών ευγενών, διεδέχθησαν αι πεζόταται άμαζαι αι συρόμεναι από κοινούς ίππους, όπως θα διαδεχθούν και αυτάς μίαν ήμέραν, — και εις την Ζακύνθον ακόμη, — τά τερατώδη αυτοκίνητα. Ούτω και εις τας πλατείας με τούς παλαιούς άπερίττους στολισμούς, — μιά βρύση, ένα δένδρον, ένα άγαλμα του Μάιτλανδ, μία προτομή του Σολωμού, — γίνονται τώρα άπόπειραι νεωτεριστικών πάρκων και άλουλλίων. Ο Άμμος, ή περιλάλητος λαϊκή συνοικία, έστολίσθη και αυτή μ' ένα κομματάκι προκυμαίας νεωτεριστικής, και τώρα εσχάτως με μίαν άπόπειραν δάσους. Ο πρώτος άφελής κυματοθραύστης, με τούς άπεράντους όγκολίθους, τούς όποιους έπρασίνιζαν τά θαλάσσια χόρτα και επί των όποιων ήρχοντο νά καθήσουν οί ρεμβώδεις γέροντες και οί ερωτόληπτοι νέοι, έφράχθη τώρα με μακρά τείχη και κατέληξεν εις σωστήν πλατείαν επιθαλάσσιον, επίσημον, όπου οί κουρασμένοι περιπατηταί έρχονται νά καθήσουν εις πάγκους του συρμού. Η εκκλησία του Αγίου Διονυσίου, ή τόσον μεγαλοπρεπή εις την άπλότητά της, με την περίφημην εκείνην ζωγραφίαν τής παλαιάς λιτανείας του Αγίου Λευφάνου επί του στηθαίου του γυναικωνίτου, θάντικατασταθή εντός όλίγου από ένα μεγάλον βυζαντινού ρυθμού ναόν, πού τόν έσχεδιάσεν ο

Ἡ οἰκία τοῦ Σολωμοῦ ἐν Ζακύνθῳ. καταστρα-
φείσα κατὰ τὸν σεισμόν τοῦ 1893.

ἀξιότιμος κ. Καραθανασόπουλος καὶ ποῦ θὰ στοιχίσῃ ἑκατομύριον, ἀλλὰ ποῦ δὲν θὰ ταιριάζῃ καθόλου μὲ τὸ περιβάλλον, — πρὸ πάντων μὲ τὸ ὑψηλὸν ἐκεῖνο κωδωνοστάσιον, μικρογραφίαν τοῦ Ἁγίου Μάρκου τῆς Βενετίας, — καὶ ποῦ δὲν θὰ ἔχῃ καμμίαν ζωγραφίαν λιτανείας εἰς τὸ στηθαῖον τοῦ γυναικωνίτου του. . . Καὶ παραπλεύρως τῶν γηραιῶν καὶ ὠραίων παλατιῶν μὲ τὰ οἰκόσημα, τὰ ὁποῖα ἐνθυμίζου ἐκεῖνα ποῦ καθρεπτίζονται εἰς τὰ νερά τοῦ Ἀδρια, δὲν παύουν νάνεγειρονται νέα, πλούσια, φαντακερὰ καὶ πρόστυχα. Εὐτυχῶς ποῦ εἶνε ὀλίγα. Διότι οἱ καλοὶ Ζακυνθῖνοὶ δὲν ἔχουν οὔτε τὰ μέσα οὔτε τὴν μανίαν νὰ κτίζουν. Αὐτὸ τὸ ἀποφεύγουν ὅσον εἰμποροῦν, ὅσον τοὺς τὸ ἐπιτρέπει τοῦλάχιστον ὁ ὑποχθόνιος καὶ ἀμελιχτος Πλούτων μὲ τοὺς αἰώνιους σειμούς του. Κατὰ τὴν ἐπίσημον τῶντι διαβεβαίωσιν τοῦ Ἀστεροσκοπεῖου μας, ἀπὸ ὅλας τὰς ἑλληνικὰς χώρας ἡ μᾶλλον εὐσειστος εἶνε ἡ Ζάκυνθος. Καὶ σχεδὸν ἐκ πρώτης ὄψεως, εἰμπορεῖ κανεὶς νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἔχει ἔμπρὸς του μίαν πόλιν σεισμόπληκτον. Οὔτε εἶνε ἀνάγκη νὰ βλέπῃς ἐρείπια ἢ ρήγματα· διότι καὶ τὰ γεωρῶτερα σπίτια, παρουσιάζουν ἐδῶ κατὰ τί, σχεδὸν ἀδιόρατον — μίαν ἐλαφροτάτην ἔξαφνα, ἀνεπαίσθητον κλίσην τοῦ γείσου τῆς στέγης, — ποῦ σὲ κάμνει νὰ νομίζῃς ὅτι πρὸ μιάς στιγμῆς τὰ ἔρημα αὐτὰ σπίτια ἔπαυσαν τὸν τρελὸν τῶν χορῶν.

Ἄλλὰ ποῖος σεισμός, ποῖα συμφορὰ καὶ κα-

ταστροφὴ θὰ ἦτο ἰκανὴ νὰ θίξῃ τὴν παροιμιώδη φαιδρότητα τοῦ Ζακυνθῖνου; Πλούσιος ἢ ἀπένταρος, εὐτυχὴς ἢ κακομοίρης, μὲ βροχερὸν Ἀὔγουστον ἢ μὲ Μάην ἄβροχον, ὁ Ζακυνθῖνος εἶνε πάντα ὁ ἴδιος, — γελαστός, εὐθυμος, εἴρων, εὐφρολόγος, ἀμέριμος, γνωρίζων νάπολαμβάνῃ τὸ πολὺ ἢ τὸ ὀλίγον ποῦ τοῦ παρέχει ἡ ζωὴ. Ἴσως νὰ εἶνε αὐτὸ ἀποτελεσμα καὶ δεῖγμα τοῦ μακροχρονίου πολιτισμοῦ του· ἴσως καὶ νὰ μὴν ἔχῃ σχέσιν. Ἄλλ' ὅτι ἡ Ζάκυνθος εἶνε τόπος πολιτισμένος, δὲν πιστεύω δὰ νὰ τὸ ἀμφισβητῇ κανεὶς. Μίαν φορὰν ἠρώτησαν ἓνα ξένον, παρεπίδημον ἐκεῖ, πῶς τοῦ φαίνεται ἡ πόλις. Ὁ ξένος ὑπενθύμισε τὸ ἀνέκδοτον τοῦ ἀρχαίου φιλοσόφου, ὁ ὁποῖος ἐνανάγησε κάποτε εἰς ἄγνωστον γῆν, καὶ εἶδε γεωμετρικὰ σχήματα χαραγμένα εἰς τὴν ἄμμοι τῆς ἐρήμου ἀκρογιαλιᾶς. «Καλοὶ ἄνθρωποι θὰ κατοικοῦν ἐδῶ», ἐσυλλογίσθη ὁ ναυαγός, ἀναταρῆσας. Καὶ ὁ ξένος προσέθεσε: «Ἔτσι κ' ἐγώ, ὅταν ἐφθασα εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ μοῦ εἶπαν πῶς ἔχει Ἀρχεῖον καὶ Βιβλιοθήκην, ἐσυλλογίσθηκα καλὰ θὰ εἶμαι ἐδῶ».

Ἡ Ζάκυνθος ἔχει τῶντι πολῦτιμον Ἀρχεῖον μὲ ἔγγραφα πεντακοσίων ἐτῶν. Δημοσίαν Βιβλιοθήκην μὲ τριάντα χιλιάδας τόμους. Λέσχας μὲ πολυτελεῖς αἰθούσας χοροῦ καὶ πλούσια ἀναγνωστήρια. Δημοτικὸν Θέατρον, εὐρύχωρον καὶ κομψόν, ὅπου, πρὶν ἐκπέσῃ ὁ τόπος οἰκονομικῶς, ἐδόθησαν αἱ τελειότεραι ἐν Ἑλλάδι παραστάσεις ἰταλικῆς ὄπερας φιλανθρωπικὰ Καταστήματα, — Γηροκομεῖον, Βρεφοκομεῖον, Πτωχοκομεῖον, Νοσοκομεῖα κτλ. — ἐν πρότυπον Ἐνεχυροδανειστήριον, τὸν Μόντε, — ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἰδρύματα, τὰ χαρακτηρίζοντα μίαν κοινωνίαν προηγμένην, λειτουργοῦντα δὲ ἀκόμη καὶ τώρα μὲ τόσην εὐσυνειδησίαν καὶ τιμιότητα, ὅσην δυσκόλως θὰ ἐφαντάζετο ἡ ρωμαϊκὴ κακομοιρία μας. . . Ἡ Ζάκυνθος ἔχει ἀκόμη κ' ἓνα γυναικεῖον μοναστήρι, τὸν Παρθενῶνα τῆς Μητροπόλεως, ὅπου περιορίζονται — ἀκουσίως τῶν πολλὰς, — ἀπροσάτατα ἢ κακῶς προστατευόμενα, ἢ ζηλοτύπως κηδεμονευόμενα, ἢ ἐπικινδύνως ἐρωτόληπτα, ἢ πειραστικῶς πολύφερνα, κορίτσια, μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ γάμου των. Τὸ ἴδρυμα τοῦτο πολλοὶ θεωροῦν ὡς κατὰ μεσαιωνικόν, ἀνελεύθερον, ὀπισθοδρομικόν, καὶ θὰ ἤρχοντο νὰ καταπέσουν, ὑπὸ τὸν ἦχον τῶν νέων σαλπύγγων, τὰ ὑψηλὰ καὶ ζοφερὰ του τείχη. . . Ἡ ἀλήθεια εἶνε ὅτι τοῦ μυθιστορικοῦ αὐτοῦ Παρθενῶνος δὲν γίνεται σήμερον ἡ μεγάλη χρῆσις ποῦ ἐγένετο ἄλλοτε. Ἡ Ζακυνθινὴ κοινω-

νία δὲν τὸν χρειάζεται πλέον· σιγὰ-σιγὰ λοιπὸν καταργεῖται, καὶ χωρὶς καμμίαν ἐπανάστασιν, μίαν ἡμέραν θὰ ἐκλείψῃ. Ἄλλ' ὑπῆρξεν ἐποχὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐστάθη ἀληθινὰ εὐεργετικὸς, καὶ τοῦτο κρέπει νὰ γραφῇ εἰς τὸ δίκαιον ἐπιτύμβιον του.

Μεταξὺ τῶν ἱστορικῶν κειμηλίων, τὰ ὁποῖα ἡ Ζάκυνθος ἐπιδεικνύει μὲ ὑπερηφάνειαν, εἶνε μερικὰ ποῦ ἀναδίδουν αἴγλην δόξης ἀληθινῆς. Εἶνε τὸ σπίτι ὅπου ἐγεννήθη ὁ μέγας Σολωμός· εἶνε ἀκόμη τὸ σπίτι ὅπου ἐγεννήθη ὁ μέγας Φώσκολος. Μίαν ἡμέραν, κατὰ τὴν εὐτυχῆ ἐκφρασιν ἑνὸς Ζακυνθῖνου ποιητοῦ, εἰς τὸ ταπεινὸν αὐτὸ σπίτι, ἢ Ἑλλάς ἐφιλήθη μὲ τὴν Ἰταλίαν. Καὶ ὁ Δῆμος — πολιτισμένος Δῆμος — ἀγόρασε τὸ σπίτι, καὶ ἐνετείχισεν ἀπέξω μίαν ἀναμνηστικὴν πλάκα, καὶ ἐγκαθίδρυσε μέσα μικρὰν «Φωσκολιανὴν» Βιβλιοθήκην. Εὐγνώμων, βλέπετε, ἡ πόλις πρὸς τὰ τέκνα ποῦ τὴν ἐδόξασαν. Τὸ κέντρον τῆς μεγαλητέρας τῆς πλατείας κατέχει ὁ ἀνδριάς τοῦ Ψάλτου τῆς Ἐλευθερίας καὶ παρακάτω ὑψώνεται μία στήλη, ἐνεπίγραφος μὲ τὰ δνόματα τῶν Ζακυνθῖων ποῦ ἐσκοτώθησαν εἰς τὸν τελευταῖον πόλεμον. Δὲν εἶνε μόνον ποιητῶν γεννήτρια, ἀλλὰ καὶ ἠρώων καὶ πατριωτῶν ἐνθέρμων, ἢ ὠραία καὶ εὐφορος γῆ. Κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν, ἡ ἀγγλοκρατομένη Ζάκυνθος «ἡ ἑλληνικωτάτη», εἶχε γίνει ἡ ἐστία τῶν Φλικῶν καὶ τὸ ὄρητῆριον τοῦ Κολοκοτρώνη. Ὑπάρχει ἀκόμη ὁ κρουφὸς ναύκος, ὅπου ὠρκίζοντο οἱ μύσται τῆς ἐθνικῆς Ἰδέας, μεταξὺ

Τοποθεσία ἐπὶ τοῦ γηλόφου Στεράνης ἐν Ζακύνθῳ ὅπου ἐγράφη ὁ ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν.

τῶν κειμηλίων τοῦ τόπου. Ὁ μέγας πατριωτισμὸς ὑπῆρξεν ἴσως καὶ ἡ μόνη αἰτία τῆς σημερινῆς καταπτώσεως. Ὑπὸ τοὺς Ἄγγλους ἡ Ζάκυνθος δὲν ἐσημεροῦσε; Ἄλλ' ἐπέμεινε νὰ γίνῃ Ἑλλάς. . . καὶ ἔγινε.

Ἡ Ζάκυνθος φημίζεται διὰ τὰς ὄνειρώδεις ἐξοχὰς τῆς, τὰ ἄνθη τῆς — «Ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς» μόνη αὐτῆ, — τοὺς ποιητὰς τῆς, τὴς καντάδες τῆς, τὰ πῆλινα κανάτια τῆς, τὰ σαπούνια τῆς, τὰ μαντολάτια τῆς, τὴν πούδρα τῆς καὶ τὴν φιλοξενίαν τῆς. Ἡ ζωὴ, εἰς τὴν ἐπαρχιακὴν αὐτὴν πόλιν, εἶνε ἀκόμη εὐχάριστη. Μία μικρὰ ἐκδρομὴ μὲ τὴν βάρκαν ὡς τὸ Κρού Νερὸ — τὸ Ζακυνθῖνὸν αὐτὸ Φάληρον — εἶνε ἰκανὴ νάφισῃ ἀνεξαλείπτους ἐντυπώσεις· ἀλλὰ μία μεγάλη ἐκδρομὴ εἰς τὸ ἐσωτερικόν, εἰς τὰς θαυμασίας, τὰς βαθυπρασίνοὺς ἐκεῖνας ἐξοχὰς, τὰς γεμάτας μυστήριον, εἶνε κατὰ ποῦ ὁ ξένος δὲν λησμονεῖ ποτέ. Μίαν φορὰν ἦσαν ἀξιόθεατα καὶ τὰ Ζακυνθῖνα Καρναβάλια, κατὰ τὸ πρότυπον τῶν βενετικῶν, μοναδικὰ καὶ φημισμένα εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν. Καὶ τὰ λαϊκὰ πανηγύρια ἐπίσης. Ἄλλὰ σήμερον δὲν γίνεται τίποτε. Ὅχι διότι ἔλειψεν ἡ ὄρεξις· ἀλλὰ διότι δὲν ὑπάρχουν τὰ μέσα.

Τύπος ἐξαιρετικὸς ὠραίας Ζακυνθινῆς εἶνε ἡ Φωτεινὴ Σάντη τοῦ «Κόκκινου Βράχου», ἡ ξανθὴ καὶ γαλανή, ἡ λυγρὴ καὶ εὐκίνητη, μὲ τὴν θηλυκότητα τῆς Ἀφροδίτης καὶ μὲ τὴν ἀρενωπότητα τῆς Ἀρτέμιδος. Ἄλλος τύπος εἶνε ἡ Μαργαρίτα Στέφα, ἡ κοκκινομάλλα, — ροῦσσα — μὲ τὰ μαύρα μάτια, ἡ κοντὴ καὶ παχουλὴ, ἡ σεμνὴ καὶ ἡσυχῆ, μὲ τὸ φουσκωτὸν χεῖλος, ποῦ ἐκφράζει περιπάθειαν μαζί καὶ θέλησιν. Ἄλλ' ὁ συνηθέστερος τύπος εἶνε ἡ Στέλλα Βιολάντη, μὲ τὰ κατὰμαυρα μαλλιά καὶ μάτια, ἡ ψηλὴ σὰν κυπαρίσσι, ἡ ὑπερήφανη σὰν βασίλισσα, μὲ τὸ στεγνὸν καὶ σφιγτὸν χεῖλος, τὸ γεμάτον πείσμα, ἡ ἀφράτη σὺδ σῶμα ποῦ θυμίζει τὴν ἀερόπλαστη σάρκα τοῦ κρίνου, ἡ χαριτοβλέφαρη κόρη ποῦ εἶνε

περισσότερο λουλουδι. Είνε ωραίες οι ζακυνθινές. Τὸ βράδυ, στήν Πλατεία Ροῦγα, ὄταν πηγαίνουν αἱ γυναῖκες τοῦ λαοῦ νὰ ψωνίσουν, συναντᾶ κανεὶς ὠχρόλευκα προσωπίκια πλακισωμένα ἀπὸ τὸ μαῦρο *μαντιλό*, ποῦ εἶνε σὰν ζωγραφιὰς τοῦ Λεονάρδου δὰ-Βίντσι, μὲ κάτι δλόμαυρα καὶ δλάνοικτα μάτια, ὄνειρώδη, τόσο ὕγρα, ποῦ φαίνονται σὰ δακρυσμένα. Τέτοια μάτια, σὰν δίδυμα ἄστρα, λάμπουν εἰς τὸ σκοτάδι τῆς ξηνητιάς κάθε ζακυνθινοῦ, καὶ τὸν κάμνουν νὰ ποθῆ τὴν πατρίδα του μὲ τόση νοσταλγία, ὅση κανένας ἄνθρωπος δὲν αἰσθάνθηκε στὸν κόσμον ποτέ. . .

. . . Πολλὰ ἔχουν γραφῆ περὶ Ζακύνθου. Ἐν-

τόπιοι καὶ ξένοι δὲν ἀποκάμνουν νὰ τὴν μελετοῦν, νὰ τὴν περιγράφουν, νὰ τὴν ἐξυμνοῦν. Ὑπάρχουν θησαυρισμένοι εἰς τὰς βιβλιοθήκας δλόκληροι σειραὶ σχετικαὶ μὲ τὴν Ζακύνθον. Ἀλλὰ τὸ τελειότερον, τὸ πληρέστερον σύγγραμμα, εἶνε ἡ «Ζακύνθος» τοῦ ἀρχιδουκὸς τῆς Αὐστρίας Σαλβατόρ. Δύο τόμοι μεγάλοι, ὀγκώδεις, πολυτελέστατοι, εἰκονογραφημένοι πυκνῶς, μελετῶντες λεπτομερέστατα τὴν νῆσον ὕφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις. Καὶ ἀπλή φυλλομέτρησης τῶν δύο αὐτῶν τόμων, τῶν ὀφειλομένων εἰς τὴν μοναδικὴν φιλοπονίαν, παρατηρητικότητα καὶ φιλοκαλίαν τοῦ ἐπισήμου περιηγητοῦ, ἰσοδυναμεῖ πρὸς μίαν ἐπίσκεψιν τῆς Ζακύνθου, διότι δίδει σχεδὸν τὴν ἐντύπωσιν τῆς αὐτοψίας.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΧΑΪΝΕ

Ο ΒΑΣΙΛΗΑΣ ΧΑΡΑΛΔΟΣ ΧΑΡΦΑΓΑΡ*

*Κάτω στὰ βάρη τοῦ γιαιλοῦ στὸ σπήλαιον μᾶς Νεραΐδας
Ὁ βασιληᾶς ὁ Χαρφαγὰρ διακόσια χρόνια μένει.
Δεμένος ἀπ' τὰ μαγικά τῆς ὁμορφῆς Νεραΐδας
Κάθει' ἐκεῖ δίχως νὰ ζῆ καὶ δίχως νὰ πεθαίνῃ.*

*Καὶ τὸ κεφάλι του ἀκουμπᾶ στὰ γόνατά της πλάγια.
Καὶ μὲς στὰ μάτια τὴν θεωρεῖ σημόνοντας τὴ σκέπη.
Καὶ τῆς ζηταίει γιὰ ἔλεος νὰ τοῦ λυθοῦν τὰ μάγια.
Μὰ δὲ βασταίει ὦρα πολλὴ στὰ μάτια νὰ τὴ βλέπῃ.*

*Τὰ ὄλοχρυσά του τὰ μαλλιά γενῆκαν ἀσημένια.
Σὰ φάντασμα κατάντησε ἀπ' τὴν πολλὴ του ἀγάπια
Τὸν ἔχει φάγει ὁ λογισμὸς τὸν ἔχει λυώσει ἡ ἔννοια
Κ' ἡ ὁμορφῆ ἡ Νεραΐδα τοῦ φαίνεται σὰ λάμα.*

*Καμμιά φορὰ στὸν ὕπνον του ὄντας φουσοῦν οἱ ἀνέμοι
Μὲς στὸ γλυκό του τ' ὄνειρον ἀξαφνικὰ τρομάζει.
Καὶ τῆς Νεραΐδας τὸ σπήλαιον τὸ κρουσταλένιον τρέμει
Γιατὶ ἀπὸ πάνω ἡ θάλασσα κ' ἡ τρικυμία χοχλάζει.*

*Καμμιά φορὰ τοῦ φαίνεται ποῦ ἀκούει μὲς στὸν ἀγέρα
Πῶς τὸν καλοῦν οἱ Νορμανδοὶ νὰ πάρῃ τ' ἄρματα του
Κ' ἐκεῖ ποῦ ὑψώνει τὸ σπαθὶ κ' ὀρμαίει νὰ τρέξῃ πέρα
Τὸ παραταίει μὲ λύπη του καὶ ξαναπέφτει κάτω.*

* Βασιλεὺς τῆς Νορβηγίας 863—933.

*Καμμιά φορὰ τοῦ φαίνονται μὲς σὶ ὄνειρον τὸ πλάνο
Καράβια π' ἀρμενίζοντε σὶά μέρη τὰ δικά του.*

*Κι' ἀκούει τοὺς ναῦτες μὲ χαρὰ ποῦ τραγουδοῦνε πάνω
Τοῦ βασιληᾶ τοῦ Χαρφαγὰρ τὰ κατορθώματά του.*

*Κι' ἀναστενάζει ὁ βασιληᾶς, καὶ κλαίει, γιατί δὲν ἔχει
Σὲ ποῖον νὰ πῆ τὸν πόνο του καὶ τὸν κρυφὸ καῦμό του
Μόνον ἡ Νεραΐδα τοῦ γιαιλοῦ στήν ἀγκαλιά του τρέχει
Καὶ μ' ἓνα γέλιο τὸν φιλᾷ—καὶ σβύνει τ' ὄνειρό του.*

ΠΑΥΛΟΣ ΓΝΕΥΤΟΣ

ΤΑ ΣΠΑΣΜΕΝΑ ΔΟΝΤΙΑ

Εἰς τὸ χωριὸ τοῦ Βέσπ ὁ Γκρανσέκ, σιδεραῶς τὸν χειμῶνα, μαραγκὸς τὸ καλοκαίρι, δὲν ἐπάτησε στὸ σπῆτι του οὔτε τὴν Κυριακὴν οὔτε τὴν Δευτέραν. Τὴν Τρίτην τὸ πρωῖ, καθὼς ἀνοίγε τὴν πόρτα ἡ γυναῖκα του, τὸν εὗρηκε πλαγιασμένον νὰ ρουχαλιζῆ στὸ κατώφλι. Τὸν ἔσυρε ἀπ' τὰ πόδια εἰς τὴν κάμαρα καὶ καθὼς ἐσυνήθιζε ὅταν ὁ ἄνδρας τῆς εἶχε πῆ ἓνα παραπάνω, τοῦ ἔχυσε στὸ στόμα ἓνα ποτηράκι καφὲ ζεστὸν καὶ μαῦρον, ζεστὸν σὰν τὴν κόλασιν, μαῦρον σὰν τὸν διάβολον μαζί μὲ μιὰ χερσιὰ χονδρὸ ἀλάτι.

Ἐκεῖνος τὸ κατάπιε, ἐξύπνησε, ἔβγαλε τὶς χολές του καὶ πηδῶντας μονοστιγμῆς εἰς τὰ πόδια χωρὶς νὰ φαίνεται πῶς ἀνοίγει τὰ βλέφαρά του ποῦ ὁ ὕπνος τὰ ἐκολλοῦσε ἀκόμη, χωρὶς νὰ ξεσφίγγῃ τὰ δόντια του, βγάλλοντας μονάχα ἓνα παραξένο μουγκρητό, ἐβάρθη νὰ στρεφογυρίσῃ τὰ χέρια του μὲ ὄλην τὴν δύναμίν του καὶ νὰ πατῆ τὶς καρέκλες μὲ τὰ πόδια του, τὸ τραπέζι, τὴν γυναῖκα του, τὰ σερβίτσια, ὅλα.

Εἰς τὸ Βέσπ, τὸ σπῆτι τοῦ Γκρανσέκ εἶνε τὸ τελευταῖο ἡ γυναῖκα ἤξερε πῶς δὲν ἦτον κανένας γύρω νὰ τὴν ἀκούσῃ. Ἐσώπασε, ἐμάζεψε τὰ κομμάτια τῶν δοντιῶν τῆς ἀπὸ χάμω ποῦ ἡ γροθιά τοῦ ἀνδρός τῆς εἶχε σπάσει, ἓνα ἓνα μὲ πολὺ προσοχή, κ' ἔφυγε ἀνάμεσ' ἀπὸ τὸ περιβόλι. Τὸ στόμα τῆς ἦτον γεμάτο ἀπὸ ἓνα πρᾶγμα ἄσχημο, βρώμικο καὶ θερμὸ ποῦ δὲν ἐτολμοῦσε νὰ φτῶσῃ ἀπὸ φόβον πῶς ἦτον αἷμα.

Ὁ ἄνδρας τῆς κάθε ἄλλο παρὰ νὰ τὴν πάρῃ ἀπὸ πίσω, ἐβγήκε ἀπὸ τὴν ἄλλη πόρτα, κ' ἐπῆρε τὸν δρόμον ποῦ ἀνεβαίνει ψηλὰ ἀπὸ τὸ ποτάμι.

Τέλος ἡ γυναῖκα ἐτόλμησε νὰ μπῆ. Ἐπῆγε κοντὰ στὸν μισοσπασμένον καθρέπτην ποῦ ἐκρέμετο ἀπὸ τὸν γύρον τῆς θύρας, νὰ παρατηρήσῃ τὸ χαλασμένο σαγόνι τῆς. Εἶδε τὴ γλῶσσα τῆς κατακομματιασμένη. Ὁρκίσθη θυμωμένη εἰς τὸ ὄνομα διαβόλων ὡς ἑκατὸ χιλιάδες μιλιοῦνια καὶ εἶδε πῶς ἡ φωνὴ τῆς ἐσφύριζε. Τέλος ἐμάζεψε τὰ πρᾶγματα τοῦ νοικοκυριοῦ τῆς ποῦ ἦσαν στὸ πάτωμα ριγμένα, ἔβαλε τὰ ἐπιπλα εἰς τὴν θέσιν τους, ἔκαμε λίγο καφὲ, καὶ ἀφοῦ ἔβαλε τὸν σῦρτη στὶς θύρες, τὸν ἤπια γουλιὰ γουλιὰ μὲ βουτυρωμένο ψωμί.

Ὁ Γκρανσέκ δὲν ἐξαναγύρισε αὐτὴν τὴν ἡμέραν, δὲν ἐξαναγύρισε ποτέ. Τὸν εὗρηκαν πνιγμένον κᾶπου, στορογγυλοκαθισμένον, μὲ τὸν κορμὸν γυρισμένον πρὸς τὸ νερὸ σὰν νὰ ἤθελε νὰ πῆ. Τὸν ἔφεραν μέσα σ' ἓνα κάρρο, ἐπάνω σ' ἓνα φόρτωμα βρώμης, ποῦ ἂν ἐξοῦσε δὲν θὰ τοῦ τῶδιναν ποτέ.

Ἡ γυναῖκα ἀνοίξε ἀκούοντας τὸν θόρυβον τοῦ κάρρου. Ὁ ὁδηγὸς δὲν ἤξερε πῶς νὰ τῆς πῆ τί ἔφερε μὲ τὸ κάρρο. Ἐπειδὴ δὲν ἐμιλοῦσε καὶ δὲν ἤθελε νὰ μπῆ, ἡ γυναῖκα τοῦ εἶπε πῶς ἔχει λάθος καὶ πῶς δὲ πονεῖ πιοτὰ αὐτὴ. Τότε τῆς διηγήθη μὲ δύο λόγια τὸ δυστύχημα.

—Νὰ λοιπόν. Ἐψάρεψαν τὸν Γκρανσέκ μέσα στὸ νερὸ. . .

Ἡ χήρα ἀπεκρίθη, μὲ τὰ δύο χέρια στοὺς γοφούς:

—Μπὰ τὸν κατεργάσῃ! Κ' ἔπρεπε γι' αὐτὸ νὰ μοῦ σπᾶσῃ τὰ δόντια πρώτα;

*Ἡ γυναῖκα κλαίει σὰν θέλῃ
καὶ γελάῃ ὅταν μπορῇ.*

[Μετάφρ. Κ.]

LOUIS DELATRE

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΟΥΡΗΣ

Κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1879 — ἓνα σκυδικὸν χειμῶνα — πολλοὶ φοιτηταὶ ἐτρώγαμεν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τῆς «Μελίσσης», παρὰ τὴν Χρυσοσπηλιώτισσαν. Ἐνα βράδυ, εἶδα νὰ εἰσέρχεται καὶ νὰ λαμβάνῃ θέσιν ἀπέναντί μου ἓνας νέος ὄχρος, ἀδύνατος, μὲ ἀδεξιάς κινήσεις, μὲ σγουρὰ ὑπόξανθα μαλλιά, συμπαθεστάτης φυσιογνωμίας καὶ εἰκοσιπέντε περίπου χρόνων, τοῦ ὁποῦ ἡ μήτηρ, ἕνεκα τῆς μεγάλης μυωπίας του ἤγγιζε σχεδὸν τὸ πιάτο του, καὶ τοῦ ὁποῦ τὰ ἑκατοκτικὰ μάτια, γεμάτα ἀπὸ κάποιαν ἱερατικὴν γαλήνην, κατεβρόχθιζαν καὶ αὐτὰ, θαρρεῖς, μετὰ περιπαθείας τὴν ἀχνίζουσαν φασουλάδα του. Ἐφοροῦσε μίαν πατατοῦκαν, ποδήρη ὡς ῥάσον, ρωσικῆς προελεύσεως, τῆς ὁποίας δὲν ἐνθυμοῦμαι πλέον τὸ ἀόριστον χρῶμα, νομίζω ὅμως ὅτι ἦτο χρώματος φουντουκιῦ, ὅπως καὶ ἡ μαθουσάλειος ἐκείνη τοῦ Κολλίνου τῶν «Βοημικῶν Σκημῶν» τοῦ Μυζέρου.

Δὲν εἶχ' ἀποτελειώσει τὰς παρατηρήσεις μου ἐπὶ τοῦ παραδόξου αὐτοῦ γείτονός μου, δταν ἀκούω νὰ φωνάζῃ καὶ πάλιν μὲ γλυκεῖαν φωνὴν ἱεροψάλτου:

— Παιδί, ἀκόμη μία φασουλάδα!...

— Ὁ καυμένος! εἶπα μέσα μου, θὰ εἶνε κανένας ἄπορος φοιτητῆς τῆς θεολογίας.

Τὸ θεωρῶδες ῥόφημα τοῦ ἀντικρυνοῦ ὁμοτραπέζου μου ἐπανήρχισε πάλιν μὲ τὰς αὐτὰς ρυθμικὰς κινήσεις τοῦ κονταλιῦ του, καὶ, ἐν ᾧ ἐκάπνιζα τὸ σιγάρο μου, παρακολουθοῦσα μὲ κάποιαν ἀξάνουσαν συμπάθειαν τὸν ἀκατάσχετον φασουλοφάγον, τοῦ ὁποῦ ἡ παγωμένη πρὸ ὀλίγου φυσιογνωμία ἤρχισε νὰ ζωογονῆται βαθμιαίως ἀπὸ τὸ θερμαντικὸν ἐκεῖνο φαγητόν του.

— Παιδί, ἀκόμη μία φασουλάδα! ἀκούω σιγὰ τώρα καὶ κάπως συνεσταλμένως, ἐκπληκτικὸς πλέον καὶ πολὺ περιεργος νὰ συνδέσω γνωριμίαν μὲ τὸν μανιάδη αὐτὸν φυτοφάγον.

Τὸ πρᾶγμα ὅμως δὲν ἦτο καὶ τόσο πολὺ εὐκόλον, διότι ὁ ἄγνωστος γείτων μου μόλις ἀπαντοῦσεν εἰς τὰς ἐρωτήσεις μου διὰ μονοσυλλάβων, καὶ δὲν ἐφαίνετο εὐπρόσιτος καὶ πολὺ διαχυτικῆς ἰδιοσυγκρασίας. Τὸ μόνον ποῦ ἐκατόρθωσα νὰ μάθω, ὕστερ' ἀπὸ τὰς ἐπιμόνους

* Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ ἀνέκδοτον βιβλίον μου *Οἱ Σύγχρονοί μου*. Σημ. Συγγραφέως.

ἐρωτήσεις μου, ἦτο, ὅτι ὠνομάζετο Σουρῆς, ὅτι ἔγραφε στίχους εἰς τὸν «Ἀριστοφάνην» τοῦ Πηγαδιώτου καὶ ὅτι πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἐπιστρέψει ἀπὸ ἓνα ταξίδι του εἰς τὴν Ρωσσίαν.

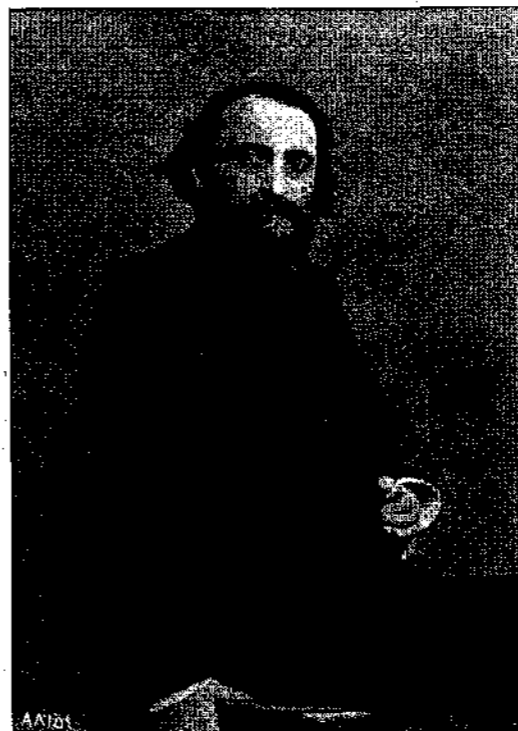
Ἐπλήρωσε τὰ 45 λεπτὰ τοῦ λογαριασμοῦ του καὶ ἐξηφανίσθη ἀπ' ἐμπρός μου, ἀφοῦ ὀλίγον ἔλειψε νὰ σκοντάψῃ, εἰς τὴν παρακειμένην καρέκλαν.

Ἦστερ' ἀπ' ὀλίγους μῆνας τὸν συνήντησα καθ' ὁδὸν μὲ τὸν Ἕλληνα Βερανζέρον, τὸν Κλεάνθη Τριαντάφυλλον, τὸν ἕτερον διευθυντὴν τοῦ «Ραμπλαῖ», τοῦ ὁποῦ ἡ ζωὴ ὑπῆρξε τόσο φαιδρὰ καὶ χαρίεσσα, ἀλλὰ τοῦ ὁποῦ τὸ τραγικὸν τέλος θὰ μένη ἀνεξάλειπτον ἀπὸ τὴν μνήμην μου. Εἰς τὴν νεαρὰν ὁμάδα τῶν συντακτῶν τοῦ σατυρικοῦ ἐκεῖνου φύλλον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀφιερῶ κατωτέρω πολλὰς σελίδας καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Παλαμᾶς, ὁ Καμπᾶς, ἐγὼ καὶ μερικοὶ ἄλλοι ἐγράψαμεν τοὺς πρώτους στίχους μας, ὁ Σουρῆς δὲν εἶχε προσχωρήσει ἀκόμη, ὁ δὲ Γαβριηλίδης, ὁ ὁποῖος πρὸ καιροῦ εἶχε διαγνώσει τὸ σατυρικὸν ἄλαντόν του μὲ τὸ δημοσιογραφικὸν δαιμόνιον του, μᾶς ἔλεγε μίαν ἡμέραν εἰς τὸ ζυθοπωλεῖον τοῦ Μπερνιουδάκη, ὅπου εἶχαν στήσει προσωρινῶς τὰ φορητὰ γραφεῖα τοῦ «Ραμπλαῖ»:

— Αὐτὸς ὁ Σουρῆς εἶνε ὁ ἀνατέλλων νέος Λασκαράτος! Κρίμα ποῦ χάνεται μέσα 'στὸν «Ἀριστοφάνην»!

Ἄλλ' ὁ Σουρῆς εἶχε τότε ἀνάγκην τῆς δραχμῆς του καθ' ἐκάστην διὰ τὰ λιτὰ γευματά του, οἱ δὲ διευθύνται τοῦ «Ραμπλαῖ» δὲν ἠμποροῦσαν ἀκόμη νὰ πληρώνουν τοὺς συνεργάτας των. Καὶ τοιοῦτοτρόπως, οἱ ἀκατέργαστοι ἀκόμη ἀδάμαντες τοῦ ποιητοῦ ἐρρίπτοντο ἀφθόνως εἰς τὸ ἀσήμαντον σατυρικὸν φύλλον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Δὲν θὰ ἐπιχειρήσω βεβαίως εἰς τὴν σύντομον αὐτὴν προσωπογραφίαν τοῦ γονιμωτέρου, γνωστοτέρου καὶ δημοφιλεστέρου τῶν συγχρόνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων ἀνάλυσιν τοῦ κολοσσιαίου ἔργου του, περὶ τοῦ ὁποῦ δὲν ὑπάρχει συγγραφεὺς ἢ δημοσιογράφος, ποῦ νὰ μὴν ἔγραψεν ἓνα ἢ περισσότερα ἄρθρα. Περὶ τοῦ Σουρῆ, ὡς ἀνθρώπου, ὡς ποιητοῦ, ὡς δημοσιογράφου ἔχουν γραφῆ τόσα πολλὰ ἀπὸ τοὺς φίλους καὶ θαυμαστάς του, ὥστε θ' ἀπέτελλον ὀλόκληρον βιβλιοθήκην. Ἀμφιβάλλω

Γεώργιος Σουρῆς

ὅμως, ἐὰν μεταξὺ τῶν συγχρόνων του γνωρίζῃ κανεὶς τόσο καλὰ τὸν προϊστορικὸν Σουρῆν, τὸν Σουρῆν δηλαδὴ τὸν πρὸ εἰκοσιπενταετίας, τὸν ἄγνωστον καὶ ἀφανῆ ἀκόμη, ὅσον ἐγὼ, ὁ ἀρχαιότερος φίλος καὶ θαυμαστῆς του.

Καὶ εἰμπορῶ νὰ καυχῆθῶ, ὅτι ὀλίγοι ὑπάρχουν ἀπὸ τοὺς συγχρόνους του, οἱ ὁποῖοι ἠγάπησαν εἰλικρινέστερον κἔγραψαν ἐνθουσιωδέστερα ἄρθρα, μελέτας περὶ αὐτοῦ καὶ βιβλιογραφίας ἀπὸ τὸν ὑποφαινόμενον, καὶ ὀλίγοι ἀπὸ τοὺς συναστραφέντας αὐτὸν εἰσέδυσαν τόσο πολὺ εἰς τὸ βᾶθος τῆς ὠραίας ποιητικῆς ψυχῆς του, τῆς παιδικῆς, τῆς ἀχόλου καὶ ἀμνησιακού, ὅσον ἐγὼ. Καὶ δὲν εἰμπορῶ νὰ ὀρκισθῶ, ὅτι ἤκουσα ποτὲ τὸ σεμνὸν στόμα του νὰ προφέρῃ, ὄχι ὕβριν, ἀλλὰ ἔστω καὶ πικρὰν λέξιν ἐναντίον συναδέλφου καὶ φίλου του, φράσιν ὀργῆς ἢ κατακρίσεως ἐναντίον ἀνθρώπου τῶν γραμμάτων. Εἰς τὸν κλασικὸν αὐτὸν τόπον τοῦ φθόνου καὶ τῆς ἀρνήσεως, ὅπου τόσοι χδεσῖνοι Ζωῖλοι ρίπτουν τὸν δηλητηριώδη σιελὸν τῶν ἐναντίον παντὸς ἐργαζομένου εἰλικρινῶς καὶ ἀθορύβως καὶ ὅπου τόσοι βέβηλοι μεταβάλλουν τὸν ναὸν αὐτῆς εἰς καπηλεῖον, ὁ Σουρῆς ἀποτελεῖ εὐγενεστάτην ἐξαιρε-

σιν. Καὶ δὲν ἠδυνήθη ποτὲ νὰ ἐννοήσῃ ὁ καλὸς αὐτὸς καὶ πρωτογενοῦς εἰλικρινεῖας ἀνθρώπος, πῶς εἶνε δυνατόν ἓνας λόγιος νὰ μὴ συμμετέχῃ εἰς τὴν χαρὰν, εἰς τὴν εὐτυχίαν, εἰς τὰς δάφνας τοῦ ἄλλου.

Εἶχαν παρέλθει πέντε χρόνια ἀπὸ τὸ περίφημον ἐκεῖνο βράδυ τοῦ ξενοδοχείου τῆς «Μελίσσης» καὶ ὁ Σουρῆς εἶχε νυμφευθῆ πλέον τὴν ἐλεεινὴν τῆς καρδίας του, γενόμενος ὁ οἰκιακώτερος καὶ φιλοξενώτερος τῶν συγγραφέων. Δὲν ἦτο πλέον ὁ τρομερὸς ἐκεῖνος ξενύχτης, ὁ ἀτρόμητος φασουλοφάγος, ὁ πλάνης καὶ ἄγνωστος Σουρῆς.

Ἐπέρασαν πλέον ἀνεπιστρεπτὲι τὰ χρόνια ἐκεῖνα τῆς βοημηκῆς ζωῆς του, ὅπου ἠμποροῦσες νὰ τὸν συναντήσῃς εἴτε παριστάνοντα τὸν Ἄγγελον εἰς τὴν «Ἀντιγόνην» μὲ τὴν γλυκεῖαν κ' εἴηχον φωνὴν του, εἴτε κύπτοντα τὴν ὄχραν μορφήν του ἐπάνω εἰς τὰντίγραφα τῶν συμβολαίων τοῦ Ἀφεντιάκη — ἐχημάτισε, φεῦ! καὶ ἀντιγραφεὺς ἐπὶ τῖνα χρόνον ὁ ἀγαπητὸς ποιητῆς μου! — ἢ εἰς τὰ ποιητικὰ δοκίμια τοῦ «Ἀριστοφάνους» καὶ ἀργότερα τοῦ «Ραμπλαῖ» καὶ τοῦ «Μὴ χάνεσαι», εἴτε εἰς κανένα ξενοδοχεῖον ροφῶντα πάλιν ἠδουπαθῶς τὴν τρίτην φασουλάδα του.

Tempi passati!

Ὁ Σουρῆς, ὁ ἠθοποιὸς Σουρῆς, ὁ ἀντιγραφεὺς Σουρῆς, ὁ βοημὸς Σουρῆς, ἔγινε πλέον ἄορατος, ὡσὰν κανένας Βραχμᾶν μέσα εἰς τὴν παγόδαν τοῦ ἀπροσπέλαστος δι' ὄλον τὸν κόσμον ἐκτὸς μερικῶν προνομιοῦχων φίλων του, οἱ ὁποῖοι κάθε βράδυ παίρνουν τὸν καφεὶ μαζὺ του μεταξὺ ἑνὸς μάους καὶ μιᾶς κουβέντας, ἐν τῷ μέσῳ τῆς λατρευούσης αὐτὸν οἰκογενείας του καὶ τοῦ περιωνύμου Γκιούλ¹, τοῦ ἀπογόνου τοῦ Πασσᾶ, τὸν ὁποῖον εἶχα τὴν εὐτυχίαν νὰ τοῦ χαρίσω πρὸ δεκαπέντε χρόνων εἰς τὸ Νέον Φάληρον, ὅπου συγκατοικοῦσα μὲ τὸν ἀγαπητὸν φίλον κ. Μιχαηλίδην, μὲ τὸν ὁποῖον ἔκτοτε εἰς τοὺς μακροὺς ἀνὰ τὴν ἀμμόδῃ παραλίαν περιπάτους μας ὠνειροπολοῦσαμεν τὴν ἴδρυσιν τοῦ περιοδικοῦ τούτου, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἐμφανῆ σταθμὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας.

Ἔ! τὰ ὠραία ἐκεῖνα καλοκαίρια ποῦ ἐπεράσαμεν μαζὺ μὲ τὸν ποιητὴν εἰς τὸ ἔσοχικὸν σπίτι του εἰς τὸ Νέαν Φάληρον, ἄλλοτε εἰς τὸν

¹ Ὁ Γκιούλ φθάσας εἰς ἔσχατον γῆρας ἐφόφησε πρὸ τριετίας, θρηνούμενος εἰλικρινῶς ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του.

δροσερόν εξώστην του τὸ βράδι μετὴν ἀπαγγελίαν τοῦ ἐξοχωτέρου, τοῦ φιλολογικωτέρου του ἔργου, τοῦ «Φασουλῆ Φιλοσόφου», εἰς τὸν ὁποῖον εὐρίσκει κανεὶς βαθύτεραν, προσωπικωτέραν τὴν σφραγίδα τῆς ἰσχυρᾶς ἰδιοφυΐας του, ὡς μεγάλου σατυριστοῦ καὶ ὡς μεγάλου παρωδοῦ· ἄλλοτε μὲ καμμίαν ζωντανὴν κρητικὴν διήγησιν τοῦ Κονδυλάκη, ἢ μετὸ σπινθηρίζον πνευματοβόλημα τοῦ ἀλησιμονήτου φίλου μας Κουσουλάκου, ἢ μετὸ καμμίαν λατινικὴν φράσιν ἐν χορῷ ἐπαναλαμβανομένην, ἢ μετὰ κανὲν λογοπαίγνιον καὶ εὐφυολόγημα ἢ μετὰ κανὲν ἐπιγραμμα ἐπιφέρων ἐκρήξεις γελώτων ὑπὸ τὰ ἐκπληκτὰ βλέμματα τοῦ γύρω μας κόσμου μέχρι καὶ πέραν τοῦ μεσονυκτίου, ἐκεῖ ἐπάνω εἰς τὴν ἐξέδραν, περιμένοντες καμμίαν ἀπόπνοιαν τοῦ δροσεροῦ ἀπογείου, ἀμέριμοι, φαιδροὶ, γελῶντες, ἀλληλοπειραζόμενοι, ἀπαγγέλλοντες κανένα ποιηματάκι ἢ διηγούμενοι διάφορα ἐπεισόδια τῆς φοιτητικῆς ζωῆς μας, ἢ ἐντέχνως ὑποδαυλίζοντες τὴν σπανίαν στωμυλίαν τοῦ μεγάλου σιωπηλοῦ μας πρὸς ἀφήγησιν τῆς περιπετειώδους ζωῆς του, τῆς τόσο πλουσίας εἰς ἱστορίας νοστιμωτάτας, εἰς κωμικὰ ἐπεισόδια, εἰς ἀλησιμῶντα συμβάντα, εἰς ξεκαρδιστικώτατα ἀνέκδοτα τῆς σεμνῆς καὶ παρθενικῆς νεότητός του!

Καὶ μᾶς ἔλεγε κατὰ τὰ ἐγκάρδια ἐκεῖνα θερινὰ βράδια μετὴν παροιμιώδη ἀφέλειάν του τὸ ἐπεισόδιον τῆς πατατούκας, τὴν ὁποίαν ὁ ἐν Ρωσσίᾳ θεῖος του τοῦ εἶχε στείλει ὡς δῶρον διὰ τὸν χειμῶνα, ἀλλ' ἢ ὁποία μετὰ παράδοξον ὀδύσειαν εἶχε φθάσει εἰς Ἀθήνας τὸ καλοκαίρι, καὶ πῶς μέσα εἰς τὰ κυνικὰ καύματα ἠγαγκάσθη ὁ ποιητὴς νὰ ἐκφωνήσῃ τὸ πρῶτον ἔλεγέον του, φορῶν τὸ ὑπερβόρειον ἐκεῖνο φέρεμα διὰ τὴν καλύψῃ ὀπωσθήποτε τὸ λινὸν πανταλόνι του. Διότι, τὸ πρῶτον ποίημα τοῦ Σουρῆ, ὅπως ὄλων σχεδὸν τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν, ἦτο ἔλεγέον.

Καὶ μᾶς ἔλεγε τὴν ἐν Ρωσσίᾳ κατόπιν τρίμηνον διαμονὴν του μετὰ τὰς ἀκάρπους περιπλανήσεις του, μετὰ τοὺς ποικίλους πειρασμούς, τοὺς ὁποίους νικηφόρος, ὡς ἄλλος Ἰωσήφ, διεξήγαγεν ἐναντίον τῶν ἀφροπλάστων Ρωσίδων, μετὰ τὴν φοβερὰν νοσταλγίαν του πρὸς τὸ ἰοστέφανον ἄστυ, μετὰ τὰς οικονομικὰς δυσχερείας του, μετὰ τὴν πείναν ἀκόμη.

Καὶ μᾶς ἔλεγε ἀκόμη μετὰ τὴν παιδικὴν ἐκείνην ἀφέλειάν του τὸν μόνον ἐπὶ γῆς ἔρωτά του, τὸν ἔρωτά του τὸν πάναγνον πρὸς τὴν καλὴν καὶ φιλόδοξον σύντροφον τῆς ζωῆς του, τὸν μὴ ἀπηλλαγμένον ἀπὸ νοστιμωτάτα ἐπεισό-

δια κατὰ τὴν γέννησίν του καὶ ἰδίως κατὰ τὴν ἐκδήλωσιν του, μετὰ τὴν ἀκατανίκητον δειλίαν καὶ τὰ τόσα καρδιοκτύπια του, καθ' ἣν στιγμὴν ἐπάνω εἰς τὸ τετράδιον τῆς ἀγαπημένης τότε μαθητρίας του, ἐτόλμησε τέλος ὕστερ' ἀπὸ πολὺμνηνον ἀγωνίαν νὰ γράψῃ ἥρωικῶς τὴν λέξιν «σάγαπῶ», κάτωθεν τῆς ὁποίας — ὦ τῆς ἀρρήτου εὐδαιμονίας! — ἀνέγνωσε τὴν ἐπαύριον τὴν μαγικὴν ἀπάντησιν «ἐγώ».

Καὶ μᾶς ἐδιηγῆθη τὰ τοῦ γάμου του καὶ τὰς ἐξετάσεις του κατόπιν εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν μετὰ πολλῶν ἐπαίνων ἀπόρριψίν του χάρις εἰς τὸν Λατῖνον Σεμιτέλον, εἰς τὸν ὁποῖον προτείνω νὰνεγερθῇ μαρμαρίνον μανσωλεῖον ἐκ μέρους ὀλοκλήρου τοῦ εὐγνώμονος Πανελληνίου μετὰ τὴν παράκλησιν πρὸς τὸν ποιητὴν νὰ γράψῃ ὁ ἴδιος τὸ ἐπιτύμβιον τοῦ καθηγητοῦ.

Ἄλλ' ὄχι! δὲν θὰ θελήσῃ νὰ τὸ γράψῃ ὁ ἄχολος ποιητὴς μας, ὁ τόσο καλός, τόσο ἀμνησίκαιος πρὸς ὄλους τοὺς ὀπωσθήποτε βλάψαντας ἢ πειράξαντας αὐτὸν καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς φιλολογικῶς ἀντιπάλους του, ἂν τυγὼν ἔχη τοιοῦτους! Ναί! εἶνε τόσο ἀχολός καὶ ἀνεξίκακος, ὥστε δὲν εἰμπορεῖ ποτὲ κανεὶς νὰ φαντασθῇ, ἀναγινώσκων μερικὰς κανστικὰς σατύρας του, ὅτι ὁ Ἕλληνας Ἰουβενάλης, ὁ νεώτερος Ἀριστοφάνης, εἶνε ἢ παιδικωτέρα ψυχὴ, ἢ προτέρα καρδιὰ τοῦ κόσμου.

Καὶ ἐνθυμοῦμαι, πόσες φορὲς δὲν ἐπροσπαθήσαμεν ἐντέχνως καὶ χάριν ἀστειότητος νὰ τὸν ἀποσπᾶσωμεν ἀπὸ τὴν ὀλυμπίαν ἀπάθειάν του ἐναντίον τοῦ Ψυχάρη, ὁ ὁποῖος μετὰ βιαιότητα ὑπερβαίνουσαν τὰ ὅρια φιλολογικῆς ἐπικρίσεως, τοῦ ἐπετέθη εἰς τὸ βιβλίον του «*Au-tour de la Grèce*», ἐμπνεόμενος ἀπὸ ἀκατανόητον μῖσος πρὸς τὸν ποιητὴν, περὶ τοῦ ὁποῖου τόσο ἐνθουσιωδῶς ἔγραψαν πολλοὶ ξένοι διαπρεπεῖς συγγραφεῖς, ὡς ὁ Deschamps, καὶ κοινωνιολόγοι ὡς ὁ μέγας ἐκεῖνος Ἀρμένιος φιλέλληνας Τυγράν Γεργκάτ, τὸν ὁποῖον εἶχα τὴν εὐτυχίαν νὰ παρουσιάσω τὸ πρῶτον εἰς τὸ σπίτι τοῦ ποιητοῦ καὶ νὰ τὸν βοηθήσω νὰ γράψῃ τὸ πολὺκροτον ἐκεῖνο ἄρθρον του περὶ Σουρῆ εἰς τὴν «Ἐπιθεωρήσιν τῶν Ἐπιθεωρήσεων», τὸ ὁποῖον ἀνεδημοσίευσαν πολλοὶ ἐφημερίδες τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς.

Ὁ Σουρῆς εἶνε ὁ κατ' ἐξοχὴν Ἕλληνας καὶ ἢ Μοῦσα του τῶν εἰκοσι τελευταίων χρόνων τοῦ «Ρωμηοῦ» εἶνε ἢ εἰκοσαεὶς Ὀδύσεια τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς ἀνὰ τὰ πελάγη τῆς ἐθνι-

κῆς ἀποθαρρύνσεως, μέσα εἰς τὰντρα τῆς Κίρκης - Διπλωματίας καὶ εἰς τὰ σπῆλαια τῆς Καλυψοῦς - Πολιτικῆς καὶ τοῦ κομματικοῦ Κύκλωπος Πολυφήμευ, τῆς κυμαινομένης πάντοτε ἀπὸ τὸν αἰολικὸν ἄσκον τῶν μεγάλων πατροπαραδότων ἐλπίδων, τῆς ναυαγούσης μέσα εἰς τὸν λιμένα τοῦ ἱστορικοῦ Ἰδεώδους, τῆς νοσταλγούσης αἰωνίως διὰ τὴν ὄνειροπολουμένην Πηνελόπην - Μεγάλην Πατρίδα, εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς ὁποίας θὰ κλίνη τὴν κεφαλὴν διὰ νὰ ἠσυχάσῃ ἐπὶ τέλους μίαν ἡμέραν ὁ πολὺπλαγκτός Ὀδυσσεύς, τὸ ταλαίπωρον Γένος... Διότι ἂν ἢ ποικιλόμορφος καὶ ποικιλώνυμος, ἢ πολὺπτεχος καὶ πολυσχιδής, ἢ πολὺτροπος καὶ πολὺμητις ἑλληνικὴ ψυχὴ ἐνεσαρκώθη καὶ ἀπετυπώθη τόσο ζωντανὴ καὶ αἰδιδιος ἀπὸ τὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ Ὀμήρου εἰς τὸ πρωτεῖκῶς συμβολικὸν πρόσωπον τοῦ Ὀδυσσεύς, τοῦ πρωτογόνου καὶ ἀρχετύπου ἐκεῖνου Ἑλλήνος, κανεὶς ἀπὸ τοὺς νεωτέρους δὲν εἰμπορεῖ νὰ καυχῆθῃ, τηρουμένων πάντοτε εὐλαβῶς τῶν ἀποστάσεων καὶ ἀναλογιῶν, ὅτι κατενόησε τόσο βαθειὰ τὸν νεοελληνικὸν χαρακτήρα καὶ τὸν ἀπετύπωσε τόσο ζωντανόν, τόσο ἀληθινόν, ὅσον ὁ ποιητὴς εἰς τοὺς ἀθανάτους αὐτοὺς τύπους τοῦ Φασουλῆ καὶ τοῦ Περικλέτου.

Ὁ τελευταῖος αὐτὸς μαστιγῶνων κάθε Σάββατον τὸν πρῶτον, δὲν ἀνεπόλησε ποτὲ εἰς τὴν μνήμην σας τὸν Ὀδυσσεῖα κτυπῶντα μετὰ τὸ χρυσόηλον σκῆπτρον του τὸν Θεοσίτην τῆς πολιτικῆς, τὸν αἰώνιον Ρωμηόν, τὸν ἀτάσθαλον Ρωμηόν, τὸν Ρωμηὸν τῆς συναλλαγῆς καὶ τοῦ ρουσφετιοῦ, τὸν δογματικὸν Ρωμηὸν τῶν ἀνεμομύλων, τὸν ταρταρινικὸν Ρωμηὸν τοῦ μεσημβρινοῦ ψεύδους καὶ τῆς ἀνταπάτης;

Δὲν γνωρίζω τίποτε τραγικώτερον, τίποτε μαρτυρικώτερον ἀπὸ τὴν ζωὴν αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, αὐτοῦ τοῦ εἰλωτός τῆς ζωῆς, τὸν ὁποῖον κατεδίκασεν ἀδυσώπητος μοῖρα νὰ φαιδρύνῃ τὸν κόσμον καὶ νὰ σκορπίσῃ τὸν γέλωτα εἰς τὸ τέλος ἐκάστης ἐβδομάδος. Διότι, μόνον ὅσοι δὲν ἔγραψαν δυὸ στίχους εἰς τὴν ζωὴν των μακαρίζουν τὸ φαινομενικῶς εὐχερὲς ἔργον τοῦ Σουρῆ. Μόνον ἐκεῖνοι ἀγνοοῦν τὸ μαρτύριον τοῦ ποιητοῦ ἀπὸ τὸ πρῶτ' ἡμέρας τῆς Τρίτης ἕως τὸ ἔσπερας τῆς Παρασκευῆς διὰ νὰ γράψῃ καὶ διορθώσῃ τοὺς ὑπερτραυματικούς στίχους του, σκυμμένος ἐπάνω εἰς τὸ τραπέζι του ὀκτὼ ἕως δέκα ὥρας τὴν ἡμέραν, ὑποχρεωμένος νὰ δημιουργήσῃ πάντοτε θέμα ὀπωσθήποτε πρωτότυπον,

εἴτε κατέχεται ἀπὸ ἐμπνευσιν εἴτε ὄχι, εὐδιάθετος ἢ ἀδιάθετος, εἴτε ἔχει θέμα εἴτε δὲν ἔχει.

Ἄλλὰ μήπως ἀναπαύεται ὁ ταλαίπωρος τὰς ἄλλας ἡμέρας; Φαντασθῆτε ἓνα ἀκαταπόνητον ἐγκέφαλον, μέσα εἰς τὸν ὁποῖον, ὡς ἐντὸς εὐρείας χοάνης, συνεχωνεύθησαν πεντακόσκιαι περὶ πού χιλιάδες στίχοι, ἑκατὸν δηλαδὴ περίπου τόμοι, προσπαθοῦντα νὰ δημιουργήσῃ καθ' ἑκάστην κατὰ τι νέον, κατὰ τι καινοφανές, καὶ ἀνακλυνδούμενον ἀκαταπαύστως, ὡς καμμίαν ὑπερμεγέθη κληρωτίδα, πρὸς εὐρεσιν εὐτυχοῦς τινος ἰδέας, κάποιου νέου μοτίβου, καὶ τότε μόνον θὰ δυνηθῆτε νὰ μορφώσετε ἀμυδρὰν εἰκόνα τοῦ ἐργαζομένου Σουρῆ, τοῦ μάρτυρος καὶ βιοπαλαιστοῦ Σουρῆ, τοῦ κινουμένου ἀενάως τὸν τροχὸν του, ὡς ὁ μυθικὸς Ἰξίον.

Καὶ μήπως μόνον ἢ ζωὴ του εἶνε τραγικὴ; Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς μετὰ τὴν τραγικὴν ψυχὴν, μετὰ τὴν πένθιμον καὶ μελαγχολικὴν μορφήν, μετὰ τὰς σκυθρωπὰς ἐκείνας ὡς περισπωμένην γύρω ἀπὸ τοὺς ρῶθωνάς του ρυτίδας, ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον διὰ νὰ θρηνησῇ τὴν ἀθλιότητα τῆς ζωῆς, καὶ τὸ κωμικὸν μας περιβάλλον τὸν μετεμόρφωσεν εἰς σατυριστὴν καὶ κωμωδιογράφον. Δὲν γνωρίζω τίποτε θλιβερότερον καὶ μελανώτερον ἀπὸ τὴν ἀπαισιοδοξίαν του καὶ ἀπὸ τοὺς τραγικοὺς γέλωτάς του. Νομίζεις, ὅτι γελᾷ, διὰ νὰ μὴ κλαίῃ. Πολλάκις ἀπὸ τοὺς κωμικωτέρους ἀστεϊσμούς του ἀναδίδεται, θαρρεῖς, κάποιον πνοὴ νεκροταφείου. Ἀναγνώστετε προσεκτικὰ τὸ βαθύτερον καὶ ποιητικώτερον ἔργον του, «τὸν Φασουλῆν Φιλόσοφον» καὶ θὰ καταληφθῆτε ἀπὸ τοιαύτην ἀπελπισίαν, ὥστε ἀπέναντί του θὰ ὄχρουν ὁ Σπινόζας καὶ ὁ Σοπεργάουερ. Καὶ ἂν ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ διῦλιση τὸ τεράστιον αὐτὸ ἀπὸ στίχους ὄλικων τῶν εἰκοσιδύο ἐτῶν τοῦ «Ρωμηοῦ» καὶ τῶν ἄλλων του τόμων, εἶμαι βέβαιος, ὅτι μέσα εἰς τὸ ἀπόσταγμα τοῦτο θὰ εὕρισκε περισσοτέρας σταγόνας δακρύων παρὰ ἀνθοστάλαγμα γελώτων...

Τοιοῦτος εἰς τὴν ἀτελῆ αὐτὴν προσωπογραφίαν ὁ Σουρῆς, ἓνας ἀπὸ τοὺς ὀλίγους Ἕλληνας συγγραφεῖς, τοῦ ὁποῖου τὸνομα κατώρθωσε νὰ ὑπερπηδήσῃ τὰ στενὰ ὅρια τῆς ἑλλάδος. Ἐκεῖνο ποῦ ἐθαύμασα κυρίως εἰς τὸν χαρακτήρα αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ἢ εὐλικρία καὶ ἢ ἀπλότης του, ἢ ἑλληνικὴ ἀπλότης του ἢ ὁποία βασιλεύει ἄλλως τε καὶ εἰς ὄλον τὸ ἔργον του, ἢ ἀνυπόκριτος μετριο-

φροσύνη του πρὸς τοὺς ἐπαίνους τῶν πολυαριθμῶν θαυμαστῶν του καὶ ἡ ἐπίμονος ἀπάθειά του πρὸς τὰς ὑβρεῖς τῶν ὀλίγων ἀρνητῶν του.

Βεβαίως ἀγαπᾷ, λατρεύει τὴν δόξαν, ἔχει ὅμως ἀκετήν δύναμιν νὰ τὸ κρύπτῃ. Δὲν εἰμπορῶ νὰ μαντεύσω οὔτε πόσους αἰῶνας θὰ ζήσῃ τὸ ἔργον του, οὔτε ποίας θέσεως εἰσιτήριον θὰ λάβῃ εἰς τὴν ἀμαξοστοιχίαν διὰ τὸ ταξίδι τῆς ἀθανασίας, ὅπως εἶχε γράψῃ ἄλλοτε περὶ αὐτοῦ ὁ σοφὸς φίλος μου Νιρβάνας εἰς μίαν περισσότερον πνευματώδη ἢ δικαίαν κριτικὴν του. Γνωρίζω ὅμως πολλοὺς ποῦ θὰ ἐδεώρουν τὸν ἑαυτὸν των εὐτυχή νὰ συνταξειδεύσουν μαζὺ του ἔστω καὶ εἰς τὴν ἀποθήκην. Δι' ὅλα αὐτὰ δὲν δίδει μίαν πεντάραν ὁ ἀφέλεστατος ποιητὴς μου. Καὶ ἔχω ἀκράδαντον πεποίθησιν, ὅτι εἶνε πολὺ εὐτυχέστερος τὴν ἡμέραν, ὅπου βλέπει τὸ σαλόνι του γεμάτο ἀπὸ φίλους του, μεταξὺ τῶν ὁποίων συνηθέστεροι εἶνε ὁ Ἄδωνις Κύρος, ὁ Προβελέγγιος, ὁ Ἄννινος, ὁ Πολέμης, ὁ Λάσκαρης, Ταγκόπουλος καὶ ἄλλοι, παρά ὅταν ξένη ἐφημερίς ἢ περιοδικὸν ἔγραψαν ὀλόκληρον περὶ αὐτοῦ ἄρθρον.

Τὸ βράδυ ἐκεῖνο ἀστράπτει ἀπὸ ἓνα ἀδιόρατον χαμόγελο ἢ συμπαθὴς ὡς Χριστοῦ κεφαλή του. Τότε γίνεται ὀμητικώτερος κάπως, διαχυτικώτερος, φαιδρότερος. Ἄλλ' ἂν συμβῇ καμμιά βραδυνὰ — πράγμα σπάνιον — νὰ μὴ τὸν ἐπισκεφθῇ κανεὶς φίλος του, ὁ ποιητὴς γίνεται μελαγχολικώτερος καὶ στρεφόμενος πρὸς τὴν σύζυγόν του, τῆς ὁποίας, θαρρεῖς ὅτι εἶνε τὸ ἕκτον παιδί, λέγει περίλυπος:

— Μαρή, κεσάτια ἔχουμε ἀπόψε!

Καὶ καπνίζων βαθεῖα τὸ τσιγάρο του, βυθίζεται εἰς σκέψεις, σφρηλατεῖ νέους στίχους, νέας δυσκόλους ρίμας, κανένα νέον μέτρον, καμμίαν νέαν ἰδέαν, βλέπων πέραν εἰς τὸ κενόν, ὡσὰν κανένας φακίρης, βυθισμένος εἰς ἐκστάσεις καὶ ἰνδάλματα ὀπιοῦ ἢ ὡσὰν κανένας ἱερεὺς τοῦ ὠραίου ἀπὸ ἐκείνους ποῦ φαντάζεται εἰς τὸν ναὸν τοῦ Κάλλους ὁ Ράσκιν.

Ἐξοχος ποιητὴς, ἐξοχώτερος ἄνθρωπος. Εἶνε ὁ ποιητὴς τοῦ ἔθνικοῦ Γέλωτος ἀλλὰ καὶ τοῦ ἔθνικοῦ Πόνου, ὁ Πρωτεύς ποιητὴς τοῦ ὁποίου ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ κλαίει καὶ γελᾷ, ὅπως ὁ γαλανὸς οὐρανὸς τῆς Ἑλλάδος.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΗΣ

ΣΟΥΡΗΣ ΚΑΙ ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗΣ — ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ Ν. ΑΓΤΡΑ

Ο ΑΡΧΙΔΟΥΞ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΣΑΛΒΑΤΩΡ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ *

Ὁ ἄνθρωπος — ὁ συγγραφεὺς — τὸ ἔργον.

Κοινωνικῶς ὁ ἀρχιδουξ εἶνε ἐράσμιος, ἀφελής, ὀμητικὸς. Εἰς ὄλους προσιτός, ἀνταποδίδων ὅλας τὰς ἐπισκέψεις, προσπαθῶν καὶ εἰς ὄρας ψυχικῆς ἀθυμίας νὰ φαίνεται εὐάρεστος. Τὸ ἰδιαιτέρως χαρακτηρίζον τὴν ὀμιλίαν του εἶνε τὸ διδακτικὸν ὕφος. Ὅμιλεῖ ἀπὸ καθέδρας, μὲ τὴν θέουσαν καὶ ἀχρωμάτιστον εὐγλωτίαν τοῦ διδασκάλου. Ὅμιλεῖ εἰσδύων εἰς τὰς μικροτέρας λεπτομερείας τῶν πραγμάτων. Φαντάζεται ὄλους ἐνδιαφερομένους διὰ τὰ θαυμάσια τῆς φύσεως ἢ τὰ προϊόντα τῆς ἐργασίας, ὄλους κατεχομένους ἀπὸ τὴν δίψαν τῆς μαθήσεως. Καὶ ἡ ὀμιλία του εἶνε ἀνάλυσις, ἐρευνα καὶ διδασκαλία. Ἦμπορεῖ νὰ ὀμιλήσῃ διὰ τὰ φαινόμενα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, διὰ τὰ ζητήματα τὰ οικονομικὰ, διὰ τὰ προβλήματα τὰ κοινωνικὰ ὅσα ἐγέννησαν αἱ νέαι ἰδέαι, διὰ τὰ ἔργα τῆς τέχνης. Ἐποτίσθη ἀπὸ τὴν εὐρύτεραν ἐγκυκλοπαιδείαν καὶ ὠσφράνθη ὅλας τὰς μελέτας καὶ ὤδευσε εἰς ὄλους τοὺς δρόμους ποῦ ἀνοίξεν ἡ ἀνθρωπίνη σκέψις. Μέχρι τοῦδε δὲν φαίνεται νὰ ἀκολουθῇ κατὰ προτίμησιν καμμίαν ἰδιαιτέρας τῶν ἐπιστημῶν. Ἦμπορεῖ μᾶλλον νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς γεωγράφος τῆς εὐρύτερας ἀπόψεως. Γεωγράφος ἐφοδιασμένος μὲ στοιχεῖα γεωλογίας, φυτολογίας, παλαιοντολογίας, κλιματολογίας, οικονομικῆς ἐπιστήμης, λαογραφίας καὶ τέχνης. Γεωγράφος ἀκαταπόνητος καὶ εὐσυνειδήτος σχεδιάζων τοὺς γεωγραφικοὺς πίνακας ἀφοῦ περιέλθη σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμὴν τὰ παράλια, ἀφοῦ βαδίσῃ εἰς τὰ ἀκροβούνια καὶ διασχίσῃ τὰς πεδιάδας. Τὰ βιβλία του εἶνε φυσικὰ, πολιτικὰ καὶ οικονομικὰ γεωγραφία τῶν περιγραφομένων χωρῶν. Εἰς ὀλίγιστα βιβλία του παρουσιάσθη ὡς ποιητὴς καὶ δὲν εἶνε τὰ βιβλία αὐτὰ ἐκεῖνα εἰς τὰ ὁποῖα δύναται νὰ ὀφείλῃ τὴν συγγραφικὴν του φήμην. Ὅλα του τὰ ἔργα εἶνε εἰκονογραφημένα. Περιέχουν φωτογραφίας τῶν ἔργων τέχνης ἢ τῶν διαφόρων τόπων καὶ χωρῶν καὶ σχέδια ἰδικὰ του τῶν ὠραίων τοπίων, τὰ ὁποῖα ἀποδεικνύουν τὸ μάτι τὸ ἱκανὸν νὰ ἀνεύρῃ τὸ ὠραῖον ἐν τῇ φύσει ἀλλ' ὄχι εἰς τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν καὶ τὸ ἐξησηκόμενον χέρι εἰς τὴν ἀπεικόνισίν του. Διὰ τοῦτο ἡ σκηνοθέτης τῶν τοπίων εἶνε ἀληθῶς γραφικὴ, ἢ προοπτικὴ

ὅμως καὶ ἡ ἐπεξεργασία κατὰ πολὺ ὑστεροῦν. Οὕτω εἰς μερικὰς θαλασσογραφίας του αἱ ὄψεις εἰκόνων νήσων κειμένων εἰς τὸ βάθος τῆς εἰκόνας ὀμοιάζουν μὲ βινιέτες τοῦ ὄλου σχεδίασματος. Εἰς ἄλλα πάλιν σχέδια — ὁ ἀρχιδουξ σχεδιάζει μὲ πέναν — αἱ γραμμαὶ σύρονται τόσον ἀσύνδετα καὶ βαρεῖα ὥστε τὸ σχέδιον φαίνεται νὰ ἔγινε ἀπὸ ἐρασιτέχνην μαθητὴν δημοτικῶν σχολείων κατὰ τὴν ὥραν τῆς παραδόσεως. Ἄλλὰ ποῖαν σημασίαν δύναται νὰ ἔχῃ ἡ μετρία ἐκτελέσεισ ὅταν ὁ ἀρχιδουξ γνωρίζῃ μὲ τόσην maestria νὰ ἐκλέγῃ τὸ τοπίον καὶ τὸ σκηνοθετῇ. Τοῦτο μαρτυρεῖ τὴν ποιητικὴν ψυχὴν του. Ἡ δεξιότης τοῦ χειροῦ Ἦμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἀποτελεῖ κάπως τὸ τεχνικὸν μέρος τῆς ὄλης δημιουργίας. Ἄλλως τε ἀνεξαρτήτως τῆς μετρίας προοπτικῆς των ἔχουν τὰ σχεδίασματα αὐτὰ κάποιαν τεχνοτροπίαν, κάποιαν πρωτυπιαν ἐκτελέσεως εἰς τὰς χονδρὰς καὶ σκληρὰς γραμμάς των. Ἄφ' ἑτέρου ἡ ταχύτης τῆς ἐκτελέσεως των θὰ εἶνε καταπληκτικὴ, ἄλλως δὲν ἐξηγεῖται πῶς ὄχι μόνον τὸ κείμενον τῆς περιγραφομένης νήσου εἶνε πλουσίως στολισμένον μὲ εἰκόνας καὶ σχεδίασματα ἀλλὰ καὶ ἰδιαιτέρον ὀγκῶδες λεύκωμα εἰκόνων σχεδιάζει καὶ ἐκδίδει ὁ ἀρχιδουξ διὰ κάθε τόπον ποῦ ἐπεσκέφθη καὶ ἐμελέτησε.

Ἄς ἴδωμεν τώρα πῶς ἐργάζεται ὁ ἀρχιδουξ καὶ ποῖον σύστημα μελέτης ἀκολουθεῖ. Τὸ πρῶτον ἐφόδιόν του εἶνε οἱ ὀμώνυμοι πίνακες (Tabulae Ludovicianae). Οἱ πίνακες αὐτοὶ ἀποτελοῦν ὀγκῶδες βιβλίον 100 σελίδων εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ἀρχιδουξ διατυπώνει εἰς ἐρωτήσεις ὅλας τὰς πληροφορίας τὰς ὁποίας ἔχει ἀνάγκην νὰ συλλέξῃ διὰ νὰ συγγράψῃ. Εἰς ἐκάστην ἐρώτησιν ἀφήνει ἀνάλογον λευκὸν χώρον ὥστε νὰ γραφῇ ἢ ἀπάντησις, καὶ τοὺς πίνακας τοῦτους διανέμει εἰς ἐκάστην χώραν πρὸς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι προσφέρονται καὶ εἶνε εἰς θέσιν νὰ τὸν βοηθήσουν καθὲς εἰς τὸν κύκλον τῶν γνώσεών του καὶ τῆς πείρας του. Αἱ ἐρωτήσεις αὐταὶ εἶνε ταξινομημέναι κατὰ τὴν αὐτὴν ἀρχιτεκτονικὴν τοῦ βιβλίου, ὥστε ἡ μεταφορὰ των ἐδῶ δίδει τὴν πληρεστέραν εἰκόνα περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ εἶδους τῶν περιεχομένων τῶν συγγραφῶν τοῦ ἀρχιδουξ. Αἱ

* «Παναθήναια» σελ. 111. — Τέλος.

διατυπώμενοι ἐρωτήσεις εἶνε αἱ ἀκόλουθοι:
Γεωγραφικὴ θέσις. Ἐπιφάνεια. Περίμετρος. Σχήμα. Ἀποκλίσεις τῆς μαγνητικῆς βελόνης. Κλίμα. (Θερμοκρασία, διάρκεια θερμότητος καὶ ψύχους, ἀτμοσφαιρικὴ τάσις, ὑγρασία, διάρκεια ξηρασίας, χιόνων καὶ χιόνος ὕψος καὶ διάρκεια, χάλαζα, βροχή, ποσότης βροχῆς ἐτησίως, ἄνεμοι φέροντες βροχήν, δμίχλη. Ἐποχαὶ καὶ διάρκεια αὐτῶν. Ἄνεμοι. Ποίας ἐποχὰς πνέουν. Θύελλα). *Θάλασσα.* (Βάθος. Ποσότης ἄλατος. Διαφορὰ μεταξὺ παλιρροίας καὶ ἀμπώτιδος. Ρεύματα, διεύθυνσίς των, ὥραι διαρκείας καὶ ταχύτητος των). *Χαρακτὴρ τῆς χώρας.* (Μεγαλειτέρον ὕψος. Παράλια, λιμένες. Πεδιάδες, κοιλάδες. Ποταμοί, ρύακες, μῆκος καὶ ταχύτης των. Λίμναι. Ἐλῆ. Ἐκτασις καὶ βάθος. Θερμαὶ πηγαί. Ἀνάλυσις τοῦ ὕδατός των. Σύστασις ἐδάφους. Εὐφορώτερα μέρη. Κατάλογος). *Φυτὰ.* (Πρωϊμώτερον ἀνθοῦντα. Φαρμακευτικά). *Ζῶα.* (Κατάλογος τῶν ἀγρίων καὶ κατοικιδίων). *Πληθυσμός.* (Ὀλικὸς ἀριθμὸς. Ἐγχώριοι. Πραγματικοὶ ἀριθμοί. Ἀναλογία ἐπὶ [] χιλιομ. Αὐξήσις. Ἄρρηνες. Θήλεις. Ἀριθμοὶ οἰκογενειῶν. Ἐγγαμοί. Ἄγαμοι. Χῆροι. Ἀναλογία γάμων καὶ λεπτομερεῖς στατιστικαὶ ἐπ' αὐτῶν). *Θνησιμότης.* (Ἀσθένειαι κοιναί, τοπικαί, ἐπιδημικαί. Ἡλικία. Μῆνες. Ἀναλογία ἐπὶ πληθυσμοῦ). *Μακροβιότης* (ἡλικία ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν). *Θρησκεία.* *Ἐπάγγελμα* (μετ' ἀπαριθμήσεως τῶν πτωχῶν τυφλῶν κωφῶν βωβῶν καὶ φρενοπαθῶν). *Χαρακτὴρ τῶν κατοίκων* (φυσικαὶ κλίσεις, δραστηριότης, ἠθικότης. Λεπτομερεῖς ἐγκληματολογικοὶ πίνακες). *Γλῶσσα.* (Φιλολογία. Παροιμίαι). *Ἐκπαίδευσις* (ἐγγράμματοι καὶ ἀγράμματοι. Σχολεῖα, διδάσκαλοι, μαθηταί. Θρησκευτικὴ ἐκπαίδευσις). *Προλήψεις. Γιατροσόφια. Ἐθνικὸν ἔνδυμα.* *Οἰκία* (ἀριθμὸς, κατασκευὴ, αὐξήσις ἀριθμοῦ). *Τροφή* (κατ' ἐποχὰς. Ἐτησίαν κατανάλωσις). *Ἐθνικὰ ἔσματα* (μουσικὴ χορὸς, λαϊκαὶ διασκεδάσεις, παίγνια). *Τοπικὰ ἔθιμα* (ἐπισκέψεις, ἐκλογή συζύγων, γάμοι, βάπτισις, κηδεῖα). *Ἀνώτεροι κοινωνικαὶ τρεῖς καὶ εὐγενεῖς,* (ἰδιοκτησίαι, εὐγενέστεραι οἰκογένειαι). *Κλήρος* (ἐκπαίδευσις του. Ἀπολαυαί. Ἐνορία. Μοναί). *Οἱ χωρικοί. Συνθήκαι γεωργίας* (ἡμερομίσθια, ἀξία ἐδάφους, ἐργαλεῖα, καλλιέργεια, λίπασμα, ποιότης ἐδάφους, ἐκτάσεις καλλιεργημένα καὶ μὴ). *Δάση. Διάφορα εἶδη καλλιεργουμένων δένδρων.* (Ἐποχὴ συγκομιδῆς, ἀξία, ἀριθμὸς, περιοχαί, προϊόν, ἀσθένειαι. Ἐλαία. Σικί, χαρουπιὰ, ἀμυγδαλέα. Ἄλλα καρποφόρα). *Ἡ ἀμπέλος* (παρασκευὴ οἴνου, ποιότης, σταφίς).

Ἄλλα φυτὰ (κλωστικά, φαρμακευτικά, φορβαί). *Σῆτος* (ποιότης, ποσότης, ἀπόδοσις). *Δάση* (ξύλεια, ρυτίνη, κόμι, χρωστικά οὐσίαι καὶ φαρμακευτικά). *Σηροτροφία. Μελισσοκομία. Κτηνοτροφία.* (Ἀριθμὸς, αὐξήσις, χρησιμότης καὶ ἀξία τῶν διαφόρων ζώων. Τροφή, προϊόντα, βόες, πρόβατα, αἴγες, χοῖροι, ἵπποι, ἡμίονοι, ὄνοι). *Θήρα* (Μέθοδος, κύνες κτηνηγετικοί). *Ἀλιεῖα* (Μέθοδος, ἔνδυμα, λέμβοι ἀλιευτικά, διατάξεις περὶ ἀλιείας. Ἰχθύς καὶ ἄλλα θαλάσσια προϊόντα. Ἀλίπαστοι ἰχθύς, σπογγαλιεῖα καὶ κοράλια). *Ναυτιλία* (ἀπόστασις λιμένων. Κανονισμοὶ λιμένος. Ἀριθμὸς καὶ χωρητικότης πλοίων. Ἀπόπλοι καὶ κατάπλοι. Πλήρωμα. Ναυτικοὶ ὑπηρετοῦντες τὴν ξένην ναυτιλίαν. Ναυπήγησις. Ναυπηγοί). *Ὄρυζα καὶ μεταλλεῖα.* (Λατομεῖα ἄλας, μολόπετρα κ.λ.). *Βιομηχανία.* (Ἀριθμὸς καὶ εἶδος ἀλευρομύλων καὶ κλιβάνων. Ἐργοστάσια. Σκευὴ καὶ ὄργανα. Βιομηχανία ὄρυκτοῦ βασιλείου, λίθων μετάλλων κ.λ. Βιομηχανία φυτικοῦ βασιλείου. Ἐδόδιμα. Ὑφαντήρια. Ἐλλείποντα βιομηχανικὰ εἶδη καὶ εἶδη παραγόμενα πέραν τῶν τοπικῶν ἀναγκῶν). *Συγκοινωνία.* (Ὀδοί. Ἔτος κατασκευῆς των. Τεχνικὰ ἔργα. Ζῶα μεταγωγικά, εἶδος ἀριθμῶν κ.λ.) *Ἐμπόριον* (Λεπτομερέστατοι πίνακες εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων προϊόντων μετὰ πλείστον συμπληρωματικῶν πληροφοριῶν). *Ξενοδοχεῖα. Ταχυδρομεῖα καὶ Τηλέγραφος.* (Στατιστικὴ τῆς ταχυδρομικῆς καὶ τηλεγραφικῆς κινήσεως). *Ἄρχαὶ στρατιωτικά, δημοσία, δημοτικά, ἐκκλησιαστικά. Ἐνορία καὶ ἀριθμὸς των. Φυλακαί. Δημοσία ὑγιεινὴ. Φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα. Ἐμπορικαὶ ἐταιρίαι. Φόροι. Τελωνεῖα καὶ δασμοί. Δημοσία δαπάναι. Μέτρα καὶ Σταθμά.*

ΕΙΔΙΚΟΝ ΜΕΡΟΣ: Περίμετρος τῶν πόλεων. Πληθυσμὸς κατὰ περιοχάς, διαμερίσματα καὶ ἐνορίας. Ὑψη καὶ γεωγραφικῶς καθωρισμένα σημεῖα. Ἀπόστασις μεταξὺ περιοχῶν καὶ πόλεων.

Ἐκ τῶν πινάκων τούτων καταφαίνεται τὸ ὕλικόν καὶ ἡ κατάταξις τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀρχιδουκῆ. Πρόδηλον εἶνε ὅτι ἕκαστον βιβλίον του ποικίλλεται μετὰ πλουσίαν βιβλιογραφίαν καὶ μετὰ ὅ,τι εἰδικῶς χαρακτηριστικὸν δύναται νὰ ἔχη κατὰ τὸν τρόπον. Οὕτω εἰς τὸ τελευταῖον βιβλίον του περὶ Ἰθάκης («Ἡμέραι χειμῶνος ἐν Ἰθάκῃ») ἔχει παρεκβάσεις ἱστορικὰς καὶ ἀρχαιολογικάς, κηρύσσεται δὲ ἐν τῇ διαμάχῃ περὶ τῆς ὁμηρικῆς Ἰθάκης ὑπέρμαχος τῆς σημερινῆς Ἰθάκης.

Τὰ μέχρι σήμερον ἐκτυπωθέντα ἔργα τοῦ

Ἀρχιδουκῆ Σαλβατῶρ εἶνε τὰ ἀκόλουθα:
 Λευκωσία ἢ πρωτεύουσα τῆς Κύπρου (1873).
 Περιήγησις ἀνὰ τὰς Σύριαι (1874).
 Θαλάσσιος περίπατος ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ (1876).

Αἱ ὁδοὶ τῶν Καραβανίων ἐξ Αἰγύπτου εἰς Συρίαν (1879).

Οἱ Σέρβοι ἐν τῷ Ἀδρια (Τύποι αὐτῶν καὶ περιβολαί) 1870-187)

Παῖοι καὶ Ἀντίπαξοι ἐν τῷ Ἰονίῳ πελάγει (1887).

Αἱ Βαλεορίδες (ἐπτάτομον λαμπρότατα εἰκονογραφημένον σύγγραμμα (1869-1891).

Ὁ Κόλπος τοῦ Βούκαρι-Πόρτο-Ρέ.

Οἱ Ἄγγελοι (Los Angelos) ἐν τῇ μεσημβρινῇ Καλιφορνίᾳ).

Ἡ Βιζέρτα καὶ τὸ μέλλον της.

Χορβατῶν, πρωτεύουσα τῆς Τασμανίας. Μαραμένα φύλλα ἀπὸ τὴν Ἀβαζιαν.

Ἐλγολάνδη.

Θαλασσία ἐκδρομὴ εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Τριπόλεως καὶ Τύνιδος.

Αἱ Αἰτάριοι νῆσοι (Βουλύανον, Σαλίνα, Μπάρη, Πανάρια, Φιλιγούρη, Ἀλιγούρη, Στρομβόλη).

Ναυάγιον ἢ ὄνειρον θερινῆς νυκτός¹.

Ἰσπανία περιγραφή μετ' εἰκόνων. Ἀκουσίος περίπλους τῆς Γῆς. Καλουμβρέτες. Μῦθοι ἐκ Μαγιόρκας. Βανζάρτη. Καννότσα (1897). Ἄλβοραν. Οὐστία.

Ὀλίγαι λέξεις περὶ τῶν Καυμένων (Θήρας). Ζάκυνθος (2 τόμοι) 1905.

Ἰθάκη («Θεριναὶ ἡμέραι» ἐν Ἰθάκῃ — εἰκόνες καὶ σχέδια) «Χειμεριναὶ ἡμέραι ἐν Ἰθάκῃ» — 1905.

Ὅ,τι ἐπὶ πλέον ἰδιαίτερος χαρακτηρίζει τὰ ἔργα τοῦ Ἀρχιδουκῆ εἶνε ἡ ἐκδοτικὴ πολυτέλειά των. Ὅλα εἶνε εἰς μέγα σχῆμα μετὰ χονδρότατον χάρτην, μεγάλα καινουργῆ στοιχεῖα καὶ πολυτελεῖς ἐξώφυλλον. Ἰδιαίτερος καλαισθητικὸν εἶνε τὸ περὶ Ἰθάκης τελευταῖον σύγγραμμα τοῦ Ἀρχιδουκῆ. Τὰ μεγάλα χονδρὰ φύλλα εἶνε προσηρμοσμένα ἐπὶ λωρίδων λευκοῦ λινοῦ ὑφάσματος καθὼς εἰς τὰ πολυτελεῖς λευκάματα. Τὸ βιβλίον τυπογραφικῶς ἀψογον εἶνε πλουτισμένον μετὰ ὡραίας εἰκόνας, τὸ ἐξώφυλλον του δὲ κατάλευκον μετὰ μικρὰ χρυσὰ γράμματα: «Χειμεριναὶ ἡμέραι ἐν Ἰθάκῃ». Εἶνε τὸ τελευταῖον βιβλίον καὶ ἡ τελευταία λέξις τῆς τυπογραφικῆς καὶ ἐκδοτικῆς τελειότητος.

¹ Ἑλληνικὴ μετάφρασις ὑπὸ Ἄν. Μιτσιάλη ἱατροῦ ἐν Παξοῖς. Τυπογραφεῖον «Ἐστία» 1904.

Συνήθως ὁ ἀρχιδουκῆ ἐκδίδει εἰς μικρὸν σχετικῶς ἀριθμὸν τὰ ἔργα του τὰ διανέμει δὲ μεταξὺ φίλων καὶ συνεργατῶν. Τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως δὲν τίθεται εἰς τὰ βιβλία. Κατὰ μοναδικὴν ἐξαιρέσιν ἔθεσε τὸ ὄνομα του ὁ Ἀρχιδουκῆ εἰς τὴν περὶ «Παξῶν καὶ Ἀντιπάξων» συγγραφῆν.

Ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ἔργων του, εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν εἰργάσθη ὁ Ἀρχιδουκῆ. Ἀπὸ τοῦ 1863 προσήγγισε καὶ ἐμελέτησε ἑλληνικὰ παράλια καὶ ἑλληνικὰς νήσους, ἀπὸ τοῦ ἔτους δὲ 1898 φαίνεται ἀφοσιωθεὶς ἐξ ολοκλήρου εἰς τὴν ἔρευναν καὶ τὴν περιήγησιν ἑλληνικῶν ἀκτῶν. Ἐμελέτησε τοὺς Παξούς. Εἰργάσθη ἐπὶ δύο ἔτη εἰς τὴν Ζάκυνθον. Ὑστερον ἄλλα δύο ἔτη εἰς τὴν Ἰθάκην καὶ σήμερον εὐθὺς ὡς εἶδε τὸ φῶς ἡ τελευταία αὐτῆ περὶ Ἰθάκης συγγραφή, ἐτοιμάζεται ὁ ἀρχιδουκῆ εἰς νέαν μελέτην ἑλληνικῆς νήσου τοῦ Ἰονίου. Τὸ συγγραφικὸν δαιμόνιον τὸν σύρει πρὸς τὴν Κεφαλληνίαν, εἰς τὴν μεγάλην, βουνώδη, ποικιλώτατα ἐδαφικῶς διαμορφωμένην νήσον. Ἄλλ' ἢ ἡλικία¹ καὶ ἰδίως τὰ ἀρθροτικά ἐνοχλήματα ἀναγκάζουν τὸν ἀρχιδουκῆ νὰ δειλιῆ. Ὁ τρόπος μετὰ τὸν ὁποῖον ἐργάζεται καὶ ὁ ὁποῖος συνίσταται εἰς τὸ νὰ διασχίῃ πεζὸς ἀκροβούνια καὶ πεδιάδας, εἶνε πολὺμοχθος διὰ νήσον μεγάλην, βουνώδη, πολὺκόλπον, μετὰ ἡφαιστειογενεῖς ἐγκατακρημνίσεις ὄρεων καὶ βραχιδῶς ἀποτόμους ἀκτῶν. Διὰ τὸν λόγον τούτον φαίνεται ἀποφασισμένος νὰ ἐργασθῆ διὰ τὴν Λευκάδα. Ἀπὸ τινος μάλιστα ἐμμέσους ἐκδηλώσεις τοῦ ἀρχιδουκῆ προκύπτει ὅτι θὰ εἶχεν ἤδη ἀρχίσει τὴν ἐργασίαν του εἰς τὴν Λευκάδα ἐὰν δὲν συνέπιπτε νὰ ἐργάζωνται Γερμανοὶ ἀξιωματικοὶ διαταχθέντες ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος χάριν τοῦ ζητήματος τῆς ὁμηρικῆς Ἰθάκης εἰς ἐπιτοπίους χαρτογραφικὰς καὶ χωρομετρικὰς μελέτας. Ἀπὸ ἀβρόφρονα λεπτότητα ὁ ἀρχιδουκῆ δὲν ἠθέλησε νὰ ταραξῆ τὴν γαλήνην τῶν ἐργαζομένων ἀξιωματικῶν καὶ ἀνεχώρησε μετὰ τὴν πρόθεσιν, ὡς πιστεύεται, ταχέως νὰ ἐπανεέλθῃ καὶ συνεχίσῃ τὰς ἐργασίας του εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου.

Ἄς διατυπώσωμεν τὴν ἐλπίδα ὅτι τὰ ἔργα τοῦ ἀρχιδουκῆ Λουδοβίκου Σαλβατῶρ θὰ ἴδουν τὸ φῶς καὶ μετὰ ἑλληνικὸν ἔνδυμα καὶ θὰ καταστοῦν παρόρμησις εἰς τοιοῦτου εἶδους ἑλληνικὰς μονογραφίας.

Σ ΛΟΒΕΡΑΟΣ

¹ Ἐγεννήθη ἐν Φλωρεντίᾳ τριτότοκος υἱὸς Ἀρχιδουκῆ Λεοπόλδου τῆς Τσαρκίνης τῆ 4 Ἀγούστου 1847.

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ Ν. ΘΩΜΑΣΑΙΟΥ ΠΕΡΙ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

Ἀξιότιμε φίλε,

Εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ποιητοῦ ἐν Ζακύνθῳ ἀνήγειρεν, ὡς γνωστόν, ὁ ἀδελφός τοῦ Σολωμοῦ, κόμης Δημήτριος, τὴν προτομὴν τοῦ μεγάλου ἀδελφοῦ του.

Τὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς προτομῆς ταύτης ἐγένοντο τῇ 18ῃ Ὀκτωβρίου τοῦ 1866. Κατὰ τὰ ἀποκαλυπτήρια ταῦτα ὁ ιστοριογράφος τῆς Ζακύνθου Π. Χιώτης ἐξεφώνησεν ἐνθουσιώδη λόγον, δημοσιευθέντα εἰς τετρασελίδον φυλλάδιον, καταστὰν σπανιώτατον καὶ οὐ ἀντίτυπον ἀποτεθησαύρηται ἐν τῇ περὶ τοῦ Σολωμοῦ συλλογῇ μου.

Τὸν λόγον τοῦτον ὁ Χιώτης ἀφιέρωσεν εἰς τὸν μέγαν Ἰταλὸν φιλόλογον Νικόλαον Θωμασαῖον μὲ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν:

AL CHARISSIMO
NICOLO TOMASEO
A I CAMPIONI DI LIBERTA
AMANTISSIMO

E

AL DI LEI BARDO
AFFEZIONATISSIMO

L AUTORE
DI QUESTO DISCORSO
CONSACRA

IN

MEMORIA DEL ACCOGLIENZA
FATTAGLI A FIRENZE.

Εἰς τὴν ἀφιέρωσιν ταύτην ἀπαντῶν ὁ Θωμασαῖος ἐπέστειλεν τὴν 29ῃν Μαρτίου τοῦ 1867 ἐκ Φλωρεντίας πρὸς τὸν Π. Χιώτην τὴν ἐπομένην ὡραιότετην ἐπιστολὴν τὴν ὁποίαν, ὡς ἐντελῶς ἀγνωστον, αἶτε ὀλίγον κυκλοφορήσασαν σὰς ἐπιστέλλω πρὸς δημοσίευσιν διὰ τὰ «Παναθηναῖα».

Σημειῶ δέ, ὅτι ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐτυπώθη εἰς ἐλάχιστον ἀριθμὸν ἀντιτύπων (4 σελίδες εἰς ὄγδοον, ἰταλιστὶ μὲ παραπλεύρως ἑλληνικὴν τὴν μετάφρασιν ὑπὸ Χιώτη). Ἐν δ' ἀντίτυπον αὐτῆς φέρον τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Π. Χιώτη καὶ ἀφιερωμένον: *Τῷ νομοδιδάκτορι Σπυριδωνίῳ Λεονταράκη, κατάκειται ἐν τῇ συλλογῇ μου.*

Ἴδου ἡ ἐν λόγῳ ἐπιστολὴ:

Ἀξιότιμε Κύριε Χιώτη,

Ἐνχαριστήσεις ὑμῖν ὀφείλω δι' ἐνηρεστήθητε

να μοι προσφωνήσητε τὰς καταθνήμους λέξεις τὰς ἐπὶ τιμῇ τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ προσρηθείσας, συγχάρω δὲ ἅμα τῇ ὡραίᾳ ὑμῶν πατριδί διὰ τὸ μνημεῖον ὄπερ, πέποιθα, θέλει εἰσθαι πρὸς τοὺς Ἴονας καὶ τοὺς Ἕλληνας ἀπαντας ἀνεξάντλητος ἐμπνευσις ἐπὶ ἔργοις ἀξίοις. Ἔργοις μεγαλοφυΐας, χειρὸς καὶ καρδίας· ἐπειδὴ ἀνευ γεγονότων πολιτικῆς ἀξίας καὶ γενναῖοφρονος ἀρετῆς οὐδέποτε ἡ ἰδέα εἶναι μεγάλη καὶ ἡ ρῆσις ἰσχυρά· καὶ τῆς τριπλῆς ταύτης δόξης ὁμοῦ συναρμοζομένης, ἡ Ἑλλάς προσφέρει πᾶσι τοῖς ἔθνεσι παραδείγματα ἀναθάλοντα καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας. Εἰς τὴν ἐμετέραν προσλαλιὰν ἀναγνώσκω τὰ ὀνόματα ἐτέρων Ζακύνθιων, οὐχὶ ὀλίγων, οἵτινες προηγήθησαν τοῦ Σολωμοῦ, καλλιεργοῦντες τὰ γράμματα, παρασκευάσαντες, οὕτως εἰπεῖν, τὰς βαθμίδας δι' ὧν ἀνέβη. Ἐφ' ᾧ καὶ ἐνισχύεται ἡ πεποίθησίς μου, δι' ἣν ἀγαθὸν ἐν τῷ κόσμῳ, ἔχει τὰς προπαρασκευάς του, οὐχὶ πάντοτε προαγγελλομένης, πάντοτε ὁμῶς προορωμένης, — δι' οὐδεμίαν περιφανῆς ὑπεροχὴν εἶναι μοναδικὴν κατὰ τὸ εἶδος τῆς, καὶ σχεδὸν τερατωδῶς διάφορος ἀπάντων τῶν ἐαυτὴν περικυκλοῦντων πραγμάτων, — καὶ δι' τὸ ἔδαφος, ἐφ' οὗ ἠδυνήθη νὰ ἐκπαιδευθῇ νοῦς καὶ ψυχὴ ἐκλεκτὴ ὑπ' ἄλλων νόων καὶ ὁμοίων ψυχῶν, μεγαλητέρων δ' ἴσως καὶ καλλιτέρων, ἢ ὑπῆρξεν, ἢ δύναται νὰ γείνη ἔθνηνον. Ἀλλ' ἡ μεγαλόνοια τοῦ Σολωμοῦ ὀφείλει ἐν μέρει τὴν ἐαυτῆς ἀνάπτυξιν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Αὐτὸς δὲ χαιρῶν καὶ ἐγκανχόμενος ὁμολογεῖ τοῦτο, ὡς ἡ Ἰταλία καὶ ἅπας ὁ πολιτισμένος κόσμος ὁμολογοῦσι μεγάλην πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἐγνωμοσύνην διότι οἱ πλούσιοι δὲν φοβοῦνται ν' ἀναγνωρίζωσι τὸ χρέος, ὄπερ δύνανται νὰ ἀποτίσωσι μετ' ἀφειδοῦς τόκου καὶ μεταξὺ ἔθνος καὶ ἔθνος ἢ ἄρησις αὐτοῦ εἶναι ἴδιον ἀπίστων καὶ αἰσχυρῶν πενήτων, ἢ περιφρόνησις εἶναι ἴδιον εὐήθων καὶ ἡ ἀγνωμοσύνη χείρων καὶ τῶν ἀλόγων ζώων.

Ὅθεν, Κύριε, πρεπόντως διανοήθητε νὰ τιμῆσητε τὸν ποιητὴν τῆς Ζακύνθου, διὰ τῆς διανοίας ἱπτάμενος, ἐκ Ζακύνθου εἰς Πάδοβαν, καὶ τοποθετῶν τὸ νεόδμητον τοῦτου μνημεῖον ἐν μέσῳ τοσοῦτων ἄλλων, ἅτινα τὸν ἐκεῖ ἀνθόκηπον λειμῶνα (il Prate della Valle) στέφουσι διὰ μεγάλων ἀναμνήσεων. Ἕλληνας δὲ καὶ Ἴταλοὶ εὐρίσκονται ἐκεῖ, ὡς ἐν κοινῇ πόλει, ἢ

μᾶλλον εἰπεῖν ἐν οἰκογενεῖα συνοικοῦντες. Πρὸς τοῦτοις δὲ ἐνχαριστῶ ὑμᾶς, δι' ὡς ὁ Σολωμὸς ἐπρατε κατὰ τὰς ζωηράς καὶ συγχάκεις ποιητικὰς συνομιλλὰς του, μὲ δδηγήσατε εἰς προσφιλεῖς ἀναμνήσεις, καὶ κατορθώσατε ὅπως νοερώς ἐπισκεφθῶ καὶ πάλιν τοὺς τόπους, οὓς εἶτε ἐν τῇ προπομπῇ πανηγυρικῶν τελετῶν, εἶτε ἐν τερπνῇ γαλήνῃ ἀκτινοβολούσης ἑσπέρας, εἶτε ἐν τῇ οἰκῇ τῆς νυκτὸς περιηγήθητε κατὰ τὴν νεότητά μου. Ἀλλὰ μᾶλλον ἄξιον τοῦ ποιητοῦ, ἢν ἡμεῖς ἐπιποθοῦμεν, ὡς πολλὴ ταχέως καὶ λίαν ὀδυνηρῶς ἐκλείψαντα ἀφ' ἡμῶν, εἶναι ἡ πτῆσις, διὰ τῆς ὁποίας ἐκ τῆς ἀνθοστολιστοῦ γενετικῆς γῆς ὑποῦσθε εἰς τὰ ὄρη τῆς ἐπὶ πολιτῶν ἀναμνήσεων πλουσίας νήσου, ἐν αὐτῇ τεθαμμένων, ὡς ἐν μεταλλεῖῳ πολιτῶν μετάλλου, — ἐν τῇ νήσῳ, ἦτις ἤδη οὐχὶ πρόσχαρα ἄσματα, οὔτε θυμῖα ἀνθέων, ἀλλ' ἐνθουσιώδεις κραυγὰς ἱεροῦ πολέμου καὶ φωνὰς αἵματος ὑψῶναι. Τὸ Βενετικὸν αἷμα, τὸ ἐπὶ τῶν λίθων ἐκείνων πεπηγὸς ἀναιμακτον μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ, ἦδη ἀναβράζει καὶ πρὸς Θεὸν ὑψοῦται δεόμενον καὶ

πεποιθᾶμεν, ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς δεήσεως, θὰ κατέλθωσιν ἐφ' ὅλης τῆς Ἑλλάδος ψεκάδες εὐλογημένης ἐλευθερίας, εἰς ἐκείνην δὲ τὴν φωνὴν τοῦ αἵματος θὰ ἀποκριθῶσιν ἔργα ἀγάπης γενναίουφύχου καὶ θερηκευτικὰ ἁρμονία.

29 Μαρτίου 67 Φλωρεντία.

Ὁ σὸς
ΘΩΜΑΣΑΙΟΣ

Εἰς τὴν φράσιν: *ἀλλ' ἐνθουσιώδεις κραυγὰς ἱεροῦ πολέμου καὶ φωνὰς αἵματος ὑψῶναι* (animose grida di guerra pia, e voce di sangue) δέον νὰ ὑποσημειωθῇ, ὅτι ὁ Θωμασαῖος ὑπενόει τοὺς ἀγῶνας τῆς τότε ἐπαναστησάσης Κρήτης.

Τοιαύτη, ἀξιότιμε φίλε, ἡ ὡραία αὕτη ἐπιστολὴ τοῦ ἐνθουσιώδους τῆς Ἑλλάδος φίλου Θωμασαίου, λαμβάνουσα ἐπικαιρότητα τινα διὰ τῶν τελευταίων ἐν Ἰταλίᾳ ἐνδείξεων ἰσχυροῦ φιλελληνισμοῦ.

Μετὰ πλείστης τιμῆς καὶ ἀγάπης.

N. ΣΠΑΝΑΩΝΗΣ

Η ΑΝΤΑΡΤΙΣ *

Εἰς τὴν γαλερίαν ποῦ ἦτον ἔρημη ἐρρίφθη ἐπάνω εἰς τὸν Νοέλ, καὶ βεβαία δι' κανεὶς δὲν θὰ τοὺς ἦκουε οὔτε θὰ τοὺς ἔβλεπε, τοῦ ἐπρότεινε τὸ στόμα τῆς.

— Αὔριο λοιπόν, ἔ;

Ὁ Νοέλ ἀπεκρίθη:

— Ναί. ἴσως... ἀλλὰ δὲν ξέρω ἂν θὰ εἴμ' ἐλεύθερος... Θὰ σὰς γράψω.

KB

Ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς κήπους τοῦ Τροκαδερό, ὅπου μετάλλινα ζῶα ναρκωμένα, πλαγιασμένα, ἀνορθωμένα ἐπάνω εἰς τὰ βάρθρα των φαίνονται ὡς ἀναπέμποντα τὴν λατρείαν των εἰς τὸν ἥλιον ποῦ πεθαίνει, ὁ Νοέλ κατεβαίνει εὐθυμῶς πρὸς τὸν ποταμὸν.

Ἐνας οὐρανὸς ἀνοικτὸς ἀσπρογάλανος βασανιζόμενος ἀπὸ σύννεφα καὶ ἀκτίνας, ἐξωραίζει μὲ τὰ μάγια του τὸ μέγα τοπίον... Ἀτμὸς μενεξεδένιος πνίγει τὴν Galerie des Machines ἢ ὁποία κλείνει τὸν δριζόντια τοῦ Πεδίου τοῦ Ἄρεως.

Ὁλόγυρα ἀπὸ τὸν πύργον τὸ πλῆθος μυρμηκιῶ. Οἱ ὄγκοι προσλαμβάνουν ἀγνωστον μεγάλειον. Ἐνα αἰσθημα κολοσσαίας ζωῆς καταλαμβάνει τὸν Νοέλ, τὸν συγκινεῖ, τὸν μεταρσιώνει, τὸν παραδίει πάλιν εἰς τοὺς θεατικὸς ἐνθουσιασμοὺς τῆς νεότητός του. Αἰσθάνεται τόσο δυνατόν τὸν ἑαυτὸν του καὶ τόσο νεάζοντα, ποῦ τὸν καταλαμβάνει ὁ πόθος νὰ γελᾷ, νὰ τραγουδήσῃ, ν' ἀπλώσῃ τὰ χέρια ν' ἀγκαλιάσῃ ὅλον τὸν κόσμον...

Ὅλαι αἱ μετριότητες, ὄλαι αἱ θλίψεις τῆς σαρκός, ὀραὴ τοῦ παρελθόντος ποῦ σύρει μαζί του, τὸν ἀφίνουν διαμῖας. Δὲν ἤξευρεῖ πλέον ἂν ἡ Ρενέ Μορισῶ ὑπάρχῃ. Προχωρεῖ ἀνάμεσα ἀπὸ τὰς δένδροστοιχίας πρὸς τὴν Σηκουάναν ποῦ ἀπλώνεται χαμηλά, πρὸς τὸν ποταμὸν, ὁ ὁποῖος σύρει μαζί του, μέσα εἰς τὴν ἀσημένιαν κόμην του, τὰ μαδημένα τριαντάφυλλα τῆς ἡμέρας, τὸν χρυσὸν τῆς πεθαμένης Σελήνης... Ἐνας ἄνεμος ἀσθενῆς ποῦ σείει ἑλαφρὰ τὰ ὑγρὰ φυλλώματα, τὴν μουσκευμένην καὶ ἀνήσυχην γῆν, τοὺς πρασίνους χυμούς, ἐγγίζει τὸ μέτωπόν του... Ὁ Νοέλ ἀναπνέει

πλατεία. Τὸ στήθος του ἀνοίγεται. Τοῦ ἀρέσει ἡ ἐποχή, ἡ ὥρα, ὁ τόπος, ἡ νύκτα. . . Ἡ εὐωδία τῶν εἴκοσι ξανανθισμένων χρόνων του τὸν μεθᾶ. . . Καὶ φωνάζει δυνατὰ-δυνατὰ:

— Ζοζάννα.

Τὸ ἀγαπημένο ὄνομα τοῦ ἔρχεται εἰς τὰ χεῖλη, ὡσὰν τὸ ὄνομα αὐτὸ μοναχὸν νὰ περιεῖχε ὅλην τὴν γλύκαν τῆς νύκτας καὶ τῆς ἀνοίξεως. Ὁ Νοὲλ δὲν κυτᾶζει ὀπίσω του. Βλέπει, καθ' ἑαυτὸν, εἰς τὸ σπῆτι του τῆς πλατείας Βόσγ, εἰς τὸ γραφεῖον του, τὴν καθημερινὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ἀναμένει, — τὴν ἐπιστολὴν τῆς Ζοζάννας, πρὸς εἶνε ἕνα κᾶτι τῆς Ζοζάννας τῆς ἴδιας αὐτῆ ἢ ἐπιστολῆ. . .

Εἰς τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ παίρνει ἕνα ἀμαξάκι, λέγει εἰς τὸν ἀμαξᾶν νὰ τὸν ὀδηγήσῃ εἰς ἕνα κοντινὸ ξενοδοχεῖον, τρῶγει ἐκεῖ, κῆπειτα ξαναφεύγει γλιγώρα-γλιγώρα. . .

Τὸ Παρίσι ὀλόκληρον παρελαύνει: τὰ δένδρα μὲ νέα φύλλα, καταπράσινα, πρὸς τὸ ἀεριοφως τὰ καθιστᾶ ἀκόμη πρασινότερα. Τὰ τραπέζια τῶν καφετειῶν κατέχουν τὰ πεζοδρόμια. Εἶνε θερμὸ βράδν σχεδόν, καὶ εἶν' ἕνα βράδν ἐορτῆς τῶ ὄντι. . .

Εἰς τὸ μεγάλο καὶ ἀδειανὸ διαμέρισμα, εἰς τὸ δεύτερον πάτωμα ἑνὸς παλαιοῦ σπιτιοῦ ἢ μυρωδιὰ τοῦ καπνοῦ Μέρυλαντ πλημμυρεῖ τὰ χρωματιστὰ περικαλύμματα τῶν τοίχων. Διάφορα σκευῆ, πανοπλῖα λάμπουν ἀορίστως. Ὁ ὑπηρετῆς μόλις ἀναψε τὴν λάμπαν. Τὸ φῶς, μετριαζόμενον ἀπὸ τὸ ἐκ πορσελάνης ἀμπαζοῦ, φωτίζει μόλις τὸ γραφεῖον καὶ συγκεντρώνεται ἐπάνω εἰς τὸ τραπέζι, εἰς τὸν σωρὸν τῶν ἐφημερίδων καὶ τῶν φακέλλων. . .

Ἡ ἐπιστολὴ τῆς Ζοζάννας εἶν' ἐκεῖ. . .

Σάββατον 15 Μαΐου 19. . .

Φίλε μου, σὰς συλλογίζομαι μὲ μοναδικὴν ἀνησυχίαν. Ἡ χθεσινὴ σας ἐπιστολὴ ἦτον ὀλίγο μελαγχολικὴ. Ὁμιλοῦσατε γιὰ «ὥρας χαμένες» καὶ «ἀδυναμίας ἀνοήτους» καὶ συνεπέρανα ὅτι δὲν ἐργάζεσθε καθόλου, ὅτι χάνετε τὸν καιρὸν σας, καὶ ὅτι εἶσθε θυμωμένος μὲ τὸν ἑαυτὸν σας. Ὅχι ὅμως, προτιμῶ μόνον νὰ σὰς πῶ ὅτι μ' ἐνδιαφέρει πολὺ ὅ,τι ἀποβλέπει ἐσὰς, ὅτι ἡ χαρὰ σας εἶνε χαρὰ μου καὶ ἡ στενοχωρία σας ἰδικὴ μου στενοχωρία, καὶ ὅτι ποτὲ δὲν θὰ ἤμουν εὐτυχῆς, ἂν εἶσθε ἐσεῖς δυστυχῆς. . . Μήπως δὲν εἶνε τοῦτο φυσικόν, φίλε μου, ἀφοῦ εὐχεσθε νὰ ζῶμεν μέσα εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν σκέψιν; . . Ἐπαναλαμβάνω ἀπλῶς τοὺς λόγους σας. . .

Βλέπετε ὅτι σὰς ἐκμυστηρεύομαι κάθε τι πρὸς σκέπτομαι, ὅτι κάθε τόσο, εἰς κάθε νέαν μου ἐπιστολὴν λαμβάνω καὶ περισσότερο θάρρος. . . Εἶχα ἕνα σωρὸ ἱστορίας, ἐδῶ καὶ δύο ἑβδομάδες, πρὸς εἶμεθα χωρισμένοι ἐσκέφθηκα ὅτι πολὺ ὀλίγο μὲ γνωρίζετε, ἀπὸ σφάλμα ἰδικόν μου, καὶ ὅτι ἡ ἀσύγκριτη φιλία σας ἀξίσε μίαν ἀκεραίαν, ἀπλήν καὶ ἐγκαρδίαν εὐλοκρίνειαν ἐκ μέρους μου. Ἀλλὰ ἐν τούτοις πρέπει νὰ μάθετε ὅτι αἰτία τοῦ ὅτι δὲν ἤμπορῶ νὰ σὰς πῶ ὅλον τὸν ἑαυτὸν μου εἶσθ' ἐσεῖς ὁ ἴδιος μὲ τὸν φόβον πρὸς μου ἐμπνέετε κάποτε. . . Ἔχετε κᾶτι νευρικὰς χειρονομίας καὶ ἕναν τόνον ἀποκαλύπτοντα ψυχὴν ἀνυπόμονην, καὶ τὸ καθαρό σας βλέμμα δὲν εἶνε γλυκὺ πάντοτε. . . Κεῖν, πρὸς ἔχω ἀρκετὸ θάρρος μὲ τοὺς ἄλλους, εὐρίσκομαι κάποτε ἐντελῶς σκαιὰ καὶ ἀνόητη ἐνώπιόν σας, πρὸς εἶσθε ὁ μόνος μου φίλος. Εἶνε γελοῖον, συμφωνῶ. . . Μὴ με περιπαίζετε! Θὰ αἰσθανόμουν τὴν εἰρωνείαν σας, ἐξ ἀποστάσεως, καὶ δὲν θὰ σὰς ἔγραφα αὐριο βράδν γιὰ νὰ σὰς τιμωρήσω. . .

Ἡ ὥρα τοῦ φαγητοῦ. Ἡ θεία μου μὲ φωνάζει. Θὰ τελειώσω τὸ γράμμα μου πρὶν πάω νὰ κοιμηθῶ. . .

Ὁρα 10η

. . . Εἶχα καθίσει ἐμπρὸς εἰς τὸ γραφεῖον μου, τὸ ὁποῖον περιέχει ὅ,τι ἔχω πολυτιμότερον: μερικὰ οἰκογενειακὰ ἐνθύμια καὶ τὴν ἀλληλογραφίαν μας. (Ἐπῆρα ὅλας τὰς ἐπιστολάς σας μαζί μου, ἐκεῖνας πρὸς μου ἐστείλατε ἀπὸ τὴν Φλωρεντίαν, ἀπὸ τὴν Ρώμην, τὴν Νεάπολιν, τὸ Παρίσι. . .) Ἦθελα νὰ σὰς γράψω κᾶτι τι καλὸ, ὅταν τὸ παιδάκι μου μὲ φώναξε. . . Ἐπλησίασα τὸ κρεβάτι του ἔβαλα τὸ χέρι μου εἰς τὰ μαλλιά του καὶ ἐξαναποκοιμήθη. Ἦμουν συγκινημένη καθὼς τὸ ἔβλεπα καὶ ὁμῶς ἡ ψυχὴ μου, τὸ βάθος τῆς ψυχῆς μου ἦτο εἰρηνικόν. . . Πρὸς αἱ ἡμέραι πρὸς ἐκλαία σιμὰ εἶν τὴν κοῦνια τοῦ Κλαυδίου! . . Ὅλα ἄλλαξαν. . .

Δέκα ἡ ὥρα. Ὁ παπᾶς φεύγει. . . Ἡ θεία μου τὸν ἐρωτᾶ ἂν θέλῃ φανᾶρι. Αὐτὸς ἀρνεῖται: «Ἔχω τὸν φανὸν τῆς Παρθένου, εἰς τὸν οὐρανόν. . .» Καὶ φεύγει γοητευμένος ἀπὸ τὴν λέξιν του, ὀδηγούμενος ἀπὸ τὸν λευκὸν φανὸν τῆς πανσελήνου.

Καὶ τώρα σιωπὴ πιά. Εἶμαι ὀλόμονη μαζί σας.

Πρέπει νὰ σὰς ἐκμυστηρευθῶ μίαν παράξενην ἐντύπωσιν πρὸς ἔχω μερικὰς ἡμέρας τό-

ρα. . . Δὲν ἀναγνωρίζω τὸν ἑαυτὸν μου πλέον! . . . Δυσκολεύομαι πολὺ νὰ τὸ ἐξηγήσω. Δοκιμάζω ἕνα συναίσθημα νέον ἐμπρὸς εἰς τὰ πράγματα πρὸς μου ἐνθυμίζον τὴν παλαιάν μου ζωὴν. . . Τάγαπῶ, τὰ σέβομαι, ἀλλὰ δὲν ἀποτελοῦν πλέον μέρος τοῦ ἑαυτοῦ μου ἀποσπῶνται, ἀπομακρύνονται! . . . Εἶνε φρεναπάτη τάχα; Εἶνε ἐπίδρασις ἀναπόφευκτος τοῦ χρόνου; . . Ἔχω ὥρας ἀποτόμου ἀνανεώσεως τοῦ ἑαυτοῦ μου ὅπου ἐπανευρίσκω τὰς σημειώσεις τῆς δεκαπενταετοῦς μου ἡλικίας. Ἀνακαλύπτω τὸ σύμπαν, καὶ εἶμαι καταγοητευμένη. . . Ἀλήθεια, δὲν ἤξευρα ὅτι ὁ Μάιος ἦτον τόσο ὠραῖος, ὅτι ἡ τριανταφυλλιά πρὸς σκαρφαλώνει ὀλόγυρα ἀπὸ τὸ παράθυρό μου ἤμποροῦσε νὰ μου δώσῃ τέτοια χαρὰ μὲ τὴν δύναμιν τοῦ ἀρώματός της. . .

Μὴ γελᾶτε μὲ τὰς παραδοξολογίας μου αὐτάς. . . Σὲ ποιὸν θὰ τὰς ἔλεγα, ἂν δὲν τὰς ἔλεγα σὲ σὰς; Θὰ μὲ ξαναυρῆτε ἴσως εἰς τὸ Παρίσι, ὅπως μὲ εἶχατε γνωρίσει, — κάπως ὀλιγώτερο ὄχραν, πρὸς εὐθυμην κάπως, μοναχά.

Εἰς τὸ Παρίσι! Ὑστερ' ἀπὸ τρεῖς ἡμέρας. . . Θὰ σὰς παρουσιάσω τὸν μικρὸν μου Κλαυδίον. Ἀγαπάτε τον, σὰς παρακαλῶ! Θὰ ἤθελα ἢ χάρις του καὶ ἡ ἀθωότης νὰ σὰς συγνηθίσουν! . .

Πρὸς εἶσθε αὐτὴν τὴν ὄραν; . . Ἐφάγατε ἀπόψε στῆς Μαρτίετας; . . Πῆγε μου ὅ,τι κάμνετε, ἀφοῦ ἐγὼ σὰς λέγω ὅ,τι κάμνω. Ὅταν κᾶτι τί δὲν μου προδίδει τὴν ζωὴν σας, ἕνα κενὸν μαῦρον σχηματίζεται εἰς τὴν σκέψιν μου καὶ εἶμαι λυπημένη ἕως ὅτου λάβω ἐπιστολὴν σας.

Καληνύκτα, ἀγαπημένε μου.

Ζοζάννα.»

Ὁ Νοὲλ διαβάσει τὴν ἐπιστολὴν δύο, τρεῖς φορές; δὲν ἀποκάμνει νὰ τὴν ξαναδιαβάσῃ. Δάκρυρα ἀνεβαίνουν εἰς τὰ μάτια του. Ἡ καρδιά του κτυπᾶ δυνατὰ.

Θέλει νὰπαντήσῃ, ἀμέσως! Θέλει τὸ γράμμα τὸ ἴδιον βράδν ἀκόμη νὰ πάῃ εἰς τὸ μέρος τῆς Ζοζάννας, ὡσὰν κραυγὴ ἢ ὁποῖα, καθὼς τὴν ἀκούσῃ, θάναπτηθῇ οὐσσωμη. . .

Θέλει νὰ τῆς πῆ ἀπὸ τώρα ὅ,τι ὠνειρευέτο νὰ τῆς εἰπῆ ἀργότερα. Θέλει νὰ τῆς εἰπῆ ὅτι τὴν ἀγαπᾶ, μὲ ὅλην τὴν καρδίαν, μὲ ὅλην τὴν θέλησίν του.

Τὴν ἀγάπησε χωρὶς νὰ τὴν γνωρίσῃ, καὶ, ὅταν τὴν ἐγνώρισε, τὴν ἀγάπησε περισσότερο μὲ τόσην θερμότητα, σεβασμὸν καὶ εὐσπλαγχνίαν! Τὴν ἀγάπησε διὰ τὸ εὐθραστο σωμα-

τάκι της καὶ τὴν γενναίαν ψυχὴν της, διὰ τὴν ἡρωϊκὴν της δύναμιν καὶ τὴν τρυφεράν ἀδυναμίαν της, διὰ καθεὶ πρὸς ἐγνώριζε ἀπὸ τὴν ζωὴν της καὶ διὰ καθεὶ πρὸς προησθάνετο. . .

Διότι ὑπέφερε, πολλάκις, διὰ μυστικὸν πρὸς ἐνόμισε ὅτι διαβάσει εἰς τὰ λυπημένα μάτια της, εἰς τὸ κουρασμένο στοματάκι της. . . Ὑπέφερε διὰ τὴν σιωπὴν αὐτοῦ τοῦ στόματος καὶ διὰ τὸ αἴνιγμα αὐτῶν τῶν ματιῶν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ Ζοζάννα εἶνε ἔτοιμη νὰ ὀμιλήσῃ, ὁ Νοὲλ ἔξαφνα γίνεται γαλήνιος, καταπραῖνεται. . . Δὲν ὑπάρχει τίποτε εἰς αὐτὴν τὴν γυναῖκα πρὸς νὰ μὴν εἶνε εὐγενὲς, ὠραῖον, γλυκὺ. Ἀς ὀμιλήσῃ λοιπὸν μὲ ὅλην τὴν ἐλευθερίαν!

Ὁ Νοὲλ θὰ ὀμιλήσῃ ἐπίσης. Θὰ ὀμολογήσῃ τὴν ἀδυναμίαν τῶν αἰσθησέων του, καὶ πῶς μὲ τὴν καρδιὰ γεμάτην ἀπὸ τὴν Ζοζάνναν ἐπήγαινε — ὄχι χωρὶς ἐντροπὴν — εἰς τῆς κυρίας Μορισῶ. . .

Καὶ ἡ Ζοζάννα θὰ κλαύσῃ ἴσως, ἀλλὰ θὰ ἐννοήσῃ, θὰ συγχωρήσῃ. Ὁ Νοὲλ θὰ τῆς εἰπῆ: «Ἐτελείωσε, ἐτελείωσε, δὲν θὰ ξαναἰδῶ πλέον αὐτὴν τὴν γυναῖκα. Ἀς μὴ μιλήσωμε γι' αὐτὴν πλέον, πολυαγαπημένη μου. . . Εἶμαι δικός σας, καὶ εἶσθε δική μου. . .» Τότε θὰ χαμογελάσῃ ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ δάκρυά της, καὶ ὁ Νοὲλ θὰ τῆς διηγηθῇ πῶς τὴν ἀγάπησε, τὴν ἐκέρδισε ὀλίγο-ὀλίγο διὰ νὰ ἐξυπνήσῃ εἰς τὸν νέον ἔρωτα μὲ νέαν ψυχὴν, νὰ εἶνε σὰν μία μνηστὴ ὀλοπάρθενη, σὰν ἕνα περιβόλι ἔτοιμο νάνθοβολήσῃ. . .

Σκέψεις συγκινημένα καὶ ὀλόθερμαι περνοῦν ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ Νοὲλ.

Δοκιμάζει νὰ γράψῃ. Χαράσσει μερικὰς λέξεις: «Φίλη μου, μοναδικὴ μου φίλη. . .»

Τίποτε περισσότερο. . . Δὲν ἤμπορεῖ. Ἐπειτα ἀποθέτει τὴν πένα; βάζει τὴν κεφαλὴν ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ χεῖρα του. Ἡ λάμπα κάμνει ὀλόγυρα του ἕναν φωτόκυκλον πρῶτατον. Ἡ τύρβη τῶν νυκτερινῶν Παρισίων ἀνεβαίνει, ὁμοία μὲ τὸν βόγγον τῆς θαλάσσης. Ἡ Σελήνη χύνει τὸ λευκὸν φῶς μέσα ἀπὸ τὴν καμάρες πρὸς ἐπλανήθη ἢ σκιά τῆς Νιγόν. Αἱ ὄραν κάτω ἀπὸ τὸ ἀσημένιο φῶς, κατακυλοῦν ἀσημέντια. Καὶ ὁ Νοὲλ δέχεται εἰς τὴν ψυχὴν του σιωπὴν τὴν ἀγνωστὴν εὐτυχίαν πρὸς ἔρχεται. . .

ΚΓ

Τὸ δωμάτιον ὅπου ἔμενε ἡ Ζοζάννα ἦτον ἐντελῶς ἐπαρχιωτικὸν δωμάτιον, μ' ἕνα κρεβάτι καὶ μίαν ἱματιοθήκην ἀπὸ λάμπον ξύλον κα-

ρυδιᾶς ὅπου παριστάνοντο περιστερία πού τοιμποῦν τὸ ἓνα τᾶλλο. Ὄταν ἀνοίγεται, μία ὁσμὴ κηροῦ καὶ ὀρίμων μῆλων ἐχύνεται. Ἦτο σιμὰ εἰς τὸ παράθυρον ἓνα παλαιὸν ἔπιπλον, μία πολυθρόνα σὰν ἐκείνας πού βλέπομεν εἰς τὰς εἰκόνας τοῦ Σαρντέν¹. Ἡ Ζοζάννα ἠρέσκειτο νὰ κάθεται εἰς τὴν πολυθρόναν αὐτήν, νὰ παρατηρῇ τὰ κρεμάμενα κλαδιά τῆς τριανταφυλλιάς φορτωμένης ἀπὸ τριαντάφυλλα, καὶ τὸ περιβολάκι, καὶ τὴν Μητρόπολιν...

Ἀφότου εἶχε ἐπιστρέψει εἰς τὴν Σάρτην, διὰ τὰς διακοπὰς τοῦ ἔαρος, δὲν εἶχε ἀφίσει σχεδὸν τὸ σπιτί. Ματαίως ἢ δεσποινὶς Μιράκλ τὴν παρώτρυνε νὰ βγαίη, νὰ βλέπῃ τὰς κυρίας Σαντουασὼ καὶ ἄλλα φιλικὰ πρόσωπα: ἢ Ζοζάννα ἴσα-ἴσα πού ἔβγαζε μόνον τὸ παιδάκι τῆς νὰ πάσῃ ἀέρα. Μία ἀκατανίκητη νόχελια τὴν ἔκαμνε ν' ἀηδιάζῃ κάθε εἶδος δράσεως, τὰς ζωηρὰς συνομιλίας καὶ τὰς παραταμένους. Καὶ ἡ θεία, κάπως παραξενευμένη καὶ ἀνήσυχη, τῆς ἔλεγε κάποτε:

— Τί ἔχεις, ἀνιψούλα μου; Εἶσαι λυπημένη;

— Λυπημένη, ἐγώ; ... Ἄ! ὄχι! Ἐσκουράζομαι ἀπὸ τοὺς κόπους τοῦ Παρισιοῦ.

Ἐσκουράζετο ἐπεριμένε, τῆς ἄρесе νὰ διαβάσῃ, νὰ ράβῃ, νὰ ὄνειροπολῇ, μοναχῇ, προσέχουσα εἰς τὰς σκέψεις τῆς — εἰς τὴν κρυφίαν καὶ ἔμμονον σκέψιν πού συνείχε μέσα τῆς ὅλας τὰς ἄλλας. — Ὁ καλὸς ὕπνος, ἢ ὄρεξις, ἢ γαληναία καὶ κανονικὴ ζωὴ, τὴν εἶχαν ἐξωραΐσει καὶ ἀνανεῶσαι εἰς διάστημα ὀλίγων ἡμερῶν. Ἐσκέπτετο:

« Ἀλήθεια δὲν λυποῦμαι πλέον γιὰ τίποτε! ... Ὁ Μαυρίμιος θὰ ἐξαφανίζετο ἂν μ' ἔβλεπε ἔτσι. ... Δὲν ἐπίστευα ὅτι θὰ ἦτο δυνατόν νὰ παρηγορηθῶ τόσο γλιγωρᾶ! ... Πῶς ἤμπορῶ καὶ λησμονῶ τὰ τρομερὰ αὐτὰ χρόνια, πῶς ἤμπορῶ καὶ ἀγκαλιάζω τὸν Κλαυδίῳ μου χωρὶς νὰ μοῦ σφίγγεται ἡ καρδιά! ... Μήπως ἢ ψυχὴ μου εἶνε ἐλαφρᾶ; ... Μήπως εἶνε « ἡ ἰσχὺς τῶν πραγμάτων » πού μὲ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸ παρελθόν; ... Μήπως εἶνε ἡ ἐπίδρασις τοῦ Νοέλ Ντελύλ; ... Δὲν ἤξεύρω ... Ρίπτομαι ἀνύποπτος εἰς τὴν ζωὴν ... »

Ἐξυπνοῦσε τὸ πρῶτ' ἓνα συναισθημα ἐμπιστοσύνης καὶ ἀπεκοιμᾶτο, τὸ βράδυ, μ' ἓνα συναισθημα εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν μοῖραν, ἢ ὅποια τῆς ἐπεδαψίλευε παρομοίαν ἀνάπαυσιν. Ἦτον βεβαία ὅτι τίποτε δὲν θὰ καθίστα λυ-

¹ Chardin Γάλλος ζωγράφος τοῦ 18ου αἰῶνος ἀσχοληθεὶς εἰς τὴν ρωπογραφίαν (genre).

πηρὰν τὴν ἐπιστροφήν τῆς κ' ἐντούτοις δὲν ἠθέλε νὰ ἐπιστρέψῃ τὴν ἐπιστροφήν τῆς εἰς τὸ Παρίσι. Ἐχουσα καιρὸν νὰ σκέπτεται τὸν Νοέλ, δὲν ἔκαμνε ἄλλο παρὰ νὰ τοῦ γράφῃ, ἢ νὰ ξαναδιαβάσῃ τὰς ἐπιστολάς του, ἠσθάνετο τὸν φίλον τῆς τόσο σιμὰ πού κάποτε ὁμιλοῦσε δυνατὰ ὡς νὰ τὸν εἶχε κοντὰ τῆς.

Ἄλλὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, εἰς τὴν κάμαραν ὅπου εἰργάζετο περμένονσα τὸν ταχυδρόμον, ἢ Ζοζάννα ἐδοκίμαζε τὴν φυσικὴν στενοχωρίαν τοῦ ἔξορίστου, ἓνα αἰσθημα σκοτοδινιάσεως καὶ ἀσφυξίας. Ὁ Νοέλ δὲν εἶχεν ἀποκριθῆ εἰς τὴν τελευταίαν ἐπιστολήν τῆς, — εἰς τὴν ἐπιστολήν πού ἀνήγγελλε, προπαρασκευάζε τροπὸν τινὰ τὴν μεταξύ των τελείαν ἐμπιστοσύνην, τὴν ἐμπιστοσύνην, ἢ ὅποια εἶχε πλέον καταστῆ ἀναγκαία! ...

« Τίποτε αὐτὸ τὸ πρῶτ', τίποτε τὸ μεσημέρι! ... Θὰ λάβω καμμίαν σημείωσιν στὰς 6 ἴσως, ἴσως. ... Ἄλλοιῶς, θὰ τοῦ στείλω τηλεγράφημα. Δὲν ἤμπορῶ νὰ μείνω χωρὶς νὰ ἔχω εἰδήσεις του. Εἶνε ἄρρωστος; Μήπως ἔχει τίποτε; ... Εἶνε μόνος. Ποιὸς θὰ τὸν περιποιηθῆ; Κανένας ὑπηρετῆς. Ποιὸς θὰ τὸν παρηγορήσῃ; ... Κανείς. ... Φτωχέ μου φίλε! ... »

Δὲν ὑπέθετε ὅτι ὁ Νοέλ ἤμπορουσε νὰ εἶχε εἰς τὸ παθητικόν του ὅτι λέγον συνήθως « ἱστορία γυναικῶν ». ... Ἡ δυσάρεστη αὐτὴ ὑπόθεσις δὲν παρουσιάσθη σχεδὸν καθόλου εἰς τὸ πνεῦμα τῆς. Ἡ Ζοζάννα διησθάνετο ὅτι ὁ Νοέλ Ντελύλ τῆς ἀνῆκε καὶ δὲν ἤμπορουσε νὰ εἶν' εὐτυχὴς ἢ δυστυχὴς παρὰ μόνον ἕξαιτίας τῆς. ... Καὶ διὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν σιωπὴν του — τὴν μακροχρόνιον σιωπὴν τῶν εἰκοσιεσσάρων ὥρων αὐτῶν — δὲν ἐφαντάζετο τίποτε ἄλλο παρὰ μίαν αἰφνιδίαν ἀδιαιθεσίαν, λόγους ἐργασίας, τὴν ἀσθένειαν κανενὸς συγγενοῦς.

Ἄλλ' ὅτι καὶ ἂν ὑπόπτευσεν ἢ Ζοζάννα ἀπὸ ὧρας εἰς ὧραν, ἢ ἀνυπομονησίᾳ τῆς ἀπέβαινε ἀγωνία.

Ἐδοκίμασε νὰ ράβῃ εἰς κάθε στιγμήν ἀγκύλωνε τὰ δάκτυλά τῆς. Ἐδοκίμιζε νὰ διαβάσῃ τὸ βιβλίον ἐγλιόστρησε εἰς τὰ γόνάτά τῆς. Ἐπειτα ἐφαντάσθη τὸν Νοέλ ὑποχρεωμένον νὰ φύγῃ, διὰ καμμίαν ἐπίσημην ἀποστολήν, εἰς μακρὸν τόπον, — τὴν Ἰαπωνίαν. « Εἶνε παράλογον! ... Δὲν θὰ ἔχῃ ὑποχρέωσιν νὰ φύγῃ! ... Δὲν θέλει νὰ φύγῃ, διὰ ... Εἶν' ἐλεύθερος. Μοῦ τὸ εἶπε πολλὰς φορές. ... Δὲν θὰ φύγῃ διὰ τὴν Ἰαπωνίαν πρὸ τοῦ προσεχοῦς ἔτους καὶ — τίς οἶδε; — ποτέ, ἴσως. ... Εἶμαι τρελλή! ... » Καὶ ἡ ἀπίθανος σκέψις

αὐτῆ, τὴν ὅποιαν ἀπωθοῦσε, τὴν ἐστενοχώρησε, ἐνεφρευθῆ μέσα τῆς.

Ἐλησιμονοῦσε ὅτι εἶχε θεωρήσει ἄλλοτε τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Νοέλ, καὶ τὴν διαφορετικότητα τῆς ζωῆς των, καὶ ἀκόμη τὸν γάμον του, ὡς θλιβεράν εἰμαρμένην, τὴν ὅποιαν ἐδέχετο γενναίως. Διέβλεπε, μὲ τρόμον, μίαν ζωὴν εἰς τὴν ὅποιαν αὐτὸς δὲν θὰ ἐνυπῆρχε. Κέσκέπτετο ἀκόμη:

« Θὰ ἰδοῦμε ὥστόσο! εἶνε ἀδύνατον. ... »

Ἄλλὰ τὸ αἶμα τῆς ἐπάγωσε εἰς τὰς φλέβας καὶ ἀκουμβῶντας ἀνάστροφα τὴν κεφαλὴν τῆς ἐπάνω εἰς τὴν ράχην τῆς πολυθρόνας, ἔκλεισε τὰ βλέφαρα, τὰ ἔσφιξε διὰ νὰ μὴν κλαύσῃ.

— Εἶν' ἀδύνατον, ναι ἢ ὄχι, πῆτε μου, φίλε μου, φίλε μου. ... ἀγαπημένε μου φίλε. ... ἐκλεκτέ μου. ...

Ἡ λέξις ἢ περισσότερο θωπευτικῆ, ἢ λέξις πού ἔλεγε εἰς τὸ παιδάκι τῆς, τῆς ἤρχετο εἰς τὰ χεῖλη χωρὶς νὰ τὸ ἐννοῆ. Καὶ καθὼς τὴν εἶχε ἀπαγγεῖλει ἔτσι, ἀπέμεινε ἐν καταπλήξει, μὲ κάποιαν ἐντροπὴν καὶ τόσο μεγάλῃν εὐχαρίστησιν πού ὅλο τὸ αἶμα τῆς ἀνέβη ἀπὸ τὴν καρδίαν εἰς τὸ πρόσωπο. ... Καί, καλύπτουσα μὲ τὰ χέρια τὰ μάτια τῆς καὶ τὸ στόμα, ἐπανέλαβε σιγὰ-σιγὰ, τόσο σιγὰ πού δὲν ἤκουεν ἢ ἴδια τὸν ἑαυτὸν τῆς:

« Ἐκλεκτέ μου. ... ἐκλεκτέ μου. ... ἐκλεκτέ μου. ... »

Ἐνας ἤχος καμπάνας ἠκούσθη ἀπὸ τὴν μητρόπολιν, ἤχησε ἐπάνω εἰς τὰ γυαλιὰ τοῦ παραθύρου, καὶ ὁ ἀέρας, γύρω ἀπὸ τὴν Ζοζάνναν, ἐκμάνθη. Μία καμπάνα, δύο καμπάνες. ... ἔπειτα, πλέον ἀργή, ἄλλη καμπάνα, καλοῦσα τοὺς πιστοὺς εἰς σωτηρίαν.

Τὸ κτύπημα τοῦ ρόπτρου εἰς τὴν θύραν ἐχάθη μέσα εἰς τὸν θόρον τῶν κωδῶνων, καὶ ἢ Ζοζάννα εἶδε μόνον, εἰς τὴν πλατείαν, τὴν μπλοῦζαν τοῦ ταχυδρομικοῦ διανομέως ἀπομακρυνομένην.

Κατέβη τρεχάτη τὴν σκάλαν, ἐβάδισε ἐπάνω εἰς τὰ γαρούφαλλα τοῦ κήπου καὶ παρ' ὀλίγον νὰ σπᾶσῃ τὸ κλειδάκι τῆς γραμματοθήκης. ... Ἐπιτέλους!

Ἐκρατοῦσε τὸν γαλάζιον φάκελλον, ὅπως ἄλλοτε, ἓνα φθινοπωρινὸ βράδυ, ἐνῶ ὁ ἔσπερινός ἦχει εἰς τὸ κωδωνοστάσιον, εἶχε κρατήσῃ τὸν φάκελλον, ποικιλόχρωμον ἀπὸ τὰ ἰταλικά γραμματόσημα μὲ γράμματα ἀγνώστου χαρακτῆρος. Καὶ τὸ βράδυ αὐτό, ἀλήθεια, κάτι τί εἰσῆλθε εἰς τὴν ζωὴν τῆς πού ἔπειτα ἐμεγάλωσε ἐωσότου ἐγέμιζε ὅλην τῆς τὴν ζωὴν, — πού ἔγινε αὐτὴ ἡ ζωὴ τῆς.

Ἄνεβη εἰς τὴν κάμαρὰν τῆς καί, πνευματιῶσα, ἐδιάβασε:

Τετάρτη βράδυ ὥρα 10η

« Φίλη μου, μοναδικὴ μου φίλη. ... »

Δύο γραμμαὶ μόνον εἰς τὸ γαλαζωπὸ χαρτί. Καὶ σὲνα ἄλλο φύλλο χαρτιοῦ:

Πέμπτη βράδυ

« Ἡθέλησα νὰ σᾶς γράψω, αὐτὴν τὴν νύκτα, μόλις ἐδιάβασα τὸ γράμμα σας. Δὲν εὐρῆκα τίποτε ἄλλο νὰ σᾶς πῶ ἀπ' αὐτὰς τὰς δύο λέξεις. ... Καὶ τὰς χαράσω ἀκόμη, κ' ἐπάνω εἰς αὐτὸ τὸ χαρτί, διότι περιέχουν τὸ πᾶν, διότι ἐκφράζουν κάθε τί πού ξέρετε, ὅτι δὲν ξέρετε ἀκόμη, ὅλα: τὴν σκέψιν μου, τὸ ὄνειρόν μου, τὴν εὐγνωμοσύνην, τὴν στοργὴν μου, ὅλα! ... »

Φίλη μου, μοναδικὴ μου φίλη! ...

Ἄν τὰς ἐννοεῖτε αὐτὰς τὰς λέξεις, πού γράφω μὲ τρέμον χέρι, μέναν πέπλον εἰς τὰ μάτια, μὴ μάφινετε πλέον μοναχόν, συντομεύσατε τὴν ἀναμονὴν καὶ τὴν δοκιμασίαν. Ἐλάτε, φίλη μου, μοναδικὴ μου φίλη! Εἶμαι λυπημένος καὶ σᾶς ἀναμένω. ...

« Νοέλ »

Ἡ Ζοζάννα δὲν ἐζήτησε νὰ σκεφθῇ. ... Ἐβαλε τὸ καπέλλο τῆς, ἔτρεξε εἰς τὸ γειτονικὸ ταχυδρομεῖον κέτηλεγράφησε:

« Θὰ φθάσω αὔριον, εἰς τὰς ἔξη. »

« Ζοζάννα »

Συγχρόνως εἰδοποιοῦσε τὴν Μαρίαν καὶ ἐπιστρέψασα εἰς τὸ σπιτί ἤρχισε νὰ προπαρασκευάζεται εἰς ἀναχώρησιν. Ὄταν ἢ δεσποινὶς Μιράκλ εἰσῆλθε, ἢ Ζοζάννα εἶπε ὅτι μία ἐπιστολὴ τοῦ Φουκάρ τὴν ἐκαλοῦσε, κέτελειωσε τὰς παρασκευὰς τῆς μὲ ὅλα τὰ « ὦ! » καὶ τὰ « ἀλλοίμονον! » τῆς θείας τῆς.

Ἐπειτα ἀπὸ τὸ φαγητὸν διὰ νὰ παρηγορήσῃ λιγάκι τὴν θείαν τῆς ἢ ὅποια εἶχε μεγάλην διάθεσιν νὰ κλαύσῃ, ἢ Ζοζάννα τῆς ἐπρότεινε νὰ τὴν συνοδεύσῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

— Ἐτσι θὰ μείνωμε μαζί δλη τὴ βραδιά.

Ἐπῆγαν λοιπὸν μὲ τὸ παιδάκι εἰς μίαν ἐκκλησίαν πού ἐσύχναζε ἢ δεσποινὶς Μιράκλ: τὸ λυκόφως δὲν κατέβαινε ἀπὸ τὸν οὐρανόν' ἐφαινετο νάνεβαίνῃ ὡς ἀτμός τῆς γῆς.

Ἡ δεσποινὶς Μιράκλ ἔσφιγγε εἰς τὸ στήθος τῆς τὸ μαῦρο μάλλινο σάλι. Διάφοροι ἀνθρώποι ἀπὸ τὰ παράθυρα τῶν ὑπογείων τὴν ἐκαλησπέρριζαν, καθὼς διήρχετο. Μία ἡλικιωμένη κυρία τὴν ἔσταμάτησε:

— Πάμε στην εκκλησία, αγαπητή μου. . .
 — Κεγώ εκεί πηγαίνω, αγαπητή μου.
 — Πάμε μαζί λοιπόν;
 — Ευχαρίστως. . .
 — Και ή άνεψιά σας θάλλη μαζί μας.
 — Ναί, φίλη μου. Φεύγει αύριο. . . Κλαύδινε, μη σέρνης τὰ πόδια σου, θὰ χαλάσης τὰ παπούτσια σου. . .
 — Νά αϊ δεσποινίδες Πιερόν.
 — Και ή κυρία Ντεζάν με τὸ καινούργιο φόρεμά της.
 — Λένε πῶς ὁ νέος ἀββάς τοῦ Σαιντ-Αϊνιάν κηρύττει θαυμάσια. Τρελλάινεται κανείς νὰ τὸν ἀκούη. . .
 — Ὡς φαίνεται. . . Κλαύδινε, θὰ παύσης. . . Ζοζάννα, δὲν βλέπεις τίποτε, δὲν ἀκούς τίποτε! . . . Ὁ γυιός σου χαλάει τὰ καινούργια του παπούτσια.
 Ἡ Ζοζάννα ἔλεγε:
 — Κλαύδινε, κάνε φρόνιμα, νάκους. . .
 Τὸ τρελλόπαιδο, ἓνα μικροσκοπικὸ ναυτάκι με jersey θαλασσινό, τὴν παρατηροῦσε με ἀγάπην καὶ πείσμα μαζί. Ἡ ἡλικιωμένη κυρία ἔλεγε:
 — Ἄ, αὐτὰ τάγορια! αὐτὰ τάγορια!
 — Ὅλο νὰ χαλοῦν θέλουν, ἀγαπητή μου!
 — Ὅλο καὶ καταστροφή! . . .
 Καὶ ή παιδαριώδης φλυαρία των ἐξηκολούθει. Ἐφθασαν.
 Ἡ ἐκκλησία ἦτον μικρὰ καὶ σκοτεινή. θολωτὴ εἰς σχῆμα λίανου με ἄστρα χρυσαφιά εἰς γαλανὸν βάθος. Ἀπὸ τὴν εἰσοδὸν ἀνέπνεες τὴν δαμὴν ἀσπρων ρόδων, λιβανωτοῦ ἑξαμισημένου καὶ σβυμένων κεριῶν. Ἐπὶ ή ὀκτῶ μόνον κερὰ ἔκαιαν ἐμπρός-ἐμπρός καὶ ή κανδηλανάπισσα, κάθε τόσο, ἔσβυνε ἀπὸ μίαν ἀγωνιώσαν φλόγα, ἔστερέωνε κανένα νέο κερὶ ἐπάνω εἰς τὸ μανουάλι με τὰς σιδηρὰς αἰχμάς.
 Οἱ πιστοὶ ἦσαν ὀλιγάριθμοι, αὐτὸ τὸ βράδυ. Γέροντες, ὑπηρέτρια, μερικαὶ κυρία, κορίτσια.
 Ὁ βωμὸς ἐφωτιζέτο. Ὁ παπᾶς καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ χοροῦ ἐνεφανίσθησαν. Μία καλόγερα ἔλαβε θέσιν κοντὰ εἰς τὸ ἀρμόνιον, ἔδωκε τὸν τόνον ἑνὸς ὕμνου. Τὰ κορίτσια ἄρχισαν νὰ ψάλλουν. Ὁ παπᾶς ἐτραγουδοῦσε μαζί, καὶ αἱ γυναῖκες, οἱ γέροντες, ή δεσποινὶς Μιράκιλ τοιουτοτρόπως ἀπετελεῖτο ἓνας χορὸς ἀπὸ φωνὰς βραχνὰς, χωρὶς ἔκφρασιν κέντουτοῖς συγκινητικὰς, τὰς ὁποίας ἐδέσποζεν ή φωνὴ τοῦ παπᾶ καὶ ή ὑπόρρινος φωνὴ τοῦ νεωκόρου.
 Ἡ Ζοζάννα μόνη εἰς τὴν ἐκκλησίαν δὲν ἔψαλλε, ἀλλὰ τὰ μῦρα, τὰ τρεμόφωτα, αἱ καθαροὶ φω-

ναὶ εἰσέδυναν εἰς τὴν ψυχὴν της ὅπου ἀπὸ τὸ δέκατον ἔκτον ἔτος τῆς ἡλικίας της εἶχαν μαρνανθῆ τὰ ἄνθη τῆς πίστεως. Ἡ βέβηλος τρυφερότης ἐβαπτίζετο εἰς χριστιανικὴν ποίησιν, ἀπὸ ὁσιότητα ἠδέϊαν καὶ τρυφερὰν ταπεινοφροσύνην. Καὶ με μίαν χειρονομίαν λησμονημένην ή Ζοζάννα ἔνωσε τὰ χέρια κέχαμήλωσε τὴν κεφαλὴν. . . Μία προσευχὴ ἔβγαине ἀπὸ τὰ ἄδύτα της μέσα εἰς τὴν σκιάν, πρὸς τὸν ἄγνωστον θεόν—εἰμαρμένην, μοῖραν,—ποῦ τὴν ἔκαλοῦσε. . . Καὶ εἰς κάθε της ἀναπνοῆν, ἠσθάνετο τὴν ἐπιστολὴν κρυμμένην μέσα εἰς τὸ στήθος της, τὴν ἐπιστολὴν τῆς ὁποίας μία γωνία τὴν ἐπλήγωνε λιγὰκι. . . Καὶ ἀνέπνεε δυνατώτερα διὰ νάνεων τὸν μικρὸν αὐτὸν πόνον, πόνον εὐχάριστον. . .

Τὸ ἄσμα διεκόπη καὶ ὁ παπᾶς ἄρχισε νὰ ὀμιλῇ. Ὅμιλοῦσε διὰ τὴν ἀποστολὴν τῆς Παρθένου, ἀποστολὴν ποῦ ἐνέκλειε συγχρόνως καὶ τὴν ἀποστολὴν τῆς γυναίκος: «Ἀγάπη καὶ πόνος, σιωπὴ καὶ ἀφοσίωσις». Κ' ἐγκωμιάζε τὰς παρθένους, τὰς συζύγους καὶ τὰς χήρας ποῦ ἔκαμαν τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου στέφανον δόξης. . .

«Καὶ οὕτω ἠξιώθησαν τῆς αἰωνίου ζωῆς».

Καὶ ή Ζοζάννα ἐνθυμεῖτο ὅτι κέξω ἀπὸ τὸ θυσιαστήριον, οἱ ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι δὲν ἦσαν πλέον χριστιανοί, ἐκρατοῦσαν τὴν ἰδίαν γλῶσσαν πρὸς τὰς γυναῖκας ποῦ δὲν ἦσαν πλέον κ' ἐκεῖναι χριστιανὰ. Ἡ λογικευομένη ἠθικὴ των ἀναπαρήγε ἀκριβῶς τὴν θρησκευτικὴν ἠθικὴν καὶ διὰ τὴν γυναῖκα εἰδικῶς ὁ κώδιξ τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν καθηκόντων ἀπέμενεν ὁ αὐτός. Ἡ κοινωνία δὲν ἦτο ὀλιγώτερον ἀπαιτητικὴ ἀπὸ τὴν θρησκείαν, ὅταν ἐπέτασσε τὴν ὑπακοὴν εἰς τὴν γυναῖκα—τὴν γυναῖκα ποῦ δὲν ἀντήμειβε πλέον ή μαγικὴ τῆς αἰωνίας ζωῆς ἐλπίς. . .

Μεταξὺ τῶν γυναικῶν τοῦ μαρτυρίου καὶ τῆς ἐγκατεργήσεως ή ἀντάρτις ἐξυπνοῦσε, ἐρωτοῦσε: «Γιατί; . . . ἐν ὀνόματι τίνος; . . .» Καὶ καθὼς ὁ ἱεροκῆρυξ ἔλεγε: «Ἄς ἐξετάσωμεν τὴν συνειδήσιν μας» . . . ἄρχισε ναῦτοπαρατηρεῖται καὶ νὰ αὐτοεξετάζεται.

Ἐῤρισκε μέσα της μελαγχολίαν,—ὄχι μῖσος—πόνον—ὄχι τύψιν συνειδήσεως.—Δὲν ἔλεγε καθόλου «Ἡμαρτον. Εἶμαι ἀκάθαρτη, κακή, καὶ ἀξίζω τὴν περιφρόνησιν. . .» Ἐσκέπτετο μόνον ὅτι μεταξὺ τοῦ καθήκοντός της τῆς συζυγικῆς ἀλληλεγγύης—καθήκοντος ἀνθρωπίνου οἴκτου—καὶ τοῦ δικαιώματος τῆς ζωῆς, τῆς ἀγάπης, τοῦ δικαιώματος διὰ τὴν ἀπόλαυσιν

τῆς φευγαλέας εὐτυχίας ποῦ ἀποτελεῖ τὴν ἀξίαν τῆς θνητῆς ζωῆς, δὲν ἤξευρε, δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἐκλέξῃ. . .

Κέσυλλογιζέτο ὅτι τὸ ἀληθινὸν σφάλμα, ἐξ ἀπόψεως στενωδῶς ἠθικῆς, δὲν εἶνε εἰς παράνομον ἔρωτα, ἀλλ' εἰς τὸ ψεῦδος καὶ εἰς ὅτι ἄλλο τὸ ψεῦδος συνεπάγεται. Ἄν ἠμποροῦσε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν σύζυγόν της, ὕστερ' ἀπὸ νόμιμον ἐξήγησιν, ποία διαφορὰ εἰς τὴν ζωὴν της, εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Κλαυδίου! . . . Ἄλλ' ἐπίσης, εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Πέτρου, ποία συμφορὰ καὶ ποῖοι πόνοι! Ἐν τῇ εἰδικῇ αὐτῇ περιπτώσει, τὸ ψεῦδος ἦτο βέβαια τὸ μικρότερον κακόν. . .

«Ναί, ἐσυλλογιζέτο ἀκόμη, ὁ Νοὲλ θὰ μὲν νοήσῃ. Θὰ ἰδῇ ὅτι ἀξίζω νὰ εἶμαι ὅτι θέλω νὰ εἶμαι γι' αὐτόν ή φίλη του, ή ἀδελφὴ του, ή ζωσα καὶ ὁρατὴ ψυχὴ του. Ἐχω τὴν τρυφερότητά του. Θὰ ἔχω τὴν ἐκτίμησιν του διότι ἀξίζω αὐτὴν τὴν ἐκτίμησιν, μολαταῦτα. . .»

Ὅταν ἀπέλυσε ή ἐκκλησία, ή Ζοζάννα καὶ ή θεία της ἐπῆραν τὸν μικρὸν Κλαύδιον ἀπὸ τὸ χέρι, κέγυρσαν εἰς τὸ σπίτι τους.

Ὁ οὐρανὸς δὲν εἶχε σκοτεινιάσει. Ἦτον μαρραμένος σὰν ἓνα μαρραμένο λουλούδι, ὅπως τὰ μεγάλα λουλούδια τῆς δενδρομολόγας ποῦ ξεθαριάζουν σιγὰ-σιγὰ εἰς τὰ θερμὰ βράδια τῶν θερινῶν ἡμερῶν. Ἡ Σελήνη δὲν εἶχε ἀνατελεῖ, ἀλλ' ή ἀνατολὴ της ἐμαντεύετο ἀπὸ τὴν γωνίαν κάποιας στέγης, ἀπὸ τὴν αἰχμὴν ἑνὸς καμπαναριοῦ, ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς κλάδους κάποιου δένδρου. Διαμιάς θὰ ἔφθανε ἐκεῖ χωρὶς νὰ τὴν ἰδοῦν πῶς ἔφθασε. Θὰ ἔφθανε ἐκεῖ, στρογγυλὴ ἀχνή, διαφανὴς τρόπον τινά, εἰς μίαν θέσιν ἀπροσδόκητον τοῦ οὐρανοῦ καὶ καθὼς τὸ γαλανὸν τοῦ οὐρανοῦ ἐγίνετο κίθ βαθύ, ἔπειτα σκοῦρο μενεξελί, ή Σελήνη θὰ ἐφάνταζε ἄσπρη, ὀλόχρυση, ὀλόγυρη ἔπειτα. . .

Ἡ Ζοζάννα ἐφαντάζετο τὸν Νοὲλ κοντὰ της καὶ στηριζομένη εἰς τὸν βραχιόνά του τοῦ ἔλεγε: «Φίλε μου. . .» Καὶ μαζί ἀπέλαυαν τὰς ὥραϊας στιγμὰς αὐτὰς.

Ἀφοῦ εἰσῆλθε εἰς τὸ δωμάτιόν της, ἐπλάγιασε τὸ παιδάκι της, ἐκλείδωσε τὴν βαλίτσα της, κέπλάγιασε κενεῖνη ἔπειτα. Ἀπεκοιμήθη, με τὸ γράμμα τοῦ Νοὲλ εἰς τὸ στήθος, με τὰ χέρια σταυρωμένα.

Ἐκοιμήθη, ὄνειρεύθη. . . Ἦτον μέσα σ' ἓναν κῆπον, σέναν ἀγροτικὸν πάγκον ἐκάθητο. Ὁ κῆπος ἦτον ὀλόασπρος, γεμάτος ἀπὸ ὀλόανθα δένδρα: τὰ χόρτα ἦσαν γεμάτα μενεξέδες. . .

Ἐξαφνα ή Ζοζάννα παρετήρησε τὸν Νοὲλ Ντελύλ, καθισμένον κοντὰ της. Ἐλεγε:

— Ἡ ἀνοιξὶς ἦλθε, ή ἀληθινὴ ἀνοιξὶς. . .

Ἐχαμογελοῦσε. Ἐστηρίχθη ὀλίγον, πολὺ ὀλίγον, ἐπάνω του. . . Δὲν ἔτολμοῦσε. Ἄλλ' αὐτὸς τὴν ἐπῆρε εἰς τὰ χέρια του, καὶ ή Ζοζάννα ἠσθάνθη τόσον εὐτυχὴ τὸν ἑαυτόν της, τόσο εὐτυχὴ, ποῦ εὐχῆθη νὰ μὴ φύγῃ ποτέ, μὰ ποτέ. Ἐγυρε τὸ κεφάλι ἐπάνω της: ἐκεῖνη ἐστράφη πρὸς αὐτόν καὶ τὰ χεῖλη των συνητήθησαν. . .

Ὁ τρόμος τοῦ φιλήματος ἐξύπνησε τὴν Ζοζάνναν. Ἐκραύασε, ὡς εἰς ἐφιάλτην, καὶ ἐσηκώθη ὀλόρθη. . .

Ἡ μουσελίνα τῶν παρατετασμάτων, τὰ σενδόνια τοῦ κρεβατιοῦ, ὅτι λευκὸν ὑπῆρχε γύρω της εἰς τὸ δωμάτιον ἀσπροβολοῦσε θαυμαστά, ὡς κάτι τι μὴ πραγματικόν, βαπτισμένον εἰς τὸ φῶς. . .

Μία σκόνη ἀσημένια ἐγέμιζε τὴν γαλανὴν σχεδὸν ἀμμοσφαιραν καὶ αἱ σκοτεινὰ γωνία ἄρχιζαν νὰ φωτιζονται.

Ἡ Ζοζάννα ἐσηκώθη νὰ κλείσῃ τοὺς μπερντέδες τοῦ παραθύρου. Ἄλλ' ἔμεινε ἀκίνητη, θαμβωμένη, με τὸ μέτωπον εἰς τὰ τζάμια.

Ἡ μαγεία τοῦ σεληνόφωτος ἐπλανάτο εἰς τὴν ἠσυχασμένην πόλιν. Αἱ μικραὶ κορυφαὶ τῶν σπιτιῶν, τῶν καμπαναριῶν, ή Μητρόπολις δὲν εἶχαν οὔτε χρώματα οὔτε ἀποχρώσεις πλέον, καὶ διεκρίνοντο μόνον ἀπὸ τὰς διαβαθμίσεις τῆς σκιάς, ἀπὸ τὸ τεφρὸν ἕως εἰς τὸ βαθύ μαῦρο. Μία πρόσοψις ἐπιδιορθωμένη, ἓνα λιθόστρωτον, ἔδῶ κέκει, κάτασπρα σὰν γάλα. Ἀνταύγειαι ὡσὰν πρίσματος ἐφρκαλοῦσαν ἐπάνω εἰς τὴν στέγην τῆς Μητροπόλεως. Καὶ οἱ πύργοι ἐφαίνοντο ὑψηλότεροι, με τὰς ἐλαφρὰς καμπύλας των, φαιοί, λεπτοί. . .

Ἡ Ζοζάννα ἀνοῖξε τὸ παράθυρον. Ἡ θωπεία τοῦ ἀέρος ἐγλίστησε ἀπὸ τὰ βλέφαρά της εἰς τὸ στόμα της καὶ ἀπὸ τὸ στόμα της εἰς τὸ στήθος της.

Ἡ τριανταφυλλιά ἐμπλέχθη εἰς τὰ μαλλιά της, ἐξεφύλλισ' ἐπάνω της τὰ ὄριμα τριαντάφυλλά της. Καὶ πάλλουσα ή Ζοζάννα, καταβεβλημένη ἀπὸ τὸ βάρος τῆς ἡρεμῆς νύκτας, ἄρχισε νὰ κλαίῃ. . .

Ἐκλαιε χωρὶς λύπην, συγκεχυμένη, ἠττημένη. . . Γιατί; Τὸ εἶχε ὄνειρευθῆ αὐτό; Εἶχε ἐπιθυμήσει αὐτό, αὐτὸ τὸ φίλημα τοῦ Νοὲλ εἰς τὰ χεῖλη της! . . .

[Ἀκολουθεῖ]

[Μετάφρ. Α. Κ.]

MARCELLE TINAYRE

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Ἀπολογία τῶν χαρτιῶν

ΠΕΡΙΜΕΝΩΝ τὴν σειράν μου προχθές εἰς τὸ κουρείον, ἐπῆρα μίαν ἔφημερίδα καί, μισοὐπανωτιμένος ἀπὸ τὸ ψαλίδι τοῦ κουρέως μου, ἀρχισα νὰ τὴν διαβάζω. Ἐδιάβασα ἕως ἓνα τέταρτον τῆς ὥρας. Ἡ ἔφημερίς ἔγραφε διὰ τὰ πρῶτα κῆρα, διὰ κάποιον πλημμύραν, δι' ἓνα στυγερὸν ἐγκλημα, διὰ τὰς συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς, διὰ τὸ Βασιλικὸν Θέατρον καὶ διὰ τὴν μεγάλην πληγὴν τῶν οικογενειακῶν χαρτοπαίγγων, τὰ ὅποια ἀπορροφοῦν ὅλην τὴν κοινωνικὴν ἐνέργειαν, ἐρημώουσι τὰ θέατρα καὶ φονεύουσι τὸ πνεῦμα. Παρακάτω, ἀπὸ μίαν ἀγγελίαν θανάτου ἐνὸς ἐπισημοῦ, τοῦ ὁποίου τὰς ἡμέρας αὐτὰς ἐτελεῖτο τὸ ἐτήσιον μνημόσυνον καὶ ἀπὸ μίαν μεγάλην λαδίαν εἰς τὸ περιθώριον, ἐκατάλαβα ὅτι ἡ ἔφημερίς ἦτο περσινὴ. Αὐτὸ δὲν μ' ἐτάραξε καθόλου. Καὶ φετινὴ ἂν ἦτο τὰ ἴδια θὰ ἔγραφε. Φθάνει ὅτι ἦτο τῆς ἐποχῆς. Ἐκεῖνο ὅμως ποῦ μ' ἐτάραξε ἦτο ἡ συστηματικὴ αὐτῆ κάθε γεμίσιμα ἐπίθεσις κατὰ τοῦ μᾶους, τοῦ πόκερ, τοῦ μπακαρά καὶ ὄλων τῶν σχετικῶν ἀπολαύσεων τοῦ πρᾶσινοῦ τάπητος.

Ἐπάρχουν πράγματα εἰς τὸν κόσμον, καὶ πολλὰς φορὰς τὰ καλλίτερα καὶ τὰ ὠραιότερα, τὰ ὅποια ὅλοι τὰ κάμνουσι καὶ ὅλοι τὰ κατηγοροῦσι καὶ ὅλοι ὁμιλοῦν μ' ἐντροπὴν δι' αὐτά. Φθάνει ν' ἀναφέρῃ κανεὶς τὸν ἔρωτα. Αἱ γυναῖκες, ποῦ γεννῶνται καὶ πεθαίνουσι μὲ τὸ μικρόβιον τοῦ ἔρωτος, κοκκινίζουν ὅταν τὸν ἀναφέρουσι καὶ ὁμιλοῦν μ' ἐντροπὴν διὰ τὰς λεπτομερείας του καὶ ὀνομάζουσι ἀνοησίας ὅλα τὰ σναφιὰ τοῦ ζητήματα. Καὶ ὅμως καμμία δὲν πηγαίνει εἰς τὸ μοναστήρι, ἀκόμη καὶ ὅταν τὸ προστάζει ὁ Δαυὶδ βασιλόπαις.

Τὸ ἴδιον συμβαίνει μὲ τὰ χαρτιά. Ὅλοι τὰ παίζουν καὶ ὅλοι αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην νὰ δικαιολογηθοῦν διὰ τὴν πρᾶξιν τους καὶ εἰς ὅλα τὰ σαλόνια, πρὶν στρωθοῦν οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸ τραπέζι, ἀρχίζουν πρῶτα νὰ κάμνουσι κόρτε εἰς τὸν πρᾶσινον τάπητα (τὸ χρῶμα δὲν ἔχει σημασίαν) διὰ νὰ μὴ φθάσουσι ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν πρᾶξιν, τὸ ὅποιον θεωρεῖται βάνασον καὶ ἀνήθικον εἰς ὅλα τὰ ἀμφίβολα ἠθικὰ ζητήματα.

Καὶ ὅμως πόσον ἔχουν ἀδικίαν καὶ πόσον ἡ πρόληψις των εἶνε ἀδικαιολόγητος! Τὰ χαρτιά εἶνε μία ἀπόλαυσις. Κανεὶς δὲν τὸ ἀρνείται ἀπὸ ὅσους τὴν ἐγνώρισαν, διότι πρέπει νὰ γνωρίσῃ κανεὶς μίαν ἀπόλαυσιν διὰ τὴν ἐκτιμῆσιν. Ἐκεῖνο ὅμως ποῦ δὲν φαντάζονται οἱ περισσότεροι, εἶνε ὅτι τὸ χαρτοπαίγγων εἶνε μία ἀπόλαυσις ἀνωτέρας φύσεως, ἀπορρέουσα ἀπὸ βαθυτάτην ὀργανικὴν ἀνάγκην καὶ πλησιάζουσα παρακολῶ τὰ ὅρα τῆς καλλιτεχνίας.

Ὅσοι ἐδιάβασαν καὶ τὸ πλέον στοιχειῶδες ἐγγεγραμμὸν φυσιολογικῆς ψυχολογίας, γνωρίζουσι ὅτι ὁ νόμος τῆς παιδείας εἶνε ἓνας θεμελιώδης βιολογικὸς νόμος, μία ἀπομίμησις ἄλλης θεμελιώδους βιολογικῆς πράξεως, τῆς πάλης καὶ τοῦ ἀγῶνος πρὸς ἐπικράτησιν. Ἡ διατήρησις τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ εἴδους ἀπορρέει ἀπὸ σειράν ἀναλόγων βιολογικῶν πράξεων καὶ ὁ ἀγὼν τῆς ζωῆς, εἰς τὴν ἐπικίχην του παραστάσιν, ποῦ μᾶς ἔδωκεν ὁ Δάσβιν, δὲν εἶνε παρά μίαν μεγαλογραφία μιᾶς πράξεως μᾶους. Καὶ πάλιν ἀπὸ τὸν νόμον τῆς παιδείας, ἡ ὅποια εἶνε ἀπομίμησις καὶ προπόνησις ἀγῶνος (παράδειγμα ὁ ἀρχέγονος χορὸς) ἀπορρέουσι, κατὰ τοὺς ἐβολουσιονιστάς, αἱ καλλιτεχνικαὶ πράξεις

μέχρι τῶν ἀνωτέρων μορφῶν τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας, ἀπὸ τὸ γατάκι ποῦ παίζει μὲ τὴν οὐρὰν του μέχρι τοῦ Σαίξπηρ κινδύντος τὰ νήματα τῶν φανταστικῶν του κόσμων.

Ἐπάνω εἰς τὸν νόμον αὐτὸν στηρίζεται καὶ τὸ περιφρονημένον χαρτοπαίγγων. Καὶ δι' αὐτὸ εἶνε αἰώνιον καὶ ἀκατάβλητον, ὅπως ὅλα τὰ πράγματα ποῦ στηρίζονται εἰς θεμελιώδεις βιολογικοὺς νόμους. Ἐάν τώρα φονεῖ ἡ καταστρέφῃ, αὐτὸ δὲν σημαίνει τίποτε. Ἀπαράλλατα φονεῖται καὶ ὁ ἔρως, ὅπως φονεύουσι ἀκόμη καὶ τὰ ὠραία φαγητὰ καὶ πολλὰ ἄλλα πράγματα εἰς τὸν κόσμον. Δὲν εἶνε ὅμως αὐτὸ λόγος νὰ παύσουσι οἱ ἄνθρωποι νὰ ἐρωτεύονται, νὰ τρώγουσι καὶ νὰ παίζουν χαρτιά.

Ἐπάνω εἰς ἓνα τραπέζι, ὅπου παίζουν μᾶους ἡ πόκερ, διὰ νὰ πάρωμεν τὰς ἠπιωτέρας μορφὰς καὶ τὰς πλέον ἀσκανδαλιστοὺς, μία ὠραία μικρογραφία τοῦ ἀγῶνος τῆς ζωῆς ἐξελάσεται μὲ καλλιτεχνικὴν χάριν. Ὅλα τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀγῶνος, ὅλοι αἱ ἡδοναὶ του, ὅλοι οἱ κίνδυνοι καὶ ὅλοι οἱ θόρυβοι καὶ ὅλοι αἱ ἀπελπισία του ἐμφανίζονται εἰς θελατικὴν μικρογραφίαν. Ὅτι καταβάλλει ὁ Ἄνθρωπος καὶ ὁ Θεὸς εἰς τὸ δράμα τῆς ζωῆς, παρουσιάζεται ἐκεῖ, ὅπως εἰς ὠραῖον πείραμα καὶ δὲν ἡξέρω, ἂν ἓνας βιολόγος, ἓνας κοινωνιολόγος ἢ ἓνας ψυχολόγος δὲν ἠμποροῦν νὰ κάμνουσι τὸ μάθημά των ἐπάνω εἰς ἓνα τραπέζι χαρτοπαίγγων. Τὸ πνεῦμα, ἡ τύχη — ἡ τύχη προκάντων ἢ τυφλῆ καὶ ἰδιότροπος — ἡ δεξιότης, ἡ πονηρία, ἡ πείρα, τὸ θάρρος, ἡ δειλία, ἡ παραφορὰ, ἡ ἐπιφύλαξις, ὅλοι αἱ συνιστώσαι τοῦ ἀνθρωπίνου χαρακτήρος καὶ εἰς τὸ τέλος ἡ ἀπάτη ἀκόμη παίζουν τὸ μέρος τους εἰς τὰς πλουσιωτέρας συνθέσεις των. Καὶ μέσα εἰς τὸν ἐλαφρὸν αὐτὸν καὶ ἀκίνδυνον ὀπωσθητὸν ἀγῶνα — ὁμιλοῦμεν διὰ τοὺς οικογενειακοὺς, τοὺς ἐλαττωμένους ἀγῶνας — ὁ μετέχων μὲ τέσσαρα ἢ ὀκτὼ χαρτιά εἰς τὸ χέρι του, αἰσθάνεται ὅλην τὴν ἡδονὴν τοῦ ἀγῶνος, νικῶν ἢ νικώμενος. Λησμονῶν τὴν ὥραν, τὰ βῆσανά του, τὰς φροντίδας του καὶ μαζί μὲ ὅλα αὐτὰ ἔχει καὶ μίαν ἀπόλαυσιν... αἰσθητικὴν.

Ὅλα αὐτὰ δὲν εἶνε παραδοξολογία. Εἶνε ἐπιστημονικαὶ ἀλήθειαι, ἀρκεταὶ νὰ δώσουσι τὸ θάρρος τῶν πρᾶξεών των εἰς ὅλους τοὺς φίλους τῆς τραπούλας, παντὸς φύλου καὶ ἡλικίας.

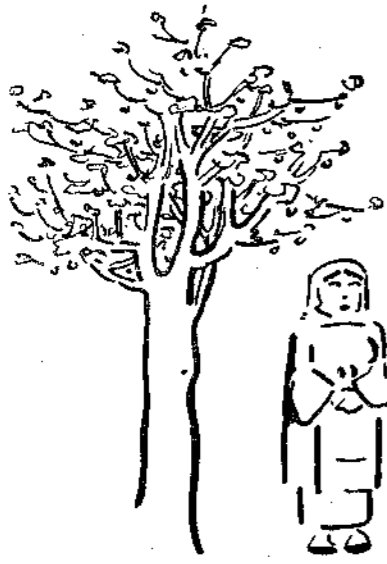
Ἀλλὰ ναυαγεῖ τὸ θέατρον, λέγουσι, καὶ ἀποθνήσκει ἡ ὠραία κοίτη τῶν πατέρων μας. Τί νὰ γίνῃ; Σὰς βεβαίω ὅτι δίνω τὴν ψυχὴν μου διὰ μίαν καλὴν παράστασιν καὶ ἓνα πνευματικὴν συνομιλητὴν. Ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς ἰάμβους μερικῶν τραγωδιῶν καὶ τὰς βαρομετρικὰς συνομιλίας μερικῶν αἰθουσῶν, προτιμῶ χιλιᾶκις μίαν παρτίδα μᾶους. Ἐκεῖ τουλάχιστον χάνω τὰ χρήματά μου, ἀλλὰ δὲν χάνω τὴν ὑπομονὴν μου.

Π. Νβ.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Γεώργιος Ζουφρὲς

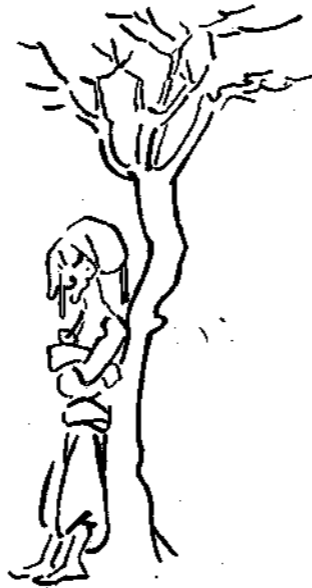
ΕΣΒΥΣΣΕ μὴ ἔμορφη καὶ ἀγαπημένη ζωῆ, ἀκόμη πικρὴ ἔμορφη καὶ πικρὴ ἀγαπημένη γιατί δὲν ἐπρόλαβε νὰ φθάσῃ τὴν τελείαν τῆς ἀνθισίν. Τὰ γαλανὰ μάτια του γεμάτα ἀπὸ κλωσύνην, βυθισμένα αἰωνίως μέσα εἰς ἓνα ὄραμα. Ὅραμα ποῦ ἐσεργε διαρκῶς τὴν εὐγενικὴν του ψυχὴν μακριὰ ἀπὸ τὴν περὶ ἑνασχόλησιν τοῦ γραφείου, γιὰ νὰ τὸν εἶξῃ στὴν ἀγκαλιὰ τῆς τέχνης, ποῦ

Ἀνέβα ἄνω στὴ μηλιὰ καὶ μέτρησε τὰ μῆλα Λογάριασ καὶ τὸν καιρὸ ποῦ μὲ παιδεύεις, οὐτίλα.

Σ' ἓνα δένδρον ἀκούμβησα νὰ ποῦ τὰ βῆσανά μου Κ' ἐκεῖνο ἐμαρᾶθηκε ἀπὸ τὰ δάκρυά μου.

Ἐγὼ εἶμ' ἐκεῖνο τὸ πουλί ὅπου τὸ λὲν σαῖνι Π' ὅταν τὸ ταῖρι του χαθῆ ποτὲ νερὸ δὲν πίνει.

Δασκάλισσα, Δασκάλισσα, σκόλασε τὴν Ἐλένη Γιατ' εἶνε σαββατόβραδο καὶ ἡ ψυχὴ μου βγαίνει.

Γεώργιος Ζουφρές

μόλις έπρόφασε να ανέβη τα πρώτα της σκαλοπάτια.

Θά έμενε εκεί, λατρευτής του ώραιου μόνου, ή θά εισήρχετο εις τόν ναόν ως ιερός; Δέν μάς μέλει. Σήμερα πενθούμεν μίαν ώραιαν ζωήν, που άνοιξε δάκρυα τα μάτια της εις τό μεγάλο τραγούδι. Σκολίζομεν τό χόμα του με λουλούδια και τό βρέχομεν με τά θερμότερα και με τά πιο ειλκιρινή δάκρυα.

Όσοι εδιάβασαν εις τα «Παναθήνια» τό άπόσπασμα από την Κόλασιν του Δάντε, θά ειδαν και θά αισθανθήκαν πως συγκιζετο ο Ζουφρές. Όχι σχολαστικά, με τόν διαβήτην στό χέρι, άλλα με άγάτην και με αισθημα προς τόν μεγάλον Ιταλόν. Έτσι, με μίαν ποιητικήν μετάφρασιν, όπως ο ίδιος τό λέγει εις τό γράμμα με τό όποιον συνώδευσεν την μετάφρασιν του προς τά «Παναθήνια», ήμπορούσε να γίνη αγαπητός ο Δάντε εις τό ελληνικόν κοινόν.

Αν άλλοι με περισσότεραν σοφίαν, με περισσότεραν σπουδήν μάς έδωσαν ή θά μάς δώσουν τόν Δάντε μεταφρασμένον, τόσον τό καλλίτερον. Θά έχη ο Έλλην άφορητήν να μελετήση εις τά καθέκαστα τόν Ιταλόν ποιητήν, να τόν παρακολουθήση πιστά εις τόν πρωτότυπον δρόμον του μεγάλου του έργου.

Ο Ζουφρές όμως έκαμε άλλο. Μάς έδωκε ένα ποίημα, διά να μάς συγκινήση και να μάς αποκαλύψη την όμορφιά και τό μεγαλειόν της «Κολάσεως» όχι με σχόλια άλλα με στίχον ελληνικόν. Ας κρίνουν άλλοι αν τό έργον του Ζουφρέ θά μείνη ως μία μετάφρασις ή ως ή μετάφρασις του Δάντε. Έκείνο που ξεύρομεν εινε ότι ή μετάφρασις αυτή συγκινεί, θίγει την καρδιά. Αυτό και ήθέλησε να κάμη ο λόγιος Κερκυραϊός.

M.

Τό Σεφάντωμα, δράμα σε τρία μέρη, υπό 'Ηλία Κουλουβάτου. Αθήνα, τυπογραφείο «Εστία».

ΤΟ όνομα Κουλουβάτος τό ένθυμούμαι καλά από την «Ακρόπολιν», όπου πρό τινων ετών διεφημίζετο άγρίως. Κάποιον έπος, «Ρινάλδα» αν δεν σφάλω, του νεαρωτάτου τότε συγγραφέως, εις γλώσσαν καθαρεύουσαν, άνεκηρύσσετο ως τό ύψηλότερον ποιητικόν προϊόν της εποχής. Μετ' όλίγον ο τεχνητός θόρυβος, ο ύποκινηθείς υπό δημοσιογράφου έχθρου της δημοτικής, ειχε κοπάσει, και από τό ρομαντικόν έπος δέν έμενε τίποτε, όταν εφάνησαν εις τό μέσον τά δηθεν δημοτικά και άρχαία «Τραγούδια του Βάγγου». Άλλος δημοσιογράφος, φίλος αυτός της δημοτικής γλώσσας και ποιήσεως, τά εζήρεν ως άριστουργήματα άγνωστα, εις την ιδίαν εφημερίδα: όταν δέ, από διάφορα τεκμήρια ευδιάκριτα, ήμφισβητήθη ή άρχαιότης των και ή γνησιότης, άπεκαλύφθη ότι ποιητής των Τραγουδιών του Βάγγου ήτο πάλιν ο Κουλουβάτος. Μετά την νεαν διαφήμωσιν, εκουσίαν αυτήν την φοράν, ή όποία όμως δέν τόν άφέλησε και πολύ, ο ποιητής εζηφανίσθη διά κάμποσον καιρόν, και ιδού τώρα αναφαίνεται έξαιρνα με τό Σεφάντωμα, τρίπρακτον δράμα κοινωνικόν, εις πεζογραφίαν φανατικώς δημοτικήν.

Πρέπει να όμολογήσετε ότι ή εξέλιξις εινε φυσικωτάτη. Πρώτα τό έπος, έπειτα τό λυρικόν ποίημα, και τέλος τό δράμα. Και αν θέλετε ακόμη: πρώτα ή καθαρεύουσα της σχολαστικής παραδόσεως: έπειτα ή άγνή δημοτική των τραγουδιών: τέλος ή ίδια αυτή δημοτική προηγμένη εις σύγχρονον πεζογραφίαν. Άλλά τίποτε λεπτομερέστερον δέν ειμπορώ να ειπωσώ περί της εξέλιξεως του συγγραφέως, διότι δυστυχώς δέν εδιάβασα ούτε την «Ρινάλδα» του, ούτε τά «Τραγούδια του Βάγγου». Αποσπάσματα μόνον εδωκ' εκεί, τά όποια, τό εξομολογούμαι, δέν μου ένέπνευσαν τόν παραμικρόν πόθον να το λάωσώ τό σύνολον. Τό «Σεφάντωμα» όμως τό εδιάβασα ολοκληρόν, και εινε τό πρώτον έργον, με τό όποιον κάμνω την καλήν γνωριμίαν του Κουλουβάτου. Όσαι και αν θά εινε εις τό τέλος αι επιφυλάξεις μου, όφείλω να ειπω έξ αρχής, ότι ο συγγραφέας θά εκέρδιζε πολύ περισσότερον, αν όλοι τόν επρωτογνώριζαν με τό δράμα αυτό.

Αξίζει να σας διηγηθώ με όλίγα λόγια την υπόθεσιν.

Ο Άντρέας συζητάν παρανόμως με την Ματίναν, από την όποιαν έχει αποκτήσει δύο παιδιά. Άλλ' ούτε τά παιδιά αγαπά, ούτε την μητέρα. Ο έρωσ του έχει εξατμισθή πρό καιρού: ή στοργή δέν εινε δυνατή διά τόν χαρμικηρα του, και μία ώραια μάσνα των παιδιών, ή Φανή, εξαπτεί τώρα την επιθυμίαν του και προσπαθεί να την απολαύση. Συγχρόνως, φαίνεται ότι δέν θά του ήρχετο άσχημα να ξεφορτωθή την πρώτην του ερωμένην, διά να μείνη τόπος άρκετός διά την δευτέραν. Ο Άντρέας εινε από τους άνθρώπους εκείνους τους σκληρούς ή δυνατούς, οι όποιοι, διά ναποκτήσουν τό ποθούμενον, δέν ύποχωρούν ούτε πρό του έγκλήματος. Συνεννοείται λοιπόν μ' ένα φίλον του, τόν Τάσον, και τόν παρακαλεί να κάμη λίγο κόρτε στη μητέρα των παιδιών του, «διά να ιδή επιτέλους με ποιάν έχει να κάμη». Έν τώ μεταξύ άπαιτεί κινικώτατα από την Ματίναν, να τόν βοηθήση αυτή εις την κατάκτησιν της Φανής. Και τά δύο σχέδια του επιτυγχάνουν. Η Ματίνα, ή όποία τόν ζηλεύει άλλα και τόν τρέμει, φοβουμένη μήπως την εγκαταλείψη τώρα με τά παιδιά της, ικετεύει την Φανήν να ένδώσιν εις την επιθυμίαν του. Και ή Φανή, άναίδες πλάσμα με ιδέας χειραφεσίας, ή όποία έξ άλλου γουστάρει τόν Άντρέαν, παραδίδεται μετά χαράς. Ο Τάσος πάλιν, έρωτευμένος πρό πολλού με την Ματίναν,—ή όποία πολύ ευχαρίστως, διά να εκδικηθή τόν Άντρέαν, θά ήθελε να παραδοθή εις τόν νεόν έραστήν,—της

κάμνει κόρτε κάπως ειλκιρινέστερον του συμφωνηθέντος μεταξύ των δύο άνδρών προσποιητού και δοκιμαστικού και εις μίαν στιγμήν ανατόφενκτον, μοιραϊαν, Τάσος και Ματίνα πίπτουν ο ένας εις την άγκαλιά του άλλου και κολλούν τα χείλη εις φίλημα άτελείωτον. Τήν ιδίαν στιγμήν, από τό διπλανόν δωμάτιον, όπου πρό όλίγου ώργιάζε με την Φανήν, εμφανίζεται ο Άντρέας. Η Ματίνα, αποσοβωμένη, τρέπεται εις φυγήν. Μένουν οι δύο άνδρες αντιμετώποι, και ή ενοχή του Τάσου φανερόνεται από μίαν άγρίαν, άπειλητικήν ματιάν, την όποιαν άκράτητος ρίπτει κατά του Άντρέα. Εινε τό μόνον πράγμα που ο Άντρέας δέν εινε δυνατόν να συγχωρήση. Αμέσως βγάξει δύο πιστόλια και έξαναγκάζει τόν αντίπαλόν του να κατεβούν εις την αύλήν και να μονομαχήσουν εκεί. Ο Άντρέας, με την τύχην του ίσχυρού, φτεύει μίαν σφαίραν εις τό στομάχι του Τάσου. Τρέχουν, τους συλλαμβάνουν και τους άπάγουν, τόν ένα εις τό Νοσοκομείον, τόν άλλον εις την Άστυνομίαν. Εύτυχώς πάλιν διά τόν ίσχυρόν, ο έτοιμοθάνατος Τάσος όμιλεί, καταθέτει ότι έπληρώθη εις μονομαχίαν και επιρρίπτει όλην την άφορημιν εις τόν έαυτόν του. Και ο Άντρέας, συγγενής άλλως τε και κάποιου ύπουργού, άφίεται τό πρωί έλεύθερος και γυρίζει εις τό σπίτι του. Εύρίσκει την Ματίναν και της λέγει τά ώραιότερα λόγια που ειπεν ίσως εις την ζωήν του. Εινε όλωσδιόλου άλλαγμένος. Αγαπά την Ματίναν, λατρεύει τά παιδιά του και έχει όλην την διάθεσιν να ζήση μαζί των ευτυχής. Άλλά μετ' όλίγον ένθυμείται την Φανήν και έρωτά αν έξύπνησε. Η Ματίνα κερώνει. Τι να τού ειπή; Πρό όλίγου ειχε γίνη βιαία σκηνή μεταξύ των δύο γυναικών, και ή Ματίνα, ή όποία ανεγνώριζε πλέον την ύπεροχήν του Άντρέα και έννοούσε να τόν κρατήση με πάσαν θυσίαν, έδωσεν εις την Φανήν την μόνην της περιουσίαν—5,000 δραχμάς εις μετοχάς,— υπό τόν όρον να φύγη από τό σπίτι άμέσως. Και ή Φανή ειχε φύγη, όλίγας στιγμάς άκριβώς πριν φθάση ο Άντρέας, ο όποιος ειχεν ιδή μίαν άμαξαν ναπομακρύνεται από τό σπίτι του, άλλα χωρίς να φαντάζεται ποιόν του παίρνει. Όταν τό έμαθεν, έγινε πάλιν έξω φρενών. Καλά, ειπε, ο άμαξής ειχε να εινε γνωστός μου και δέν θά πολυδυσκολευθώ να την ξαναβρω». Και παίρνει τό καπέλο του διά να φύγη. Η Ματίνα όρμη να τόν κρατήση. Ο Άντρέας την άποπεί αλύπητα και την εξακλώνει κάτω. Σηκώνεται πάλιν ή δυστυχισμένη και φωνάζει: «Άντρέα! Άντρέα! Καμία άπάντησις. Ο Άντρέας έφυγε. Και ή Ματίνα μένει μόνη, σφιγγουσα στα μάγουλά της τά προσωπάκια των παιδιών της και παραδιδομένη εις άπέραντον θρήνον.

Αυτό εινε τό «Σεφάντωμα», οικονομημένον άρκετά δεξιώς και πολύ νεωτερικώς εις τρεις πράξεις, αι όποια εξέλισσονται εις τό κλασσικόν διάστημα ενός ήμερονικτίου. Ο πρωτεύων, και ίσως ο μόνος εκτετατός χαρακτήρ εκεί μέσα, εινε ο Άντρέας. Δέν ήξεύρω αν ο κ. Κουλουβάτος εδιάβασε Νίτσε: φαίνεται όμως ότι ο Άντρέας αυτός εινε εμπνευσμένος από κάποιαν, άμυδράν πάντως και άτελεστάτην, ιδέαν Ύπερανθρώπου. Ο έργοτικός εις αυτόν εινε υπερτροφικός. Άπληγαμένος κάθε όικτου, κάθε τρυφερότητος, και κατά συνέπειαν κάθε άδυναμίας, φαίνεται δυνατός και άποφασισμένος ναπολαμβάνη την ζωήν σαν ξεφάντωμα, να πραγματοποιή τας επιθυμίας του με κάθε τρόπον. Οι άλλοι άνθρώποι πρέπει να γίνονται μοιραϊώς όργανα και θύματά του. Εινε όμως μικρός άνθρωπος ο ύπερανθρώπος αυτός, διότι τίποτε άλλο ύψηλότερον δέν επιδιώκει, έστω και με θυσίαν κάθε ιεροσ και όσιον, από την κτηνώδη απόλαυσιν της ζωής. Τι ζητεί επιτέλους; Καλήν σούπαν, καλήν φωτιάν. Τακτικό σπίτι, μίαν ώραιαν Ματίναν, και άμα την βα-

ρεθή, μίαν ώραιότεραν Φανήν. Αι αυτά εγκαταλείπει τά παιδιά του εις την τύχην των, θυσιάζει δύο γυναίκας και σκοτώνει ένα άνδρα. Φαίνεται ότι εινε ο ρομής Ύπερανθρώπος. Ο συγγραφέας δέν μάς φανερόνεται τό έπάγγελμα του ήρωός του. Θά τό έταίριαζεν όμως να ήτο χαρτοπαίκτης, μεγαλολαθρέμπορος ή απλώς κομματάρχης του συγγενούς του ύπουργού, εκμυσζίνων εν άγρία τόν προϋπολογισμόν. Μόνον ένας τέτοιος άνθρωπος ήμπορούσε να έχη τέτοια αισθήματα και να ζή τέτοιαν ζωήν. Τελος πάντων, με όλην την φιλοσοφίαν, ή όποία συγχότατα έκστομίζει παιδαριώδεις κοινοτοπίας, δέν κατορθώσε να με κάμη να τόν θεωρήσω κάπως διαφορετικόν από ένα κοινόν κακοήγον.

Άλλ' ανεξαρτήτως της ήθικής ιδέας του δράματος, ή όποία πιθανόν να τό υποβιβάζη, δέν πρέπει να παρασιωπήσωμεν την άληθειαν και την ζωήν που παρουσιάζουν μερικά του πρόσωπα, κατωτέρας ήθικής ύποστάσεως και αυτά, άλλα κάλλιστα ψυχολογημένα. Ο Τάσος εινε ίσως όλίγον άκατανόητος, και ή Ματίνα αινιγματώδης. Η Φανή όμως εινε φωτεινοτάτη, και λυπούμαι που δέν επέμεινε εις την ψυχολογίαν της ακόμη περισσότερον ο συγγραφέας, διότι θά ήμπορούσε να κάμη μίαν μορφήν άληθινήν και ίσως ώραιαν.

Ο διάλογος δέν εινε και τόσον πολύ φωνογραφικός. Εις πολλά μέρη τά πρόσωπα λέγουν πράγματα άσημαντα, πρόστυχα, αυθαίρετα και άταίριαστα, τόσον γλωσσικώς, όσον και ψυχολογικώς. Ύπάρχουν σελίδες εις τό «Σεφάντωμα», που αν περιορίσθην κανείς εις αυτές, θά στοιχηματίση ότι ο συγγραφέας δέν γνωρίζει καθόλου ούτε την ζωήν ούτε την τέχνην. Και όμως! Από όλας αυτές τας σελίδας, από όλας αυτές τας σκηνάς, τας τομηράς και παραδόξους, τας χυδαίας έστω και αποκρουστικώς, περνα μία πνοή, όσει ζωής ανωτέρας και όσει τέχνης μεγάλης. Ίσως ή πνοή αυτή να μην εινε τόσον δυνατή, και άλλος θά ήμπορούσε να την άρνηθή. Εγώ όμως όμολογώ, ότι την νύκτα που εδιάβαζα τό «Σεφάντωμα», ειχα μίαν έντύπωσιν έξαιρετικήν, άσυνήθιστην, και ότι κάπου-κάπου, μυστηριωδώς, άμυδρός, αισθανόμουν τό ύπέροχον τραγικόν ανατοχίσασμα. Ο κ. Κουλουβάτος εινε άρα γε μεγαλοφυής, όπως τό εκήρτυτε μίαν φοράν ή «Ακρόπολις»; Η μήπως τό δράμα του έχει μόνον την τέχνην να υπενθυμίη άνεκαισθήτως άλλας μεγαλοφυίας και να υποβάλλη δανείαν έντύπωσιν; Δέν ειςέρω ακόμη. Ούτε εινε καμία ανάγκη να σπεύσω εις κρίσιν τελειωτικήν. Ο συγγραφέας εινε πολύ νέος και άλλα έργα βεβαίως μάς έτοιμάζει.

Κερκυραϊκαι Σελίδες (1204-1386) υπό Νικολάου

Σ. Γερακάρη, διηγήρον. Έν Κερκύρα.

Τυπογραφείον Κ. Γ. Ασπιώτη.

Με πολλήν εύχαρίστησιν διεξέρχεται κανείς τας εκατόν αυτές Κερκυραϊκάς Σελίδας του κ. Γερακάρη τας ιστορικές, και, όταν δέν εινε ιδιόκς, με περισσότεραν τας πενήνια πρώτας, όπου γενικώτερα γίνεται λόγος περί του κερκυραϊκού πολιτισμού, περί της θρησκείας, των θεσμών, της γλώσσας, της παιδείας και της γραμματολογίας της ελληνικωτάτης αθής Κερκύρας, ή όποία διά τών αίωνων των σκοτεινών διεφύλαξεν ως εις Κιβωτόν τόν Έλληνισμόν της κ' επρωτοστάτησεν εν καιρώ εις την ένδικήν άποκατάστασιν.

Βεβαίως ο κ. Γερακάρης δέν περιμένει από έμε ιστορικές παρατηρήσεις, ούτε εις την ιστορίαν του ούτε εις τά μνημεία της. Δέν άποκρίπτω όμως την έκπληξίν μου, διά τας επιφυλάξεις και τας δικαιολογίας του συγγραφέως, όταν εξιστορή άγνώνας Κερκυραϊαν προς έπικράτησιν της δημοτικής γλώσσας. Έως τώρα ειχα

την ιδεάν ότι η Κέρκυρα έρωτοστάτησε και εις τό εθνικόν αυτό ζήτημα, ότι αυτή προπάντων διεφύλαξε και διά της φαιτικής γραμματολογίας της εκλλιέργησε την έθνικην γλώσσαν, και συνετέλεσε μεγάλα εις την σημερινήν αποκατάστασιν της. Και ειχα ακόμη την ιδεάν ότι τούτο εινε ο μεγαλειότερος τίτλος τιμής διά την Κέρκυραν, και ότι τόσο ο Καριάνος όσο και ο Νικόλαος Σοφριανός, οι δημοτικιστάι, εις βιβλίον εκδιδόμενον εν έτει σωτηριω 1906, θα έβιογραφούντο με άφοβον υπερηφάνειαν και θα επροβάλλοντο ως άγωνισταί, άξιοι εθνικής εύγνωμοσύνης.

Απεναντίας ο κ. Γερακάκης προσπαθεί να τους συγκαλύψη και να τους δικαιολογήσ, ως αν διεπράξαν έγκλημα, λέγων ότι εινε συγχορηγέτοι, άφου και σήμερα ακόμη, δυστυχώς, υπάρχουν χυδαίσταί! Ιστορικός και δικηγόρος ο κ. Γερακάκης, δεν έλαβε, φαίνεται, καρών να παρακολουθήση την νεότεραν μας φιλολογίαν έπομένως άγνοεί ότι πολύ μετά τον Σοφριανόν, άλλο τέκνον της Επτανήσου, ο μέγας Ζακύνθιος Σολωμός, έκήρυξε την αυτήν γλωσσικήν ιδεάν, την όποιαν ησάσθη, και διέδωσε μάλιστα ως άδοστολος, ο μαθητής του Σολωμού Ίάκωβος Πολυλάς, κερκυραίος. Οτι η «Φιλολογική Γλώσσα» του Πολυλά εινε σήμεραν όριστικώς η φιλολογική γλώσσα του έθνους, και ότι η γλώσσα αυτή—έπιμενω να τό μάθη ο κ. Γερακάκης, ως βιογράφος άλλος τε και του Πολυλά, — η γλώσσα αυτή πλησιάζει πολύ μάλλον την γλώσσαν του Καριάνου και του Σοφριανού, παρά του Έυγενίου Βουλγάρεως και του Νικηφόρου Θεοτόκη. Δυστυχώς η ετυχώς — αυτό εινε άλλο ζήτημα!

Ημερολόγιον Έγκυκλοπαιδικόν του 1907 υπό Ι. Α. Βρετού έκδότης Ιω. Α. Κολλάρος τυπογραφείον «Εστία».

Όραιότατον και φέτος τό «Έγκυκλοπαιδικόν Ημερολόγιον», τύπος και ύπογραμμός Ημερολογίου Θεσσαρού, πυκνοτυπωμένον και πλουσιωτάτου εις άναγνώσματα ποικίλα, έλκυστικά, ενδιαφέροντα κάθε άναγνώστην, και σύντομα.

Τό «Έγκυκλοπαιδικόν Ημερολόγιον» δεν δημοσιεύει κατ' άρχην φιλολογικήν ύλην, διότι σκοπός του εινε να μεταδίδη μόνον γνώσεις, πληροφορίας και τό πολύ πολύ γνωστικά. Άπορώ διά τούτο, πώς φέτος έκαμεν έξαιρεσιν του άραιού κανόνος, μόνον και μόνον διά να συμπεριλάβη εις τόσην άλλην ζωντανήν, χρήσιμον και σφριγηλήν ύλην, τό ποιήμα του μακαρίτου Βυζαντιού «Σωκράτης και Άριστοφάνης», συνοδευόμενον μάλιστα και από την περι αυτού κρίσιν του μακαρίτου Ραγκαβή! Ετυχώς, αι άμφιβόλου χρησιμότητος αύται σελίδες εινε μόνον 7, απέναντι 392.

Β. Τάργουδ, Προσωπικός Μαγνητισμός, κατά μετάφρασιν Έρμού Τριουμιγιάνου. — Έκδοτική Έταιρεία Αθηνών, Τυπογραφείον Πετράκων.

Πολύ περιεργον βιβλίον, όχι μόνον διά τό κομποφανές σχήμα του και τό χονδρό κοδόνι με τό όποιον εινε ραμμένον, ως συλλογή ποιημάτων βασιλικού πρίγκιπος, προσωρισμένη να διανεμηθή δωρεάν εις πνήγντα άντίτυπα.

Ο συγγραφέας ισχυρίζεται ότι τό μυστικόν της κοινωνικής επιτυχίας εινε ο προσωπικός μαγνητισμός, και ότι εκείνοι επιτυγχάνουν εις τον κόσμον όσοι έχουν φύσει τό δώρον του «μαγνητικού άνδρώπου». Ίδου μία αλήθεια η όποια ήμπορει να εινε και ψεύδος. Άλλ' ότι τό δώρον αυτό ήμπορει να κατοικήθη δι' άσκήσεως, και μάλιστα δι' εκείνης την όποιαν διδάσκει ο συγγραφέας, δεν πιστεύω να εύρεθί Έλλην άναγνώστης που να τό πιστεύση εύκολα.

Όποσδήποτε τό βιβλίον εινε άξιανάγνωστον και είμπορώ να τό συστήσω άφόβως, άφου μάλιστα θα έδικαιοϋτο κανείς να τό θεωρήσ και ως εύμεθοδον έγγεμίδιον Ηθικής, Υγιεινής και Καλής Συμπεριφοράς, διότι παραδόξως, διά να γίνη κανείς μαγνητικός άνθρωπος και να επιτυγχάνη εις την κοινωνίαν, βλέπω ότι πρέπει να εφαρμόζη πιστώς και επιμόνως, οτι άνέκαθεν μας συμβουλεύουν όλοι οι ήθικολόγοι, οι Ιατροί και οι παιδαγωγοί Κ' επειδή τό δυσκολώτερον πράγμα του κόσμου εινε τό νακούη κανείς αύτους τους όχληρούς, συμπεραίνω ότι και η επιτυχία επίσης εινε τό δυσκολώτερον πράγμα!

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΞΕΛΘΗ υπό του κ. Ηλ. Ζέγγελη και ο δευτέρος τόμος της νομικής μονογραφίας του «Τό εν Έλλάδι κρατούν κοινοβουλευτικόν δικαίον». Εις τον τόμον αυτόν καθορίζονται αι άναλύοντα αι σχέσεις της Βουλής προς τον Βασιλέα, προς τό ύπουργείον και προς τον λαόν. Μετά την έρμηνείαν, την επιστημονικώς αλλά και σαφώς γινομένην των σχετικών παρ' ήμιν διατάξεων του Συντάγματος και του Νόμου, των καθοριζουσών τας σχέσεις ήτοι την δικαιοδοσίαν της Βουλής, ο κ. Ζέγγελης παραθέτει ιστορικην άνάπτυξιν και συγκριτικήν νομοθεσίαν, υπόδειξιν δηλονότι των άλλαχού ισχυουσών σχετικών διατάξεων, ώστε τό έργον αυτό να ήναι και ιστορία του κοινοβουλευτικού εν Έλλάδι βίου, άμα δε και πολιτικόν διά την μελέτην του καθόλου Συνταγματικού δικαίου οδηγός, χρήσιμος όχι μόνον εις τους νομικούς και τους δημοσιολόγους αλλά και εις τους πολιτευομένους. Η σαφήνεια των επιστημονικών καθορισμών, η εξηκριβωμένη και πλουσία παραθέσις των σχετικών ένων και ελληνικών συγγραμμάτων, η άφελής της ιστορικής διηγήσεως χάρις και συλλήβδην η πλήρης του θέματος γνώσις—προσόντα σπάνια εις επιστημονικάς συγγραφάς εν Έλλάδι—χαρκτηρίζουσι τό έργον του κ. Ζέγγελη, ο όποιος παρέσχεν άληθώς σπουδαίαν συμβολήν εις την νομικήν παρ' ήμιν επιστήμην.

Z. ΠΑΔΟΣ

Η μάχη της Χαίρωνειας (338 π. Χ.) υπό Χ. Κατζιμηγάλη, ύπολοχαγού του μηχανικού.

ΤΟ μικρόν τούτο φυλλάδιον εινε ανατύπως των εν τή έφημερίδι Στρατός δημοσιευθέντων άρθρων του αυτού συγγραφέως περι του στρατού των Μακεδόνων και περι της μάχης της Χαίρωνειας. Τό όλον εινε συντομωτάτη έκθεσις άνευ αναδρομής εις τας πρώτας πηγάς, εξ όν πρέπει να προέρχονται τά συμπεράσματα. Ο συγγραφέας δεν άναφέρει προσέτι τους περι αυτήν την μάχην τελευταίους τουλάχιστον πραγματευθέντας, άλλ' ίσως και ο σκοπός του δεν ήτο να γράψη επιστημονικήν μελέτην, η όποία κατ' ανάγκην από εκεί πρέπει να άρχίζη όπου οι προηγουμένοι εις τό θέμα ενδιαφερόμενοι άρχικαν άτελή την πραγματείαν. Αν τούτο έλάμβανεν ότι ήσιν ο συγγραφέας, ήθελε βεβαίως άναφέρει τοιλάχιστον τό βιβλίον του J. Kromayer, Antike Schlachtfelder in Griechenland, τόμ. I, σελ. 127 έ. 1903, και την μελέτην του ήμετέρου Γ. Σωτηριάδου, Das Schlachtfelder von Chäroneia und der Grabhügel der Makedonen, 1903. Τότε δε και άλλα έξ ατών χρήσιμα ήθελεν άρυσθί και την περιγραφήν της μάχης δεν θα έκαμεν κατά φαντασίαν και την παρατάξιν των άντιπάλων στρατών δεν θα άπεικόνιζεν εις τον χάρτην του τόσο ανύθαιρέτως. Διά τούτο θεωρούμεν περιττόν να αναλύσωμεν ακριβέστερον τας γνώμας του συγγρα-

φέως, εις τας όποιάς διόλου δεν εινε δυνατόν να εφαρμοσθί επιστημονική κριτική. Άκατανόητον εινε π. χ. πόθεν άρτιεται ο συγγραφέας την περιγραφήν της μάχης, άφου τίποτε εξ όσων λέγει (σελ. 23 έ.) δεν περιέχεται εις τας αρχαίας πηγάς (Διόδωρον, Πολύαινον). Άλλό και πώς παρατάσσει τους άντιπάλους στρατούς εις την πεδιάδα, ως να ήσαν νήπια οι στρατιγοί αύτων—χωρίς καμμίαν έξασφάλωσιν των περιούτων, — εινε έντελώς άπορον. Αύτά τά πράγματα εινε τόσο λεπτομερώς έξηγησμένα από άλλους, ώστε θα ήτο προτιμώτερον αν ο συγγραφέας, άπλούστατα επανελάμβανε τά ένγνωσμένα, διά να ώφελήση τους στρατιωτικούς του άναγνώστας, χωρίς να καταφεύγη εις τας ίδίας έντελώς έξασφαλέμας έπινοίας.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Γερμανική Σχολή.— Συνεδρία της 6 Δεκεμβρίου.— Ο διευθυντής κ. Δαιρπφελδ ώμίλησε γενικώς περι των κατά τό παρελθόν έτος υπό της σχολής εκτελεσθεισών άνασκαφών εν Περγάμω, προαναγγείλας ότι ειδικώτερον περι των εύρεθέντων γλυπτών και των επιγραφών μέλλει να διμήλησ προσεχώς ο εκ των διευθυνόντων την άνασκαφήν κ. Γιάνκογταλ. Η άνασκαφική έργασία του παρελθόντος έτους επεδίωξε την αποκάλυψιν του πρό ετών εύρεθέντος γυμνασίου, ος τά δύο χαμηλότερα επίπεδα περιλαμβάνοντα τό γυμνάσιον των παιδών και τό γυμνάσιον των έφηβών έχουσι ήδη άνασκαφί άλλοτε. Τό τρίτον ύψηλότατον μέτρος ήτοι τό γυμνάσιον των νέων η παηγηρικόν γυμνάσιον άνεσκαφή κατά τό παρελθόν έτος σχεδόν ολοκληρωον, και έφάνη ότι εινε αξιολογώτατον και διά την άρχιτεκτονικήν κατασκευήν και διά τά εύρεθέντα αύτόθι έντός μεταγενεστέρων τοίχων κινητά άρχαία. Πλήν του γυμνασίου άνεσκαφή άρχαία τις γέφυρα επί του ποταμού Σελινούτιος και έξηφηνήθησαν τά άρχαία ύδραγωγεία, όν εν μεν διασχέτευεν επί μεγάλων καμαρών ύδωρ εις τό μεσαίον μέρος του λόφου της άκραπόλεως, όπου κείται τό γυμνάσιον και άλλα σπουδαίωτα δημόσια οικοδομήματα, έτερον δε εις αυτήν την κορυφήν του λόφου, όπου έκεινον τά άνάκτορα της βασιλικής οικογενείας. Τό δευτέρον τούτο ύδραγωγείον, έπιμελώς έξερευνηθέν υπό του εκ πολλών όμοίων έργασιών γνωστού ύδραυλικού μηχανικού κ. Γραιβερ, άπεδείχθη ότι εινε έργον σπουδαιότατον, διότι τό ύδωρ ανεβιβάζετο εις τό ύψος εκείνο διά σίφωνος κατασκευασμένον εκ σωλήνων ισχυρών δυναμέων να άντέχουσιν εις μεγάλην πίεσιν. Δείγματα των σωλήνων τούτων δεν εύρέθησαν, άλλ' εινε βέβαιον ότι ήλινοί δεν ήδύναντο να εινε. Ο κ. Γραιβερ υποθέτει ότι ήσαν μεταλλίνοι, ο δε κ. Δαιρπφελδ νομίζει πιθανώτερον ότι ήσαν ξύλινοι.

Κατόπιν ο ύποδιευθυντής της σχολής κ. Κάρο ώμίλησε περι των γνωστών εύρημάτων των Άντικυθήρων, κυρίως δε περι του τόπου της κατευθίνσεως του ναυαγήσαντος πλοίου και του χρόνου του ναυαγίου. Περι των μεταφερομένων αγάλματων ο κ. Κάρο συμφωνεί προς τους φρονούντας ότι τά μεν χαλκά εινε άρχέτυπα άρπαγέντα εκ των ναών η άλλων τόπων, όπου ήσαν εστημένα, τά δε μαρμάρινα εινε αντίγραφα κατασκευασθέντα επίτηδες, ίνα στηθώσιν όπου μετακομίζοντο. Περι του γνωστού χαλκού αγάλματος του Έρμήβου ειπεν ότι η στάσις αύτου θα μενίη ίσως διά παντός άνεξήγητος όπως συνέβη και επί άλλων περιφημών αγάλματων, άλλ' εκ των προταθεισών έξηγήσεων πιθανώτεραν νομίζει την δεχομένην ότι εινε ο Πάριος προσφρονέ τον Μήλον εις την Αφροδίτην.

Τόν τόπον, εξ ου προέρχοντο, δεν δυναται να όρίση τις ακριβώς, ένδέχεται όμως να εινε αι Άθήναι η τό Άργος, όπως ύπέτεθη ήδη, υπό τινων

άναμφίβολον όμως νομίζει ο κ. Κάρο ότι τό πλοϊον, κατηυθύνετο εις Ρώμην. Ο χρόνος του ναυαγίου δεν δυναται να όρισθί εκ των αγάλματων, διότι τούτα δύνανται να εινε πολύ καλαιότερα. Τά προς χρήση του πληρώματος όμως ύπάρχοντα εν τώ πλοίω άγγεία δηλοϋσι χρόνους όλίγον τι παλαιότερους της γενήσεως του Χριστού, ουδέν δε εκ των εύρεθέντων δηλοϋι χρόνους νεωτέρους. Έν τέλει δε άνεκοίνωσεν ο κ. Κάρο εν περιλήψει τά πορίσματα της περι του εύρεθέντος μηχανήματος, του νομισθέντος ως άστρολάβου, μελέτης του εκ Μονάχου καθηγητού κ. Ρέμ, άτινα εινε άληθώς αξιοθαύματα. Τό μηχανήμα τούτο περιείχετο έντός θήκης, ης η έσωτερική πλευρά επενδεδυμένη ούσα διά μολύβδου έφερεν επιγραφήν περιέχουσαν οδηγίαν περι της χρήσεως αύτου. Έκ ταύτης της επιγραφής καταρτάθη να καθαρισθώσι και άναγνωσθώσι λείψανά τινα διασωθέντα, εξ όν φαίνεται ότι τό μηχανήμα ήτο άστρονομικόν εργαλείον, διότι εν τή επιγραφή γίνεται λόγος περι του χρόνου της άνατολής και της δύσεως διαφόρων άστρισμών, ώσούτως δε και περι ήλιου και σελήνης. Έκ της επιγραφής ταύτης και εκ της μελέτης του μηχανισμού συνεπέραναν ο κ. Ρέμ ότι τούτο έφερε πέντε δείκτας, διά των όποιων, περιστρεφόμενον, έδηλοϋτο η σχετική προς άλλήλους προς την γήν και τον ήλιον θέσις των πέντε γνωστών εις τους άρχαίους πλανητών. Τιοϋτόν μηχανήμα άναφέρει ο Κικέρων ότι είχε κατασκευάσει ο περιφημος Άρχιμήδης, άλλοι δε άναφέρουσιν ότι όμοίον τι είχε κατασκευάσει και ο Ποσειδώνιος, ύπήρχον δε ίσως και άλλα. Επειδή λοιπόν τά τούτα μηχανήματα έθεωρούnton αξιοθαύματα, φαίνεται ότι έσυλήθη και αυτό, ίνα μετακομισθί εις Ρώμην, όπως και τά αγάλματα, έπομένως δεν έχρησίμευεν εις τό πλοϊον. Έκινεϊτο δε τό μηχανήμα δι' ενός άξονος περιστρεφόμενου διά της κεφής και ήτο τοποθετημένον επί τραπεζίου, τον δε τρόπον της λειτουργίας αύτου επεξήγησεν ο κ. Ρέμ διά διαφόρων σχεδιαγραφημάτων, άτινα επέδειξεν ο κ. Κάρο.

ΦΙΛΕΤΑΙΡΟΣ ΦΡΑΣΙΑΗΜΟΥ

ΤΗΝ Παρασκευήν 3 Δεκεμβρίου ώμίλησε εις την Άγγλικήν Αρχαιολογικήν Σχολήν ο νέος διευθυντής κ. Δώκινς, ιδίως περι των εν Σπάρτη άνασκαφών. Άνεφερε την άνακάλυψιν του ναού της Όρθίας Άρτέμιδος, περιφημον εις την άρχαίαν Σπάρτην διά την μασιτίωσιν των έφηβων. Αι άνασκαφαί άπεκάλυψαν τρία στρώματα. Τό των ρωμαϊκών χρόνων με πολλές άναθηματικάς επιγραφάς, τό άμέσως ύποκειμένον πλουσιωτάτον εις εύρήματα ειδώλια μολύβδινα, προσωπίδας εκ πηλού, έλεφαντόδοντος και χαλκού και άλλα, και τό τρίτον στρώμα εις τό όποιον εύρέθησαν ήλινα άγγεία, πόρπαι, ζωα χαλκά όμοια με τά της Όλυμπίας.

A.

ΜΟΥΣΙΚΗ

Η μουσική κίνησις των τελευταίων μηνών ήτο άρκετά ζωηρά. Τήν σημειώνομεν χρονολογικώς 22 Οκτωβρίου. Πρωϊνή συναυλία από musique de chambre, εις την αίθουσαν του Ώδειου από τους καθηγητάς κ. κ. Βασενχόφεν και Μπουστίντουι. Πολύ ενδιαφέρουσα, ιδίως διά την σονάταν του Nedbal, μουσικήν σύγχρονον ένός έμπνευσμένου βοημού βιολιστού, γεμάτην από πάθος και ζωήν.

30 Οκτωβρίου. Συναυλία των μαθητών του Ώδειου με διευθυνσιν της όρχήστρας από τον κ. Σουαζύ. Πολύ πλουσιωτέρα η όρχήστρα έφέτος, πολύ πλεον ένωμένη. Τό σύνολον της εκτελέσεως καλόν, η εισαγωγή του «Πετώντος Όλλανδου» του Βάγκερ, τονισμένη και χρωματισμένη πολύ καλά.

Κατόπιν μερικαι καλλιτεχνικαι έσπεριδες υπέρ των προσφύγων Άγγλιαϊτών, μία εις τὸ Δημοτικὸν θέατρον και μία εις τὴν αὐθουσαν τοῦ Παρνασσου, και αι δύο πολὺ επιτυχημένα, ιδίως ὑπὸ ἐποψιν εισπραξεων, διότι εις τοιαύτας περιστάσεις αὐτὸ κυρίως εἶνε τὸ μέτρον τῆς επιτυχίας. Και εις τὰς δύο ἐθανυάσθη τὸ βιολι τῆς Δ^{ος} Γεωργαντοπούλου, τῆς νεαρῆς τελειοφοίτου τοῦ Ὁδείου, ἡ ὁποία μετὰ τὸ τάλαντον και τὴν ἐπιμέλειάν τῆς θὰ ὑπάγῃ πολὺ μακριά. Εἰς τὴν συναυλίαν τοῦ Δημοτικοῦ ἠκούσθη ἡ ἀγαπητὴ εἰς ὄλους φωνὴ τῆς Κ^{ας} Φεράλδῃ, φωνὴ εὐεργετικὴ και φιλάνθρωπος, πρόθυμος πάντοτε ν' ἀνακουφίῃ μετὴν γλυκύντητά της και νὰ ἐλεῖ μετὴν τέχνην της. Εἰς τὴν συναυλίαν τοῦ Παρνασσου ἐμάγευσεν κυριολεκτικῶς ἡ φωνὴ τῆς Κ^{ας} Φωκά, ἐν ἀπόκλιμα πολὺ τιμον διὰ τὰς Ἀθήνας.

Εἰς τὰς 6 Νοεμβρίου τὸ βράδυ ἔδωσαν μίαν συναυλίαν αι καλλιτέχνιδες ἀδελφαὶ Rodhain, ἀριστοῦχοι τοῦ Ὁδείου τῶν Βρυξελλῶν. Ἡ μία ἐξ αὐτῶν ἡ Δ^{ος} Ἰωάννα Rodhain ἔχει μερικὰ προσόντα δραματικῆς αὐδοῦ, ἔκτασιν κλίμακος, ποσὸν ἤχου εις τὰς χαμηλὰς φωνάς, και μουσικὸν αἰσθημα βαθὺ και λεπτόν. Ἄλλ' ἡ φωνὴ της στερεῖται γλυκύντητος, εἶνε δὲ πολὺ βεβιασμένη εις τὰς ὑψηλὰς φωνάς, ὥστε νὰ κάμνῃ τὸν ἀκροατὴν ν' ἀγωνιᾷ μᾶλλον μαζὴ της, παρὰ νὰ τέρπεται.

Τὴν 18 Νοεμβρίου, ἡ συναυλία τῆς κυρίας Κρέμερ, τῆς γνωστῆς και συμπαιθοῦς ἀρπιστριάς, ἡ ὁποία κατέχει τὴν τέχνην νὰ εὐφραίνῃ, νὰ δροσίξῃ, νὰ μαγεύῃ τὴν ψυχὴν μετὰ τοὺς γλυκεῖς και ὑγροὺς τόνους τῆς ἀρπας της.

Τὴν 27 Νοεμβρίου δευτέρα συναυλία τῆς ὀρχήστρας και τῶν μαθητῶν τοῦ Ὁδείου. Εἰς αὐτὴν ξεχωρίζομεν τὴν Δ^{αν} Πλέσκια, μαθητρίαν τῆς Κ^{ας} Φεράλδῃ, ἐν ἀηδονίαι ἀληθινῇ, ποὺ κλείνει περισσύτεραν μουσικὴν εις τὸν λάρυγγά του παρὰ εις τὴν ψυχὴν του. εἶνε ὁμοῦς τὸσαν μικρὸν ἀκόμη, ποὺ ὅλα εἰμπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ ἐλπίζῃ ἀπὸ αὐτὸ. Θαυμάζομεν τὴν ὀρχήστραν και εις τὴν ἐκτέλεσιν τῶν «Ψιθυρισμῶν τοῦ δάσους», ἀπὸ τὸν Σίγφριδ τοῦ Βάγκερ, ὅπου τὰ βιολιά ἐπαίαν ψιθυριστικώτατα, καθὼς και εις τὴν «Εἰσαγωγὴν ἐπὶ Ἑλληνικῶν θεμάτων», τοῦ Γκαλαζούναφ, ὅπου ἂν και ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ χάνεται μέσα εις τὸ βαθὺ και πολυάλοκον τῆς ἐνορχηστρώσεως, ἐν τούτοις μᾶς πείθει μίαν φορὰν ἀκόμη διὰ τὸν ἀνεκμετάλλετον πλοῦτον και τὴν πρωιοτυπίαν τῶν ἐθνικῶν μας μελωδιῶν και ρυθμῶν, αι ὁποια θὰ δοξάσων πολλοὺς ἔξυπνοὺς ἔξενους προτοῦ ἀνοίξωμεν ἡμεῖς τὰ μάτια μας.

ΑΡΙΘΜ

ΣΥΝΑΥΛΙΑ τοῦ Ὁδείου Λόττενερ 2 Δεκεμβρίου. — Ἦκουσα και πάλιν τὴν αὐδοὸν μὲς κ Νίναν Φωκά. Λοιπὸν σὰς βεβαίονα ὅτι σπανίως ἤκουσαν αι Ἀθηναί τῆτοι τραγοῦδι. Μολονότι νόμιζω ὅτι ἡ ἀκουστικὴ τῆς αὐθοῦσας δὲν εἶνε και μοναδικὴ, ἀλλ' ἡ τέχνη της κ. Φωκά σὲ κάμνει σχεδὸν νὰ μὴν ἀντιλαμβάνεσαι τὴν ἔλλειψιν αὐτῆς. Ὁ Μαγευμένος ἀλλὸς τοῦ Μόζαρτ ἔδειξε ὄλην τὴν τέχνην και τὴν ἀπαλότητα και τοὺς μωροχρόμους κυματισμοὺς τῆς φωνῆς της. Καμιά προσπάθεια. Κάθε ἀπόχρωσις ἔχει τὴν καθαρότητα τοῦ κροστᾶλλου. Οἱ φθόγγοι τὸσαν ὄφραλοι, τὸσαν σφιχτὰ δεμένοι ὅπου κινῶν τὸν θαυμασμόν. Τὸ «Τραγοῦδι τοῦ ἀηδονιοῦ» τοῦ Ραμὸ ἐπίσης. Δύο σημεῖα ζηλευτά τοῦ τάλαντον της. Και ἡ κυρία Φωκά καταχειροκροτεῖται και δέχεται ἐνδείξεις θαυμασμοῦ.

Ὁ κύριος Μπέμμερ εις τὸ βιολοντσέλλο ἔδειξε πολλὴν τέχνην ιδίως εις τὸ τελενταῖον κομμάτι. Ἀρκετὰ καλά και τὸ βιολι τοῦ κ. Σούλτσε.

Συναυλία Νικολάου, Δημοτικὸν Θέατρον, 3 Δεκεμ-

βρίου. — Ἐδὼ κ' ἐκεῖ ἀκούουν αι Ἀθηναί τὸν ἀγαπημένον των βαθύφρονον. Δύο συμπαιθέστατοι καλλιτέχνηαι ἐκεῖνο τὸ βράδυ μᾶς ἔδωσαν μίαν ἀληθινὴν ἀπόλαυσιν. Ὁ Νικολάου και ὁ Λαυράγγας. Ὁ ἕνας μετὰ τὸ τραγοῦδι του, ὁ ἄλλος ὡς διευθυντῆς τῆς ὀρχήστρας, ὁ ἀκατανίκητος παλαιστής, ποὺ ἡ ψυχὴ του διαρκῶς λικνίζεται μετὰ τὸ ὄνειρον τοῦ ἑλληνικοῦ μελοδράματος. Ἦκουσα ὀπίσω ἀπὸ τὸ καθισμὰ μου κάποιον νὰ λέγῃ: «Δικιοί μας και οἱ δύο». Τὸ ἔλεγε μετὰ ὑπερηφάνειαν και με συγκίνησιν. Ὑπῆρχε πραγματικῶς κάτι εις τὴν ἀτμοσφαῖραν τοῦ παγωμένου Δημοτικοῦ Θεάτρον ποὺ ἐδέρμαινε δλων τὰ στήθη. Αὐτὸ τὸ κάτι ποὺ ὁ Ἕλλην τὸ αἰσθάνεται ἡ πολὺ βαθεῖα ἡ καθόλου Τριμὴ και εις τοὺς δύο μουσικοὺς μας.

M.

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΑΙ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΙ

Νικόλαος Σκωτιδής

Εἶνε πολλὰ χρόνια τώρα ὅπου εις μίαν βιτρίναν ἐνὸς Παρισιοῦ βιβλιοπωλείου τὰ βλέμματά μου ἔπεσαν ἐπὶ ἐνὸς βιβλίου ἐπιγραφομένου ἡ «Σύγχρονος Αἴγυπτος και ὁ Ἀραμπὴ Πασιᾶς». Συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ἦτο ὁ κ. Νικόλαος Σκωτιδής, ὁ σημερινὸν Γενικὸς Πρόξενος εις τὴν Ἀλεξάνδρειαν και τότε Προξενικὸς δικαστῆς εις τὴν Βασιλεύσαν. Τὸ ἠγόρασα και τὸ ἀνέγνωσα. Ὁμολογῶ ἀπεριφράστως. Τὸ βιβλίον τοῦτο μετὰ ἡμωλώτισεν ὄχι μόνον διὰ τὴν βαθεῖαν γνώσιν τῶν Αἰγυπτιακῶν πραγμάτων ἀλλὰ και διὰ τὰ λογοτεχνικά του χαρίσματα. Ὁ συγγραφεὺς ἐ-

γνώριζε νὰ εἶπῃ μετὰ δύναμιν και τέχνην ἐκεῖνο ποὺ εἶδε και ἐσκέφθη.

Δὲν ἦτο ὁμοῦς ἡ πρώτη φορὰ ὅπου ἐγνώριξα διανοητικῶς τὸν κ. Σκωτιδὴν. Ἡ γνωριμία μου μετ' αὐτοῦ ὡς λογίου διακεκριμένου χρονολογεῖται ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ὅπου εις τὸν «Ἐσπερον» — ποὺ ἐξέδιδεν ἄλλοτε ὁ κ. Πεοβάνογλους — ἐδημοσίευσεν τὰς περιφημοὺς μελέτας του οἱ «Ἕλληνες Σοφισταὶ μέχρι τῆς Μακεδονικῆς Ἐποχῆς» καθὼς και μίαν ἄλλην ποὺ μοῦ ἀφήκεν ἀλησμόνητον ἐντύπωσιν τὰ «Αἷτια τῆς Ἀκμῆς και τῆς Πτώσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ».

Ἄλλ' ἔως τότε τὸν κ. Σκωτιδὴν τὸν ἐγνώριζα ὡς λόγιον, ὡς ἕνα ἀπὸ τοὺς ἰδρυτὰς τοῦ φιλολογικοῦ Συλλόγου ὁ «Παρνασσός» ὡς ἕνα δοκιμον λογογράφον προικισμένον μετὰ πολλὴν καλαισθησίαν και ὀπλισμένον μετὰ εὐρείαν μᾶθησιν. Ἄν ἦτο πρόξενος ἰδεῶν δὲν εἶχον. Τὴν ἰδιότητά του αὐτὴν μοῦ τὴν ἔμαθε τὸ βιβλίον του ἡ «Σύγχρονος Αἴγυπτος» ἐντὸς τοῦ ὁποίου φερεται κάτωθι τοῦ ὀνόματός του ὁ τίτλος του. Μπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε ὁμοῦς τὴν χαρὰν μου ὅταν ἤκουσα ὅτι παρὰ τὸν λόγιον ὑπάρχει και ὁ διακεκριμένος διπλωμάτης, ὁ Κέρβερος τοῦ καθήκοντος, ὁ ἰσχυρὸς ὑπερασπιστῆς τῶν Ἑλληνικῶν συμφερόντων

Ἐνα τοιοῦτον ἄνδρα, εἶνε πολὺ φυσικόν, ἠθέλησα νὰ τὸν γνωρίσω ἐκ τοῦ πλησίον. Ἡ εὐκαιρία μοῦ ἐδόθη πρὸ τιων ἐτῶν εις τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Εἶχα δώσει μίαν διάλεξιν εις τὸ Ἐπιστημονικὸν Κέντρον περὶ τῆς ἐξελξεως τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς. Ὁ κ. Σκωτιδής ἦτο ἐκ τῶν πρώτων. Ἐκ τῆς διαλέξεώς μου ἐκείνης, εἶνε τὸ τέλος τῆς ὁποίας ἠπλώθημεν εις μακρὰν συζητησιν, λέξις δὲν τοῦ διεφύγεν. Ἐνθυμούμαι μάλιστα μετὰ πόσης κριτικῆς λεπτότητος μοῦ ὑπέδειξε μερικὰς ἐσφαλμένας ἰδεᾶς τὰς ὁποίας εἶχα τότε περὶ τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ στιγμὴ ἐκεῖνη μοῦ ἔδωκε τὴν ἀφορμὴν νὰ τὸν μελετήσω κατόπιν βαθύτερον ὄχι μόνον ὡς Προξενικὸν ὑπάλληλον πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ Τρικούτης ἔτρεφεν ὑψηλὴν ἐκτίμησιν, ὡς διπλωμάτην διαχειρισθέντα μετὰ μεγάλης δεξιότητος ὑμῖστα ἔθνικὰ ζητήματα, πληρωθέντα εις τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντός του, ὡς συγγραφέα τοῦ ὁποίου ἡ «Σύγχρονος Αἴγυπτος» χρησιμεύει ὡς βάσις, πάσης ἄλλης μεγάλης τῶν Εὐρωπαίων διὰ τὰ Αἰγυπτιακὰ πράγματα, ἀλλὰ και ὡς ἄνθρωπον.

Μέσα εις τὴν σύγχρονον ἐποχὴν τὴν τρεφομένην μετὰ ψεύδη ὁ κ. Σκωτιδής ὡς ἄνθρωπος ἀποτελεῖ ὑπερήφανον ἐξαίρεσιν. Διότι εἶνε ἐκ τῶν ὀλίγων οἱ ὁποιοὶ ἐντὸς τῆς ψυχῆς των ἐγκλείουν τὸ αἰσθημα τοῦ δικαίου ὅπως αὐτός. Οὐδεμία φιλία οὐδεμία δύναμις δύναται νὰ ἐπιδράσῃ ἐπ' αὐτοῦ, ὅταν ἡ δύναμις αὐτὴ ζητεῖ τὴν παραγνώρισιν τοῦ δικαίου. Τὸν ἀποκαλοῦν νευρικὸν και ὀξύθυμον. Ἄλλὰ ποῖος δὲν εἶνε νευρικὸς ὁπότεν σέβεται τὸν ἑαυτὸν του και βλέπει ὅτι θέλων νὰ κηλιδώσων ἐνώπιον του τὴν ὄραϊαν μορφήν τῆς Ἀληθείας και τῆς Δικαιοσύνης; Θά ἦτο εὐχῆς ἔργον ἂν εις τὸ ἔθνος μας και εις τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν εἶχομεν πολλοὺς τοιοῦτους νευρικούς, και ἀκαμάτους ἐργάτας τῆς φυλῆς μας, κατοχομένους ἀπὸ τὴν ὄραϊαν και ἐπίμονον σκέψιν τῆς ἑλληνοποιήσεως τῶν Ἑλλήνων. Δυστυχῶς αὐτοὶ εἶνε ὀλίγοι, ἕνας ἀπὸ τοὺς ὁποίους και ὁ κ. Σκωτιδής τὸν ὁποῖον ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις πολὺ γλιγωρα στέλλει ὡς διπλωματικὸν πράκτορα εις τὴν Σόφιαν τῆς Βουλγαρίας.

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Ὁ τελευταῖως ἀποθανὼν Γάλλος Ἀκαδημαϊκὸς Φ. Μπρουνετιέρ ἦτο ἀπὸ τὰς πλέον ἐξόχους μορφὰς τῶν σημερινῶν γαλλικῶν γραμμάτων.

Φερδινάνδος Μπρουνετιέρ

Ὅλον σχεδὸν τὸ φιλολογικὸν του ἔργον, ἔργον κριτικῆς, συγκεντρώνεται εις τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν δύο κόσμων» ἀποτελεῖ δὲ περιόπου εἰκοσι τὸμοιους.

Ὁ Μπρουνετιέρ ἀπεδείχθη κριτικὸς χαρακτήρος σπανιωτάτου. Κρίνων ἔργον τι, μαζὺ μετὰ τὰ ἰδιαίτερα του γούστα και τὰς γνώσεις μετεχειρίζετο και κανόνως τινὰς τοὺς ὁποίους προηγουμένως ἐσχεδιάζε ἐναργῶς εις τὸ πνεῦμα του. Ἐνόμιζε πὼς διὰ νὰ ἔχη κανεὶς τὸ δικαίωμα νὰ κρίνῃ ἐν ἔργον τοῦ πνεύματος δὲν ἤρκει ὡς μόνον ἐφόδιον τὸ γούστο, ἡσθάνετο τὴν ἀνάγκην τρόπον τινὰ ἐνὸς φιλολογικοῦ πιστεῖω ὀρισμένου. Ἐφαντάζετο τὴν κριτικὴν ὡς ἕνα εἶδος δικαστικῆς, και τοῦ ἐφαίνετο ἐπομένως δίκαιον και ἀναγκαῖον ἡ ὑπαρξὴς ἐνὸς φιλολογικοῦ κώδικος. Ὑπῆρξεν ὡς ἐκ τούτου πάντοτε σαφῆς και καθαρός οὐδέποτε φορτωμένος μετὰ ἀκατανόητα πράγματα.

Και τὸν πρώτον τῶν νόμων αὐτῶν ἡ κανόνων, τοὺς ὁποίους ἔφερε μετ' ἑαυτοῦ πρὸς θεμελίωσιν τοῦ στερεοῦ οικοδομήματος, τὸ ὁποῖον ἐφαντάζετο, τὸν ἐφήρμοξε εις τὸ ἑαυτὸν του. Ἐρρόνη πὼς ἡ κριτικὴ δὲν ὤφειλε νὰ εἶνε ὑποκειμενικὴ. Τὸ πρῶτον πρῶγμα ποὺ χροεστοῦσε νὰ κάμνῃ κάθε κριτικὸς ἦτο νὰ πνίγῃ τὸ ἐγὼ του. Εἰς μάτην τοῦ ἐπανελαμβάνοντως ἦτο δυσκολώτατον ὁ κριτικὸς ν' ἀποσπᾷ τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ τὴν κρίσιν, ἀφοῦ ἐκ τῆς πρώτης ἐντυπώσεως ποὺ δεχόμεθα ἀπὸ ἕνα ἔργον, γεννᾶται ἡ ὄλη κρίσις ποὺ ἐπιφέρομεν ἐπ' αὐτοῦ.

Ἡ πρώτη ἐντύπωσις, ἔλεγεν ὁ Μπρουνετιέρ, δὲν πρέπει νὰ εἶνε παρὰ μίαν ἀφορμὴν πρὸς σκέψιν ἐπὶ τῶν αἰσθητικῶν αἰτιῶν, ἕνα σκόντημα τὸ ὁποῖον βάζει εις κίνησιν τὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἤμπορεῖ νὰ παρουσιάξῃ κάποτε μίαν κρίσιν κατὰ πολὺ διάφορον ἀπὸ ἐκείνην τὴν ὁποῖαν θὰ ἐπέφερε ἀθουόμενος μόνον ἀπὸ τὴν αἰσθηματικότητά του. Παράδειγμα: μιά τραγικὴ σκηνὴ μετὰ συγκινεῖ βεβαίως δὲν πρέπει νὰ περιφρονησῶ τὴν ἐντύπωσιν αὐτῆν και νὰ ἐκφέρω δυσάρεστον γνώμην περὶ τοῦ ἔργου, ἀλλὰ δὲν πρέπει ὁμοῦς και νὰ ἀρκεσθῶ εις τὸ ἐνοστικον αὐτὸ κίνημα τῆς καρδιάς πρέπει νὰ καλοεξετάσωμεν μήπως ἡ αἰσθηματικότης μας εὐρέθη πρὸ ἐκπλήξεως, ἡ ὁποία συγὰ ἀπαντᾷ και τὴν τέρψιν ὅπως και παντοῦ ἄλλου. Καὶ εις μὲν τὰ ἄλλα πράγματα μᾶς σώζει τὸ πνεῦμα, ὅσον ὁμοῦς ἀφορᾷ τὴν Τέχνην δὲν ἔχομεν παρὰ νὰ συγκρίνωμεν τὸ ἔργον μετὰ τὰ μεγάλα ἔργα τὰ ὁποῖα ὁμοῦς μᾶς συνεκίνησαν ἀλλὰ κάπως εὐγενικώτερα

ἢ βαθέστερα καὶ κατὰ τρόπον διαρκέστερον. Καὶ ἐὰν μὲν τὰ ἔργα αὐτὰ εἴνε κατὰ πολὺ διάφορα ἀπὸ τὸ ἔργον ποῦ μᾶς ἔδωκε τὴν πρώτην εὐχάριστον ἐκείνην ἐντύπωσιν, ἀφείλομεν νὰ ἐκφείρωμεν κηρίσιν ἐναντίον αὐτῆς, ἐναντίον τῆς ἰδίας μας εὐχαριστήσεως. Ὡς ἐκ τούτου ἐμίσει τὰ ἀνισόρροπα καὶ νοσηρὰ ἔργα.

Ἦτο μικρὸς τὸ σῶμα καὶ εἰς ἄκρον καχεκτικός. Μία ἐσωτερικὴ φλόγα τὸν ζωογονοῦσε ὅταν ὄμιλει. Νόμιζε κανεὶς πῶς εὐρίσκειτο μπροσὰ σ' ἓνα ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς ἐκείνους τοῦ μεσαιῶνος ποῦ τοὺς ἔλυονε ἢ σκοπῶν καὶ ἢ πίστις, τοὺς μοναχοὺς ἐκείνους εἰς τοὺς ὁποίους δὲν διέκρινες τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἓνα πρόσωπον φεγγοβόλον. Μορφή ξηρὰ καὶ χεῖλη στεγνά! Ὅλον τὸ σφρίγγος του συνεκεντρώμετο εἰς τὰ μάτια του, τῶν ὁποίων τὰ βλέμμα ἦτο βλακτικὸ ἀρπακτικὸ ὄρνέου. Τὸ τελευταῖον ἔργον του *Σύγχρονα ζητήματα*, εἶναι τρόπον τινὰ συγκεκριαλισμὸς τῶν πολιτικῶν καὶ ἠθικῶν τῶν ἰδεῶν, φιλοσοφικὴ διαθήκη ἐνὸς ἀνωτέρου πνεύματος.

Μικρ.

ΓΡΑΦΩΝ ὁ Διαβάτης εἰς τὸ «Ἐμπρός» περὶ τοῦ δημοτικοῦ Τραγουδιοῦ τῆς Ρόδου *Οἱ Γρηῆς κ'* ὁ Χάρως ποῦ ἐδημοσιεύσαμεν εἰς προηγούμενον τεύχος λέγει:

«Φαίνεται ὅτι τοῦ ἐκ Ρόδου δημοτικοῦ ἔθους, τὸ ὁποῖον ἀνέφερα προχθές, ὑπάρχουν παραλλαγὰ καὶ εἰς τὰς ἄλλας Ἑλληνικὰς χώρας. Μίαν ἐξ αὐτῶν ἤκουσεν εἰς τὸν Βῶλον φίλος μου, ὅστις ἐνθυμείται τοὺς πρώτους μόνον στίχους. Ἀντὶ τοῦ βασιλικοῦ ὀρισμοῦ τοῦ Ροδίου ἔθους, εἰς τὸ Θεσσαλικὸν ἤρθαν γραφῆς ἀπ' τῆ Βλαχιά καὶ παντρεύονται οἱ γρηῆς».

«Ἄλλ' ὑπάρχει καὶ μία περὶ παράδοσις, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Βασιλεὺς ἐξαπέστειλε κήρυκας νὰ διακηρύξουν ὅτι πρέπει νὰ παντρεύονται οἱ γρηῆς».

— Ὅσες ἔχουν μεγάλο στόμα, ἔλεγον οἱ κήρυκες, θὰ παίρνουν δυὸ ἀντρες.

— Μπα! ἀνεφώνησαν τὰ γραιδία καὶ ἀνοῖξαν διάπλατον τὸ νοδὸν τῶν στόμα.

— Ὅσες ὅμως ἔχουν μικρὸ στόμα, ἐξηκολούθουν οἱ κήρυκες, θὰ παίρνουν πέντε ἀνδρες.

— Πῶς! ἐπανέλαβον τὰ φιλάρεσκα γραιδία, συστέλλονται καὶ στρογγυλοῦνται τὸ στόμα.

«Ἡ δημοτικὴ μας σάτυρα εἶνε ἀμελικτικὸς πρὸς τὰς γυναῖκας, τῶν ὁποίων ἡ καρδιά δὲν ἐννοεῖ νὰ γρηῶσθ. Καὶ ὅμως δὲν ὑπάρχει θλιβερωτέρα δυστυχία ἀπὸ τὴν δυστυχίαν τῆς φιλάρεσκου γυναικὸς ἥτις ἀρχίζει νὰ γρηῶσθ. Ἡ ἀρχαία φιλάρεσκος, κατὰ τὴν τραγικὴν ἐκείνην καμπὴν τοῦ βίου, συνέτριψε τὸ κάτοπτρόν της. Ἄλλα ὅμως, ἀντὶ τὸν συντρίβον τὸ κάτοπτρον, συντρίβουν τὴν πικρὰν ἀλήθειαν. Ἡ βαφὴ καλύπτει τὰς λευκὰς τρίχας καὶ τὰ ψιμύθια ἐπισκευάζουν ὅπως ὅπως τὰς ρυτίδας· δὲν βλέπουν δὲ πλέον διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, ἀλλὰ διὰ τῆς φαντασίας εἰς τὸ κάτοπτρον. Καὶ ἡ φαντασία, ἀντὶ τῆς παρουσίας πραγματικότητος, βλέπει τὰς εἰκόνας. αὐτὴν εἰς τὸ παρελθὸν ὠλισθήσαν ἐπὶ τοῦ κατόπτρου, χωρὶς ν' ἀφήσων ἰχνη».

«Ὅτῳ ἡ νεανικὴ φιλάρεσκεια ἐξακολουθεῖ καὶ εἰς τὸ γῆρας ν' ἀκαλλίεται, ὡς νὰ παρῶδῃ ἐαυτὴν Ἄλλὰ τὸ μόνον τὸ ὁποῖον κατορθώνει με αὐτὴν τὴν κομψοδίαν εἶνε νὰ ἐμπνέη σκληροῦς σατυρισμοὺς ὁποῖος τοῦ Ροδίου ἔθους καὶ τῶν παραλλαγῶν του ὁ περιγέλας».

Ο ΛΙΓ Ο Σ Τ Ι Χ Α

Τὴν 30 Νοεμβρίου ἡ πριγκίπισσα Ἑλένη ἀπέκτησε κόρην. Ἡ μικρὰ πριγκίπισσα ὀνομάσθη Μαρίνη.

Ὁ Βασιλεὺς ἐτίμησε τὸν πρωθυπουργὸν κ. Θεοτόκην με τὸν Μεγαλόσταυρον τοῦ Σωτήρος.

Τὸν Σεπτέμβριον γίνεται διεθνὲς συνέδριον ὑγιεινῆς εἰς τὸ Βερολίνον.

Ἡ γαλλικὴ Γερουσία ἐνήφησε με μεγάλην πλειοψηφίαν τὴν μεταφορὰν τῶν λευκῶν τοῦ Ζολὰ εἰς τὸ Πάνθειον.

Ἀλληλογραφία. — κ. Φ. Πάτρας. Ἡ λέξις ὄραιο-πάθεια σημαίνει τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ ὄραιο. Κάτι περισσότερο ἀπὸ ἀγάπην: τὸ νὰ πεθαίνεται κανεὶς διὰ τὸ ὄραιο. Ἔτσι τὸ ἐννοεῖ καὶ ὁ συγγραφεὺς τῆς μελέτης.

ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Τῆ πρώτοβουλία τῶν «Παναθηναίων»

— ἀδεία τοῦ Ὑπουργείου —

Ἐκ προηγούμενων εἰσφορῶν	Δρ. 2.149.30
Ἀντώνιος Μ. Τριανταφυλλίδης	» 1.60
Μιλτιάδης Γ. Βιτιάδης	» 16.20
Ἀνόνημος	» 13.50
Ἡλίας Παμφύλης	» 13.50
Μιχαὴλ Ὀμηρόφης	» 10.80
Γ. Παζάνης	» 8.10
Στέφανος Κουτούζης	» 8.10
Ἀπ. Ἀναστασίου	» 5.40

Δρ. 2.226.50

Τὸ ἀπαιτούμενον ὀλικὸν ποσὸν εἶναι 3500 περίπου. Ὑπολείπονται περὶ τὰς 1500. Καὶ τὸ ὑπενθυμίζομεν εἰς ὄλους. Ὅλοι ἐζησαν καὶ ζοῦν με τοὺς στίχους τοῦ ὑμνητοῦ τῆς ἐλευθερίας.

Αἱ εἰσφοραὶ στέλλονται εἰς τὰ γραφεῖα τῶν «Παναθηναίων», ὁδὸς Ἀριστοτέλους 35.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Ἡμερολόγιον Σκόκου διὰ τὸ ἔτος 1907. Ἀθήναι, τυπογραφεῖον τῆς Ἑστίας, 16σ, σελ. 400. Χρυσόδετον τιμᾶται δρ. 5 καὶ διὰ τὸ Ἐξωτερικὸν φρ. 22. 5.

[Τὸ Ἡμερολόγιον Σκόκου εἶνε φέτος Ἡμερολόγιον Σκόκου-Ξενοπούλου, διότι ὁ κ. Κ. Φ. Σκόκος συνεταιρισθὴ με τὸν κ. Γρ. Ξενοπούλου, καὶ τὸν τόμον τοῦτον τὸν καθήρισαν ἀπὸ κοινοῦ. Εἶνε ἐπομένως ἀνώτερος ὢλον τῶν προηγούμενων, ὅχι μόνον κατὰ τὴν ἔξωτερικὴν κομψότητα καὶ τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ πρὸ πάντων κατὰ τὸ περιεχόμενον. Τὰ γνωστότερα φιλολογικὰ ὀνόματα τῆς ἐποχῆς μας ἀντιπροσωπεύονται εἰς τὸν ἐφετεινὸν τόμον δι' ἔργων νέων, ἐπιτήδες γραφέντων διὰ τὸ Ἡμερολόγιον. Μεταξὺ τῶν συνεργατῶν ἀναφέρομεν τοὺς κ. κ. Παπαδιαμάντην, Καρκαβίτσαν, Ξενοπούλου, Μωραϊτίδην, Νιρβάναν, Βλαχογιάννην, Παλαμᾶν, Προβελέγγιον, Πορφύραν, Μαρτιζώκην, Κουρτίδην, Κονδυλάκην, Μαλακάσην, Ἀννινὸν κτλ. κτλ. Ἐκατὸν πενήντα ἄρθρα καὶ ἑκατὸν τριάντα εἰκόνας στολλῶν τὸν λαμπερὸν τοῦτον τόμον. Τὸ Ἡμερολόγιον Σκόκου ἐξαντλεῖται συνήθως ἐντὸς τοῦ Ἰανουαρίου. Οἱ ἐπιθυμοῦντες ἐκ τῶν συνδρομητῶν μας νὰ τὸ ἀποκτήσων, δύνανται ν' ἀποτονθοῦν ἀπ' εὐθείας, διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ ἐπιστολῆς συστημένης, πρὸς τὸν συνεργατὴν μας κ. Γρηγόριον Ξενοπούλου, 38 ὁδὸς Ἐδραίδου, εἰς Ἀθήνας.

Ἀσφοδελοί, ὑπὸ Ἀνδρέου Παπαδημητριάδοπούλου, ποιήματα. Ἀθήναι, τυπογραφεῖον Ἀνέστη Κωνσταντινίδου, δρ. 2.

Τὸ περὶ ποιητικῆς, Ὀρατίου, ἐπιμελεῖα Ν. Λιβαδά. Κέρκυρα, τυπογραφεῖον «Πανελληνίου», ἀνατύπωσις ἐκ τῆς «Προόδου».